

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

SOSYAL MEDYADA PAYLAŞILAN HADİSLERİN SİHHAT
DEĞERLENDİRMESİ -Facebook Özelinde-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
NAZMİ KOÇ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yıldırım

MALATYA- 2022

ÖNSÖZ

Teknolojide meydana gelen her türlü değişim ve gelişim, insanların günlük hayatlarını, ilişkilerini, yaşam şekillerini fazlasıyla etkilemektedir. Bilhassa bilgisayar, tablet ve akıllı telefonların hızla gelişimi ve kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber sosyal medya mecraları insanların hayatında vazgeçilmez bir yer edinmiştir. Günümüzde, hayatımızın her noktasında etkili olmaya başlayan sosyal medya, dinî meselelerde de insanların başvurduğu, etkilendiği, paylaşımlar yaptığı bir platform haline gelmiştir. Özellikle Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait hadislerin sosyal medya ortamının hemen her sahasında paylaşıldığını, okunduğunu, hakkında yorumlar yapıp, tartışıldığını görmekteyiz.

Sosyal medya platformunun denetlenebilir olmaması nedeniyle her kesimden insanın, alanında ehil olup olmadıkları dikkate alınmaksızın hadis başlığı altında paylaşım yapma olanağı vardır. Dolayısıyla, nasıl ki sosyal medyada çıkan birtakım haberlerin daha sonrasında asılsız olduğu, yalan haber ya da iftira olduğu anlaşıyorsa, buna benzer olarak Hz. Peygamber’e ait bir söz olarak paylaşılan rivâyetlerin de her zaman doğru olmayacağı, uydurma rivâyetlerin de paylaşıyor olabileceği unutulmamalıdır. Bunun için de paylaşımı yapılan rivâyetlerin sıhhat değerlendirilmesi yapılarak sahihinin sakîminden ayrılması önem arz etmektedir. Diğer yandan bu mecralarda paylaşımı yapılan hadislerin sıhhat değerlendirmesinin yanı sıra, sahih olduğu tespit edilmiş hadislerin “anlaşılmasına” dair problemlerin de varlığı bilinmektedir.

Yök tez veri tabanında, medya ve sosyal medya ile ilgili arama yapıldığında, Ocak 2022 tarihi itibari ile, tamamlanmış dört binden fazla tezin varlığıyla karşılaşılırken, “Sosyal Medya” ve “Hadis” ana başlıklarının bir arada bulunduğu herhangi bir tez çalışmasına ise rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla sosyal medya mecrasındaki hadis paylaşımlarının değerlendirilmesine ve bu alanda çalışmalar yapılmasına ihtiyaç olduğu müşahede edilmiş, böyle bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmada yönlendirmeleriyle bizlere rehberlik eden, çalışmanın başlangıcından itibaren nihayete erinceye kadar görüş ve önerilerinden istifade ettiğim danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yıldırım hocama, ihtiyaç duyduğum her anımda

ilmini ve tecrübesini bizden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Recep Emin Gül hocama, ders dönemi boyunca değerli ilimlerinden ve ilmî ahlâklarından istifade etme imkânı elde ettiğimiz Prof. Dr. Saffet Sancaklı, Prof. Dr. Veysel Özdemir ve Dr. Öğr. Üyesi Serkan Demir hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimizin yazım aşamasında her türlü fedakârlığı ve desteklerini bizden esirgemeyen Gülten Gümüş Andıç ve Mustafa Arkan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Nazmi KOÇ

2022

ÖZET

Sosyal medyada paylaşılan ve Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait olduğu iddia edilen bazı hadislerin sıhhati üzerinde durularak gerekli değerlendirmelerin yapılacağı bu çalışma, giriş ve sonuç kısımları hariç olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın gayesi ve önemi ele alınacak, yöntem ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, sosyal medya, sosyal medya ve din, sosyal medyada dinî paylaşımlar konularına değinilerek, sosyal medyada hadis paylaşımı hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Yine bu bölümde sosyal medyada hadis paylaşırken dikkat edilmesi gereken hususlar dile getirilmiş, okuyucuların ve sosyal medya kullanıcılarının bu konuda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde ise bu mecralarda paylaşılan bazı hadislerin sıhhat bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır. Öncelikle sosyal medyada paylaşılan ve muteber kaynaklarda yer alan hadis paylaşımlarına, daha sonra ise yine bu mecralarda paylaşılmış ve zayıf ya da uydurma hadis paylaşımlarına yer verilmiştir. Çalışmanın amacı gereği, sahih hadis paylaşımlarına kısıtlı bir sayıda yer verilirken sıhhatinden şüphe duyulan hadis paylaşımlarına daha fazla yer verilmiştir. Hadis paylaşımlarından ise “bazı zaman dilimlerinin fazileti” ile “dua ve zikir” içerikli hadis paylaşımları tercih edilmiştir. Her başlık altında o konudaki hadis paylaşımları ele alınmış, paylaşımı yapılan hadisler Türkçe ve Arapça metinleri ile birlikte verilerek değerlendirmesi yapılmıştır. Yine bu çalışma, sosyal medyanın dünya genelinde en fazla kullanıcısına sahip olması hasebiyle Facebook platformu özelinde gerçekleştirilmiştir. Facebook platformunda ise hadis paylaşımının sıkça yapıldığı ve üye ya da takipçi sayısı 100 bin ve üzeri olan hesaplarda paylaşılan hadisler seçilmiştir.

Çalışma, genel bir değerlendirmenin yapıldığı, elde edilen sonuçların, ulaşılan kanaatlerin ve yapılan bazı önerilerin yer aldığı sonuç kısmı ile tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Hadis, Facebook, Medya, Sosyal Medya, Paylaşım

ABSTRACT

This study, in which the necessary evaluations will be made by focusing on the health of some hadiths shared on social media and claimed to belong to the Prophet, consists of two main parts, except for the introduction and conclusion parts. In the introduction section, the purpose and importance of the study will be discussed and information about the method and scope will be given. In the first section, social media, social media and religion, religious shares on social media will be discussed and information about the sharing of hadith on social media will be given. Again, in this section, the issues that should be paid attention to when sharing hadiths on social media are stated, and it is aimed to raise the awareness of readers and social media users about this issue.

In the second part, some hadiths shared in these media are evaluated in terms of their authenticity. First of all, hadith shares shared on social media and included in reputable sources, and then shared hadiths, which were shared in these channels and whose authenticity was doubted, were included. For the purpose of the study, while the authentic hadith sharings are given in a limited number, more place is given to the hadith shares whose authenticity is doubted. From the hadith sharing; Sharing hadiths with the content of "the virtue of some time periods" and "prayer and dhikr" were preferred. Under each heading, the hadith shares on that subject were discussed, and the shared hadiths were given together with their Turkish and Arabic texts and evaluated. Again, this study was carried out specifically for the Facebook platform, due to the fact that social media has the highest number of users worldwide. On the Facebook platform; The hadiths shared in accounts where hadith sharing is frequently made and the number of members or followers is 100 thousand or more, were selected and examined.

The study was completed with the conclusion part where a general evaluation was made, the results obtained, the opinions reached and some suggestions made.

Keywords

Hadith, Facebook, Media, Social Media, Sharing

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yıldırım danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Sıhhat Değerlendirmesi -Facebook Özelinde-” adlı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Nazmi KOÇ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ONUR SÖZÜ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4. Araştırmanın Kaynakları	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
SOSYAL MEDYA VE DİN	5
2. Sosyal Medya	5
2.1. Tanımı ve Özellikleri	5
2.2. Sosyal Medya Araçları	6
2.3. Sosyal Medyanın Gücü ve Etkisi	7
2.4. Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı	9
2.5. Facebook: facebook	12
2.5.1. Facebook Tarihçesi	12
2.5.2. Facebook Hakkında Bazı İstatistiksel Veriler.....	13
3. Sosyal Medyada Din	14
3.1. Sosyal Medyada Dinî Bilgi Paylaşımı	16
3.2. Dinî Bilgileri Aktarmada Sosyal Medyanın Araç Olarak Kullanılması	19
3.3. Sosyal Medyada Hadis Paylaşımı	21

3.4. Sosyal Medyada Hadis Paylaşırken/Okurken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	23
İKİNCİ BÖLÜM	26
SOSYAL MEDYADA PAYLAŞILAN HADİSLERİN SİHHAT DEĞERLENDİRMESİ	26
4. Sosyal Medyada Paylaşımı Yapılan Sahih Hadisler.....	27
5. Sosyal Medyada Paylaşılan Zayıf ya da Uydurma Rivâyetler	30
5.1. Bazı Zaman Dilimlerinin Faziletine Dâir Paylaşılan Hadisler.....	30
5.1.1. Recep Ayı ile İlgili Paylaşımı Yapılan Hadisler	31
5.1.2. Şâban Ayı İle İlgili Paylaşılan Hadisler	49
5.1.3. Diğer Bazı Vakitler Hakkında Paylaşılan Hadisler.....	56
5.2. Dua ve Zikir İçerikli Paylaşımı Yapılan Hadisler.....	69
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	91

KISALTMALAR

akt.	: Aktaran
b.	: Bin
bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım Yeri Yok
c.c.	: Celle Celâlühü
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
Nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkîk eden
t.s.	: Tarihsiz
v.d.	: ve devamı
y.y.	: Yayıncı Yok

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son zamanlarda sosyal medya, insanlar tarafından her alanda bilginin paylaşıldığı, üzerine konuşulup tartışıldığı bir platform haline gelmiştir. Bu alanlardan biri de dindir. Kişiler dinî konularda bilgi almak ya da dinî bir içeriği paylaşmak adına sosyal medyayı çok sık kullanmaktadır. Özellikle hadis paylaşımı sosyal medyanın hemen her mecrasında görülen bir faaliyettir. Araştırmanın temel gayesi, sosyal medyada paylaşılan bazı hadislerin sıhhat değerlendirmesini yapıp, hadislerin sahihini sakîminden ayırmak yani Hz. Peygamber'e (s.a.s.) isnat edilen ve aidiyeti şüpheli olan bazı rivâyetlerin, Hz. Peygamber'e ait olup olmama durumlarını incelemektir. Bununla birlikte bireylerde, sosyal medyanın dinî paylaşımlarda tamamen güvenilir olmadığı, bu nedenle bu platformlarda paylaşılan hadislere şüphe ile yaklaşmak gerektiği gibi bir bilincin oluşmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Sosyal medya kullanıcılarının her hadisi tetkik edecek, sıhhatini araştırarak nitelikte hadis bilgisinin ya da böyle bir kültürünün olmadığı bir gerçektir. Dolayısıyla sosyal medyada hadis diye paylaşılan her ifadenin sıhhat ve kaynak sorgusu yapılmamakta, yapılan paylaşım, yapıldığı şekliyle okunup kabul edilebilmektedir. Bu da söz konusu ifadenin uydurma bir söz olduğu varsayıldığında, kişilerin dinî yaşantılarına yanlış yön vermesine neden olacağı bir gerçektir. Bu nedenle paylaşımı yapılan rivâyetlerin sıhhat değerlendirilmesinin yapılması büyük önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Sosyal medya platformu çok geniş bir alan olduğundan, tamamı üzerine bir araştırma yapmak mümkün görünmemektedir. Hadis paylaşımlarını ise sosyal medyanın kısıtlı bir sahasında değil de neredeyse tüm alanlarında görmek mümkündür. Dolayısıyla çalışmaya belirli bir sınır getirip, dünya genelinde sosyal medya uygulamalarında kullanıcı sayısı en fazla olan Facebook uygulamasında¹ paylaşılan hadislerin sıhhat değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bunun için de Kasım 2021

¹ "Facebook İstatistikleri" (Erişim 08 Mart 2022).

tarihi itibari ile Facebook'ta yaklaşık 100 bin ve üzerinde üyeye/takipçiye sahip bazı sayfa ya da hesaplar incelemeye tâbi tutulmuştur.

Hadis alanının çok geniş olduğu ve çalışmanın boyutunu fazlasıyla aşacağı düşüncesiyle bu konuda da alan daraltması yapmak uygun görülmüştür. Sosyal medyada, hadis alanında sıkça paylaşımı yapılan bölümler olarak dikkat çeken, “Bazı Zaman Dilimlerinin Fazileti” ile “Dua ve Zikir” konuları kapsamında paylaşılan rivâyetler seçilmiş ve bu hadisler üzerinden sıhhat değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Rivâyet seçiminde ise konu ile alakalı paylaşımı yapılan her hadis incelemeye alınmamış, sıhhatinden şüphe duyulan -zayıf ya da uydurma- rivâyetler araştırmaya tabi tutulmuştur.

Temel hadis kaynaklarında yer alan hadislere de sosyal medyanın hadis paylaşılan her mecrasında rastlamak mümkündür. Dolayısıyla çalışmanın genel olarak değerlendirilmesinden sonra “sosyal medyada paylaşılan hadisler zayıf veya uydurmadır” gibi bir düşünceye mahal vermemek adına, bu mecralarda sunulan ve muteber kaynaklarda yer alan bazı hadis paylaşımlarına da ikinci bölümün başında yer verilmiştir. Fakat çalışmanın boyutunu aşmaması adına sahih hadislere ait verilen örnek sayısında kısıtlamaya gidilmiş ve az sayıda paylaşım örneği vermekle yetinilmiştir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada yöntem olarak, öncelikle konu başlıklarına uygun Facebook platformundaki belirli sayfalarda paylaşılan hadisler tespit edilmiş ve bu hadislerin Arapça metinlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Arapça metinlerin tespitinde *el-Mektebetü's Şamile* programından yararlanılmıştır. Hadislerin tespiti esnasında ise; paylaşımı yapılan her hadis incelenmemiş, öncelikle paylaşımı yapılan ve temel hadis kaynaklarında yer alan hadisler, daha sonra ise zayıf ya da uydurma rivâyetler seçilerek değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Paylaşımların daha sonraları sayfalardan kaldırılma/silinme ihtimaline karşın, erişim anında ekran görüntüsü alınarak muhafaza edilmiştir. Paylaşılan rivâyetler, kaynak verilerek paylaşılmışsa verilen kaynaktaki olup olmadığı araştırılmıştır. Herhangi bir kaynak verilmeden ya da “Hadis” veya “Hadis-i Şerif” eklentisi ile yapılan paylaşımların ise kaynağına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kaynak olarak verilen eserler hakkında gerek görüldüğünde bilgiler verilmiş sonra da paylaşılan

rivâyetlerin sıhhat durumu incelenmiştir. Sonuç olarak ise, muhaddislerin paylaşılan bu rivâyetler hakkındaki görüşlerine müracaat edilerek rivâyet hakkında verilen hüküm zikredilmiştir.

1.4. Araştırmanın Kaynakları

Tez konumuzla direkt ilgili olarak yapılmış ve mevcut literatürde yer alan fazla bir çalışma olmadığından, bu alanda yazılmış ve erişebildiğimiz kısıtlı sayıdaki kaynaklardan gereğince istifade edilmiştir. Sosyal medyada hadis paylaşımları ile ilgili eserler veren Dr. Öğr. Üyesi Recep Emin Gül'e ait olan çalışmalardan² gerek yöntem gerekse yazım aşamasında olabildiğince faydalanılmıştır. Ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Çalgan'a ait çalışmalardan³ da yararlanılmıştır.

Sosyal medyada paylaşılan ve çalışmaya veri olarak aldığımız hadisler, genel olarak sıhhat bakımından sahih olmayan, şüpheli rivâyetlerdir. Bu nedenle sıhhat değerlendirmesi esnasında; İbnü'l Kayserânî'nin (öl. 507/1113) *Zahîretü'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-elfâz*, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *Kitâbu'l-mevzû'ât mine'l-ehâdîsi'l-merfû'ât*, Celâleddîn es-Süyûtî'nin (öl. 911/1505) *el-Leâlî'l-masnû'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*, İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) *Tenzîhu's-şerî'ati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şenî'ati'l-mevzû'a*, el-Fettenî'nin (öl. 986/1578) *Tezkiretu'l-mevzû'ât fi'l-ehâdîsi'l-merfû'ât*, Ali el-Kârî'nin (öl. 1014/1605) *el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*, ve *el-Mevzûâtü'l-kübrâ*, eş-Şevkânî'nin (öl. 1250/1834) *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*, el-Leknevî'nin (öl. 1304/1886) *el-Âsâru'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a* ve son dönem hadis âlimlerinden Nâsirüddin el-Elbânî'nin (öl. 1999) *Silsiletü'l-ehâdîsi's-şahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ*

² Recep Emin Gül, "Sosyal Medyada Hadis Kullanımı -Facebook ve Twitter Özelinde-", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2016), 163-182; Recep Emin Gül, "Dini Bilgiyi Gençliğe Ulaştırmada Sosyal Medyanın Önemi", *Asead V. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu* (Ankara: Astana Yayınları, 2019), 1097-1103; Recep Emin Gül, "Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Dinî Yaşantıya Etkisi: Balıkesir Üniversitesi Öğrencileri Örneği", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2021), 301-315; Recep Emin Gül, "Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri", 4. *Oturum* (VIII. Dini Yayınlar Kongresi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 445-464; Recep Emin Gül, "Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Dinî Yaşantıya Etkisi (Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir Örneği)", *GİİAS Uluslararası Günümüzde İslami İlimler Algısı Sempozyumu I: Sunnet Algısı* (Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bildiriler Kitabı, 2021), 228-241.

³ Mehmet Ali Çalgan, "Sosyal Medyada Hadis Tahrifatının Oluşturduğu Olumsuz Sunnet Algısı" *GİİAS Uluslararası Günümüzde İslami İlimler Algısı Sempozyumu I: Sunnet Algısı* (Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bildiriler Kitabı, 2021), 218-227.

eseri başta olmak üzere, İslâm âlimlerince kabul gören mevzûat türü kitaplara başvurulmuştur. Ayrıca, halk arasında meşhur olmuş rivâyetlerin hangisinin sahih, hangisinin mevzû olduğunu belirlemek amacıyla kaleme alınan Sehâvi'nin (öl. 902/1497) *el- Makâsidü'l-hasene* ve el-Aclûnî'nin (öl. 1161/1749) *Keşfü'l-hafâ* adlı eserleri, tezimize kaynaklık eden eserler arasındadır.

Diğer yandan, İbn Adî'nin (öl. 365/975) *el-Kâmil fî esmâi duaî'r-ricâl*, Mizzî'nin (öl. 742/1341) *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, Zehebî'nin (öl. 748/1347) *Siyeru a'lâmi'nnübelâ*, Mizânu'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl, İbn Hacer'in (öl. 852/1448) *Tehzîbu't-tehzîb* ve *Takrîbu't-tehzîb* gibi ricâl ve cerh-ta'dîl kitaplarından faydalanılmıştır. Yine *el-Mektebetü's Şamile* adlı bilgisayar programından, elektronik kitaplardan ve internet sitelerinden de yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE DİN

2. Sosyal Medya

2.1. Tanımı ve Özellikleri

Medya, kişilere her türlü bilgiyi ulaştıran görsel ve işitsel materyallerin tamamı olarak tanımlanırken, sosyal medya ise pek çok tanımı yapılmakla beraber genel olarak; *insanların kendileri için bir kimlik oluşturup, diğer insanlarla görüş ve düşüncelerini karşılıklı olarak yazılı ya da görsel şekilde paylaşımlarını sağlayan sanal ortamın adıdır* diye tanımlanabilir.⁴ Tanımından da anlaşılacağı üzere sosyal medyada insanlar birbirleri ile dilediği alanda dilediği şekilde paylaşımlar yapabilmektedir. İnternetin sunmuş olduğu bir ortam olmasına rağmen, paylaşımlar yapılırken herhangi bir mekân ya da zaman kısıtlamasının olmaması, her kullanıcının kendi içeriğini üretip paylaşabilmesi,⁵ hızlı bir şekilde büyük kitlelere ulaşabilme imkânı gibi nedenler, sosyal medyayı diğer internet sitelerinden ayıran bir fark olarak göze çarpmaktadır.

Sosyal medyanın bir özelliği de kullanımının kolay ve paylaşılan bilgilerin anında güncellenebilir olmasıdır. Örneğin geleneksel medyada bir makale ya da tebliğin yayımlanmasından sonra üzerinde herhangi bir değişikliğin yapılması kolay olmazken, sosyal medyada paylaşılan bir bilginin düzenlenmesi, güncellenmesi anında ve zahmetsiz gerçekleştirilebilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya araçlarının da güncellenebilir olması ve bu sayede insanların ihtiyaçlarına göre kendini yenilemesi, sosyal medyanın insan hayatında yer edinmesini kolaylaştırmıştır.⁶

Sosyal medya sadece paylaşımların yapıldığı ortamlar olarak algılanmamalıdır. Nitekim sosyal medya artık bilgi paylaşımının yanında bilgiye erişim ortamı olarak da

⁴ Sümeyye Aras, *Diyanet İşleri Başkanlığının Sosyal Medya Kullanımı -Twitter Örneği-* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 10.

⁵ İsmail Demir, *Dini Bilgi Edinme Kaynağı Olarak Sosyal Medya (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)* (Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 1.

⁶ Cansel Güzel, “Sosyal Medyanın Neliği, Gelişimi ve Kullanım Alanları Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”, *Sosyolojik Düşün* 5/2 (2020), 109.

kullanılmaktadır.⁷ Hatta internet sitelerine nazaran daha çok rağbet gören bir platform haline gelmiştir. İnternet sitelerinde de bilgiye erişim olanağı varken, sosyal medyada erişilen bilgiye anında kendi düşüncelerinizi ekleme ya da o bilgi hakkında etkileşim kurma olanağı sağlanması, insanların sosyal medyaya daha fazla rağbet göstermesine neden olmaktadır.

2.2. Sosyal Medya Araçları

Sosyal medya platformlarında kullanıcılara, kendine ait bir profil oluşturabilme, içerik üretip paylaşım yapabilme ve etkileşim kurabilme imkânları sunan uygulamalar, sosyal medya araçları olarak adlandırılmaktadır.⁸ Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, günden güne çeşitliliği artan sosyal medya araçları, bu gelişime ayak uydurmuş ve kullanıcıların ihtiyacına göre kendilerini sürekli güncellemişlerdir. Neticesinde ise kısa sürede milyarlar ile ifade edilen kullanıcı sayısına ulaşmıştır.

Günümüzde sosyal medya araçlarının kullanım maliyeti oldukça düşüktür. Neredeyse tamamı ücretsiz ya da çok cüzi bir kullanım bedeli olan bu araçların, özellikleri birbirine benzer veya biri diğerinden farklı olabilmektedir. Bazıları bilgi ya da iletişim amaçlı kullanıma imkân verirken bir diğeri ise sadece eğlence ya da oyun amaçlı kullanım olanağı sunabilmektedir. Sosyal medya araçlarının farklılaşmasının nedeni ise paylaşılan içeriğin her zaman aynı olmamasıdır. İçeriğin kullanıcılar tarafından oluşturulması ve bu içeriklerin farklı şekillerde meydana gelmesi, paylaşımın yapıldığı medya ortamının da farklılaşmasına neden olmaktadır.⁹

Sosyal medya araçları arasında Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp ve yakın zamanda kullanımı büyük artış gösteren TikTok gibi uygulamalar, kullanıcıların çok fazla zaman harcadıkları platformlar olarak öne çıkmaktadır. Kullanıcı profiline göre değişiklik arz ettiği bilinen bu uygulamalar arasında düşüncelerini görüntülü paylaşmak isteyenlerin tercihi YouTube tarzı video paylaşım siteleri olurken, Facebook, Twitter,

⁷ Gül, “Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Dinî Yaşantıya Etkisi: Balıkesir Üniversitesi Öğrencileri Örneği”, 302.

⁸ Özgür Uyanık Aktulun- Rıdvan Elmas, “21. Yüzyıl Okul Öncesi Öğretmenleri için Sosyal Medya Araçları: Muhtemel Faydalar”, *Temel Eğitim Dergisi* 1/4 (2019), 7.

⁹ Kurthan Demir, *Siyasal İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: İstanbul, Ankara ve İzmir Belediye Başkanlarının Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir İncelenme* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 86.

Instagram gibi araçlar ise yazılı, görsel ya da duygusal paylaşım yapacakların yöneldikleri uygulamalar olarak öne çıkmaktadır.¹⁰ Tasarım ya da içerik olarak bazı farklılıkların görülebildiği bu tür sosyal medya araçlarında, resim/video ve içerik paylaşımı, yorum yazıp dönüt alabilme, bilgiye hızlıca ulaşabilme gibi özellikler hemen tüm uygulamalarda ortak özellik olarak göze çarpmaktadır.¹¹

Sosyal medya araçları, barındırdıkları özellikler neticesinde, ticari amaçla da kullanılmaktadır. Bu uygulamalarda sponsorlu reklamlar veya tanıtımlar, gizli ya da açık bir şekilde yapılmaktadır. Özellikle Instagram uygulaması, görsellik açısından sağladığı avantajlar neticesinde kullanıcılarına büyük imkânlar sunmakta ve bundan dolayı tanıtım ve reklam amacıyla bu uygulamaya sıkça başvurulmaktadır. Yine YouTube uygulaması, video içerikli tanıtımların yapılması açısından tercih edilen diğer bir uygulamadır. Bu durum neticesinde, özellikle takipçi sayısı çok fazla olan kullanıcılar/fenomenler, kişisel sayfalarında ya da hesaplarında yer verdiği bu tanıtım reklamları sayesinde kısa zamanda yüksek gelir elde edebilmektedir. Nitekim 2019 yılından itibaren internet reklamlarının vergilendirilmesine başlanması, sosyal medya mecralarında elde edilen kazancın ciddi boyutlara ulaştığının bir göstergesi olmaktadır.¹²

Kullanıcı profillerine bakıldığı zaman her yaş kategorisinden üyeye sahip olduğu gözlemlenen sosyal medya uygulamalarının, sunmuş olduğu fayda ve imkânların yanında zararlı yönlerinin de varlığının unutulmaması gerekmektedir. Günlük hayatın hemen her alanından karelerin, her türlü bilgilerin/belgelerin, hatta kişiye ait özel verilerin bile, karşılaşılabilecek tehlikelerin farkında olmadan paylaşılabilirdiği bu ortamlar hakkında, özellikle “Z kuşağı” diye tanımlanan genç kullanıcıların bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Paylaşılan bu tür bilgilerin farklı amaçlar için kullanılabileceği, kullanıcının farklı risklerle karşı karşıya kalabileceği unutulmamalıdır.

2.3. Sosyal Medyanın Gücü ve Etkisi

İnternet erişiminin var olduğu her alanda ve herkesçe ulaşılabilen sosyal medyada yapılacak bir paylaşımın anlık olarak devasa bir kitleye ulaşacak olması, yeri geldiği

¹⁰ Demir, *Siyasal İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı*, 72.

¹¹ Aktulun--Elmas, “21. Yüzyıl Okul Öncesi Öğretmenleri için Sosyal Medya Araçları: Muhtemel Faydalar”, 7.

¹² Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (DHV), *Resmî Gazete* 30971 (05 Aralık 2019), Kanun No. 7194, md. 1

zaman kamuoyu oluşturabilmekte ya da var olan bir kamuoyu algısını değiştirebilmektedir. Önceleri ülkemizde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak medya zikredilirken,¹³ medyanın bu erkleri önemli oranda etkilediği düşünüldüğünden dolayı, medya gücünün ilk sıraya konulması gerektiği dâhi söylenmiştir.¹⁴ Dolayısıyla genel anlamda medyanın bu denli güçlü olduğu bir ortamda, medyanın bir parçası olmakla birlikte, dünyanın tamamında her geçen gün kullanıcı sayısı artan, sosyal hayatın en önemli ve değişmez aktörü konumunda olduğu kabul edilen sosyal medyanın gücü de yadsınamaz büyüklüktedir.

Sosyal medyada paylaşılan bir bilgi ya da belge, dünya üzerinde internet erişimi olan her yerden görülebilecek şekilde medya mecralarında yer edinmektedir. Aynı anda devasa bir kitleye ulaşabilme imkânı, normal hayatta çabalayarak elde edilmesi mümkün olmayan bir durumdur. Altyapısının sosyal medya mecralarında oluşturulduğu ve Arap coğrafyasında hükümetlerin devrilmesine sebebiyet verecek olayların yaşandığı Arap Baharı, ülkemizde 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı olayları ve Fransa’da 2018 yılında gerçekleşip toplumsal ve siyasi krizlere neden olan Sarı Yelekliler Hareketi bu durumun en güncel göstergesidir. Bu tür toplumsal olayların ya da hareketlerin gelişmesinde ve yön değiştirmesinde sosyal medyanın inkâr edilemez bir gücü olduğu tespit edilmiştir.¹⁵

Gücü bu kadar büyük boyutta olan sosyal medyanın elbette kişiler üzerinde etkileri de olacaktır. Geleneksel medya araçlarında, zamanın ya da alanın kısıtlı olması nedeniyle, verilmek istenen bilgiler tüm yönleriyle aktarılamamakta ve yeri geldiğinde verilecek habere sansür uygulanabilmektedir. Sosyal medyada ise, bilgisi dahilinde olmasa bile her kesimden insan, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan bilgi paylaşabilmekte ve paylaşılan her türlü bilgiye de herhangi bir sansüre takılmadan

¹³ Yusuf Özkır, “‘Medyanın Din Bilgisi’”, *Medya ve Din*, ed. Mete Çamdereli (İstanbul: Köprü Kitapları, 2014), 15.

¹⁴ Abdurrahman Güneş, “Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2018), 1.

¹⁵ Cem Zafer - Pelin Vardarlier, “Toplumsal Gürültüden Toplumsal Hareketlere Sosyal Medyanın Rolü: Arap Baharı ve Gezi Parkı Olayları Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2019), 380. Ayrıca bkz: Mehmet Emin Babacan, İrfan Haşlak, İsmail Hira, “Sosyal Medya ve Arap Baharı = Arab Spring and the Social Media”, *Akademik İncelemeler Dergisi = Journal of Academic Inquiries*, 6/2, (2011), 63-91.

ulaşılabilmektedir. Bu da sosyal medyanın geleneksel medyaya nazaran toplumu daha yakından ve doğrudan etkilediğini göstermektedir.¹⁶

Sosyal medya, günümüzde kişi ya da kurumlarca amacına yönelik kullanılıyor olsa da aynı sosyal medyanın, insanları tuzağa düşürerek onları yanlışla sürüklemek isteyenlerden, kendilerine üye sağlamak isteyen terör örgütlerince de kullanıldığını unutmamak gerekir. Yine bireyler bu mecralarda, izlediği ya da hayranı olduğu bir kişiyi veya topluluğu kendine örnek alıp, insanları öldürme noktasına kadar da gidebilmektedir.¹⁷

2.4. Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı

Dünyanın dört bir yanından bilgi alma olanağını kişilerin parmak uçlarına kadar getirmeyi sağlayan internet ve sosyal medyanın dünya üzerinde kullanıcı sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Dolayısıyla internet ve sosyal medyaya ayrılan zaman da buna bağlı olarak artış göstermektedir. Bilhassa bilgisayar, tablet ve akıllı telefonların hızla gelişimiyle ve yaygınlaşmasıyla beraber sosyal medya mecraları, insanların hayatında vazgeçilmez bir yer edinmiş durumdadır. Öyle ki, insanlar her sabah uyandıklarında ilk olarak sosyal medya hesaplarına bakar, gün boyu da bu uygulamalarda yoğun şekilde zaman harcar hale gelmiştir.¹⁸

Sosyal medyanın hayatımızdaki yerini daha net bir şekilde görebilmek adına, dünyada ve ülkemizde internet ve sosyal medya kullanım sıklığı ile kullanıcı sayısının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu sebeple 2022 yılında We Are Social internet sitesi tarafından hazırlanan “Dijital 2021” adlı rapora ait, internet ve sosyal medyanın tüm dünyada kullanımını gösteren bilgilere burada değinilmesi faydalı olacaktır.

Dünya nüfusunun Ocak 2022 itibari ile geçen yıla nazaran yüzde 1’lik artış ile 7,91 milyar olduğu ifade edilen raporda, yaklaşık olarak 5,3 milyar kişinin cep telefonu kullanıcısı olduğu belirtilmektedir ki bu da dünya nüfusunun yüzde 67’sine denk

¹⁶ Esmâ Akçakaya, *Sosyal Medya Vaizleri (Twitter Örneği)* (Yalova: Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 14.

¹⁷ Nihat Oyman, “Sosyal Medya Dindarlığı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2016), 126.

¹⁸ Adnan Küçükali- Ceyhan Serçemeli, “Akademisyenlerin Sosyal Medya Kullanımı: Atatürk Üniversitesi Örneği”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6/10 (2019), 202.

gelmektedir. Bir önceki yıla nazaran cep telefonu kullanıcı sayısı 95 milyon artış göstermiştir. İnternet kullanıcı sayısının 2012 yılında 2,18 milyar olduğu ve son 10 yılda bu sayının iki katına çıkarak 4,95 milyara ulaştığı belirtilen raporda, internet kullanıcıları arasında aynı zamanda sosyal medyayı kullananların sayısı ise 4,62 milyar kişi olarak tespit edilmiştir.¹⁹ Bu ifade, internet kullanan her 100 kişiden 93 tanesinin sosyal medya da kullandığı anlamına gelmektedir. Özetle söyleyebiliriz ki, internet erişiminin olduğu hemen her noktada, sosyal medya varlığını göstermektedir.

Sosyal medya ile ilgili bir diğer veride ise kullanıcı sayısının bir önceki yıla göre 424 milyon artış gösterdiği belirtilmektedir. Bu ifadeyi başka bir şekilde söyleyecek olursak; bir yıl boyunca sosyal medya kullanıcı sayısı, her bir saatte yaklaşık 50 bin kişi artmıştır. Yani saniyede yaklaşık 14 yeni kullanıcı sosyal medyaya katılmaktadır. Bu ise, sosyal medya kullanıcılarındaki artışın internet kullanıcılarına nazaran daha hızlı bir şekilde yükseldiği anlamına gelmektedir.²⁰

Sosyal medya platformlarında Facebook, 2,91 milyar ile en fazla kullanıcıya sahip uygulama olarak kayıtlara geçerken, bu uygulamayı 2,5 milyar kullanıcısı ile YouTube takip etmektedir. Bu mecrada popüler olan Instagram'ın ise 1,47 milyar kullanıcıya sahip olduğu belirtilmiştir. Fakat küresel bazda dördüncü sırada yer alan Instagram'ın, geçen yıl baz alındığında en hızlı büyüme kaydeden uygulama olduğu belirtilmiş, hatta son üç ay içerisinde günlük bir milyon yeni üyenin Instagrama katıldığı ve bu hızlı büyüme oranının da artarak devam ettiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, kullanıcılarına kısa süreli video oluşturup paylaşma imkânı veren ve 2016 yılında kullanılmaya başlayan TikTok adlı uygulamanın, son bir yılda dünya çapında en çok indirilen uygulama olduğu ifade edilmiştir.²¹

Sosyal medyada harcanan zamana dair verilerin de paylaşıldığı raporda, sadece Facebook ve YouTube uygulamalarında aylık bazda geçirilen zamanın yaklaşık 43 saat olduğu belirtilmiştir. Sosyal medyaya erişimde, akıllı telefonların ilk sırada yer aldığı ve

¹⁹ We Are Social, “Dijital 2022” (Erişim 08 Mart 2022).

²⁰ Datareportal, *Dijital 2022: Türkiye* (Erişim 20 Mart 2022).

²¹ Datareportal, *Dijital 2022: Türkiye* (Erişim 21 Mart 2022).

kişi bazında akıllı telefon kullanıcılarının günlük 4 saat 48 dakika cep telefonlarında vakit harcadıkları tespit edilmiştir.²²

Dünya genelinde devasa kullanıcıya sahip olan sosyal medyanın, ülkemizde de fazlasıyla rağbet gördüğünü söyleyebiliriz. Nitekim yukarıda zikredilen raporun Türkiye için paylaştığı veriler, söylemimizi destekler niteliktedir. Türkiye’de, Ocak 2022 yılı itibarı ile 85,3 milyon olan ülke nüfusunun yüzde 82’si internet kullanmaktadır. Bu da Türkiye’de yaklaşık olarak 70 milyon internet kullanıcısı olduğu anlamına gelmektedir. Sosyal medya kullanım verilerine bakıldığında ise ülkemiz nüfusunun yüzde 80’i yani 68,9 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmektedir.²³ İnternet ve sosyal medya kullanıcı sayısı dikkate alındığında, internet erişimine sahip olan hemen her bireyin aynı zamanda bir sosyal medya kullanıcısı konumunda olduğu söylenebilir.

Türkiye için paylaşılan bir başka veride ise; 2021-2022 yılları arasında sosyal medya kullanıcıları sayısında 8,9 milyonluk bir artışın gözlemlendiği, yani son bir yıl içinde ülkemizde dakikada 17 yeni kullanıcının sosyal medya ortamına katıldığı belirtilmektedir. Sosyal medya uygulamalarında ise Türkiye’de, YouTube 57,4 milyon kullanıcısıyla ilk sırada yer alırken, Instagram 52,15 milyon üyesiyle ikinci, Facebook ise 34,4 milyon aktif kullanıcısıyla üçüncü sırada yer almaktadır. Bir başka popüler uygulama olan Twitter’in ülkemizdeki kullanıcı sayısı ise 16,1 milyondur.²⁴

İnternet ve sosyal medyada geçirilen zamana dair verilerde ise; ülkemizde internet kullanıcılarının günlük 8 saat internette zaman harcadığı ve bu sürenin 4 saat 16 dakikasını mobil cihazlar aracılığıyla kullanıldığı belirtilmiştir. Ortalama olarak bir insanın günlük 8 saatini uykuya ayırdığı düşünüldüğünde, uyanık geçirilen zamanın yarısı internet ve sosyal medya aracılığıyla harcanmaktadır. Ayrıca tipik bir internet kullanıcısının günlük ortalama 2 saat 27 dakika sosyal medyada zaman harcadığı, her bir kullanıcının da ortalama 8 ayı uygulamada hesabı olduğu bilgisi paylaşılmıştır.²⁵

Dikkat edilmesi gereken bir durumun burada zikredilmesi faydalı olacaktır. Türkiye, sosyal medyanın öne çıkan uygulamalarını kullanmada dünya sıralamasında

²² Recro Digital Marketing, *We Are Social Turkey 2022: Dünyada ve Türkiye’de İnternet-Sosyal Medya Kullanımı* (Erişim 20 Mart 2022).

²³ “Datareportal, Dijital 2022”.

²⁴ “Datareportal, Dijital 2022”.

²⁵ “Datareportal, Dijital 2022”.

üst sıralarda yer almaktadır.²⁶ Dünyada oluşan sosyal medya kullanım artışı ülkemizde de çok yüksek boyutlara ulaşmış durumdadır.²⁷ Bu artış günden güne de artarak devam etmektedir. Dahası, görülen tablo endişe verir hale geldiğinden olsa gerek, İstanbul'da Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları bünyesinde bu bağlamda poliklinik servisleri açılmıştır. Bu durum, sosyal medya kullanımının boyut değiştirerek yaşamsal bir gereklilik olarak görüldüğünü ve ihtiyaçtan öte bağımlılık haline geldiğini göstermektedir.

Kullanım alanı ve etkisi böylesine büyük olan sosyal medya, araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve Mart 2022 tarihi itibarı ile bu alanda 2177 adet yüksek lisans ve doktora düzeyinde tez çalışması yapılmıştır.²⁸ Fakat insan hayatının her evresine bu denli sirayet etmiş sosyal medya ile İslâm'ın temel kaynaklarından olan hadis alanının birlikte işlendiği herhangi bir tez çalışmasının varlığına rastlanılmamaktadır. Üstelik hadislerin bu mecralarda sıklıkla paylaşıldığı ülkemizde, bu tür çalışmalarının yapılmamış olmasını büyük eksiklik olarak görülmektedir.

Bu çalışmada sosyal medya uygulamalarında kullanıcı sayısı en fazla olan Facebook üzerinden paylaşımı yapılan bazı hadislerin sıhhat değerlendirmesinin yapılması planlanmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya kaynaklık edecek sosyal medya uygulaması olan Facebook'un tarihi seyrini, dünyada ve ülkemizdeki kullanımına dair verilerin ayrı bir başlıkta incelenmesi uygun olacaktır.

2.5. Facebook:

2.5.1. Facebook Tarihçesi

Harvard Üniversitesi öğrencilerinden Mark Zuckerberg ve arkadaşları tarafından, üniversite öğrencilerinin kendi aralarında iletişimi amacıyla 2004 yılında kurulan Facemash, daha sonra TheFacebook ismini almış ve 2005 yılında Facebook olarak sosyal medyada kullanılan uygulamalar arasına girmiştir. Başlangıçta kısıtlı bir ağ alanı ve kullanıcı kitlesine hitap eden Facebook, zamanla kullanım alanını genişletmiş, 2006 yılında e-posta adresine sahip tüm bireylerin kullanımına açılmış ve üyelerine

²⁶ "Datareportal, *Dijital 2022*".

²⁷ Gül, "Sosyal Medyada Hadis Kullanımı", 167.

²⁸ YüksekÖğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK), "Tez Merkezi" (Erişim 08 Mart 2022).

arkadaşlarını davet etme uygulaması sunarak kısa denilecek bir zaman diliminde çok büyük bir kullanıcı kitlesine ulaşmıştır. Tüm bireylerin kullanımına açıldığı yıl, 12 milyon üyeye ulaşarak dünya üzerinde en çok kullanılan sosyal medya uygulaması haline gelen Facebook, zamanla kullanıcılarına farklı servisler sunarak, birbirleriyle etkileşim kurmalarına olanak vermiştir.²⁹

2007 yılında üyelerine, kendi sayfalarına albüm/resim yükleme ve birbirleri ile sanal ortamda hediyeleşme olanağı tanıyan Facebook, aynı yıl yazılım geliştirerek mobil cihazlarda kullanılabilir hale gelmiştir. 2008 yılında kullanıcılar arasında anlık ileti imkânı sağlayan mesajlaşma özelliğini devreye sokan Facebook, 2009 yılında “beğen” butonu olarak bilinen ve yapılan paylaşımların diğer kullanıcılar tarafından onaylandığını ve hoş karşılandığını ifade eden servisi aktif hale getirmiştir.³⁰

2009 yılında 150 milyon kullanıcıya ulaşan Facebook, üye kabul şartlarında bazı esnek durumlara gitmiş ve gerçek isim kullanımı yerine “kullanıcı adı” uygulamasını başlatmıştır. Bu durum kullanıcılar arasında hoş karşılanırsa da bazı kesimler tarafından sahte profil bilgileri kullanılarak uygulamanın farklı amaçlar doğrultusunda kullanımına imkân tanımıştır. 2014 yılında ise günümüz Facebook görünümüne ulaşan uygulamada, 2016 yılında kullanıcıların canlı olarak yayın yapabilmesine olanak sağlayan özellik başlatılmıştır.³¹

2.5.2. Facebook Hakkında Bazı İstatistiksel Veriler

Sosyal medya mecraları her geçen zamanda sayısını artırmakta ve günümüzde kitle iletişim araçları arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu mecralardan Facebook için yapılan istatistiksel araştırmalar neticesinde kullanıcıların günlük ortalama 8 kez hesaplarına eriştikleri ve bu uygulamaya yüzde 88 oranında mobil cihazlar aracılığıyla erişim sağladıkları tespit edilmiştir. Her dakika 400 kişi Facebook’a katılmak için üye olmakta, 4 milyondan fazla insan ise günlük beğeni üretmektedir. Facebook ile ilgili

²⁹ Barış Bulunmaz, “Postmodern Dünyanın Gerçeküstü Mekanları: Sosyal Paylaşım Siteleri, Sosyal Medya ve Ağ Toplumu-1: Kitle İletişiminde Yaşanan Değişimler”, ed. Can Bilgili - Gülüm Şener, *Reklam Yaratıcıları Derneği Yayınları*, (2013), 23-26.

³⁰ Gözde Yiğit, *Facebook’ta Sanal Cemaatlerin Oluşumu ve Sürdürülmesi: İzmir Merkezli Facebook Grupları Üzerine Bir Araştırma* (İzmir: Yaşar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 84.

³¹ Nurseda Yılmaz, “Sosyal Medyada Canlı Yayın Anlayışı”, *Yeni Medya Elektronik Dergi* 1/1 (2017), 132.

diğer bir veride ise perşembe ve cuma günleri, Facebook uygulamasına katılımın en yüksek olduğu zaman dilimleri olarak belirlenmiştir.³²

Facebook, dünyada kullanıcı sayısı bakımından ilk sırada yer almasına rağmen Türkiye’de ise 4. sıradadır. Türkiye’de ilk üç sırada sırasıyla YouTube, Instagram ve WhatsApp uygulamaları yer almaktadır. Dünyada 3 milyara yakın kullanıcı sayısına sahip olan Facebook’un Türkiye’deki kullanıcı sayısı ise 34,4 milyondur. Bu da 85,3 milyon olan ülke nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 40’ına denk gelmektedir. Türkiye’deki Facebook kullanıcılarının yüzde 65,6’sını erkekler oluştururken, bu oran kadınlarda ise yüzde 34,4 olarak tespit edilmiştir. İstatistiksel veriler dikkate alındığında Facebook’un, artık internet ortamında herkesçe bilinen bir uygulama haline geldiği, dünya geneline yayılmış ve her ülkeden büyük oranda üyeye sahip belki de tek uygulama olduğu rahatlıkla söylenebilir.³³

3. Sosyal Medyada Din

Başlangıçta hayatı kolay kılmak adına insanlar tarafından üretilen ve gelişimi için sürekli çaba sarf edilen teknoloji sayesinde insanoğlu artık dijital yaşama alışmış, teknolojiyi her alanda maksimum derecede kullanır olmuştur. Bir başka deyişle dijital yaşam moduna geçilmiştir.³⁴ Bunun neticesi olarak geleneksel medya bir bakıma geri plâna atılmış ve insan hayatının ihtiyaç duyduğu hemen her konu, sosyal medya mecralarına taşınmıştır. Tüm dünyayı etkisi altına alan salgın hastalık/pandemi döneminde, eğitim-öğretime uzun bir süre ara verilmesi nedeniyle, okullarda örgün olarak verilemeyen eğitimin, geleneksel medya yerine büyük oranda sosyal medya uygulamaları aracılığıyla verilmesi bunun en güncel örneğidir. Buradan da anlaşılağı üzere, ihtiyaç duyulduğunda değil, ihtiyaç olduğu için kullanılır hale gelen sosyal medyada, bugün toplumların ve bireylerin yaşantılarına dair her alandan izler görmek mümkün hale gelmiştir. Bu alanlardan biri de dindir.

Genel olarak her insanın bir dine inandığı ve insan hayatının her alanında dinin etkilerinin görüldüğü düşünöldüğünde, dini, internetten ve sosyal medya mecralarından

³² “Facebook İstatistikleri”.

³³ “Facebook İstatistikleri”.

³⁴ Gamze Gezginci- Şevki Işıklı, “Dindar Facebook Etkisi: Türk Kullanıcılar Üzerine Bir Analiz”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 115.

uzak tutmak mümkün görünmemektedir. Evveliyatı insanlık tarihine dayanan din, 1970’li yıllarda internet ile tanışmış, bu ilişki 1991 yılında web sitelerinin ortaya çıkmasıyla birlikte daha üst noktaya çıkmıştır. Teknolojinin ve internet hizmetlerinin gelişimi ile günümüzde dinî içerikli web ağları hemen her kesimin ulaşabildiği bir alana dönüşmüştür.³⁵

Sosyal medya uygulamalarının kullanılmaya başlanması ve sunmuş olduğu imkânlar neticesinde din; bu tür uygulamalarda varlığını göstermeye başlamıştır. Öyle ki sanal ağlarda ve sosyal medya uygulamalarında varlığına rastlanılmayan din neredeyse kalmamıştır. Dünya üzerinde en fazla müntesibi bulunan büyük dinlerin yanında, sonradan ortaya çıkmış birçok din ile farklı inanışlara mensup kişiler veya gruplar da gerek inançlarını yaymak gerekse kendi aralarındaki bağı güçlendirmek için faaliyetlerini sosyal medya mecralarına taşımıştır.

Son 20 yıl dikkate alındığında her dinde olduğu gibi İslâm dini için de genelde internet özelde ise sosyal medya ortamı gerek tanıtım ve yayılım gerekse mensuplarının din hakkında bilgi edinmesi ya da faaliyet yapabilmesi açısından kullanılması cazip bir ortam olarak görülmektedir. Dinin kendisi ve temel kaynağı olan kitap ya da eserler, farklı dillere çevrilip bu ortamlarda yayınlanmakta, böylece tanıtımı ve yayılımı yapılabilmektedir.³⁶ Ayrıca Müslümanlarca, dinî eğitim-öğretim adına kullanılan hemen her materyalin sosyal medya uygulamalarında ulaşılabilir olması, bireylerin bazı dinî vecibelerini -kurban, zekât, fitre v.d.- bu uygulamalar sayesinde yapabilir hale gelmesi gibi etkenler, dinin dijital platformlarda yer almasını etkileyen faktörlerdendir.³⁷

Din alanında uzman olduğu bilinen bazı kesimlerin, din konusunda sosyal medyayı tercih etmedikleri ve bu yönde yönlendirici faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Bu gibi tutumlar, anlaşılabilir bir tercih meselesidir. Fakat genelde toplumu, özel de ise gençleri bu denli etkisi altına alan bir mecranın terk edilip bir bakıma kendi haline bırakılarak kontrolsüz bir şekilde büyümesine seyirci kalmak, doğru bir düşünce olmayacaktır. Ayrıca bu şekilde bir düşünce neticesinde, böylesine

³⁵ Mehmet Haberli, *Tarihsel, Kuramsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din* (İstanbul: Açılım Kitap, 2014), 159.

³⁶ Sefer Yavuz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Dini Paylaşım Tutumları”, *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/57 (2020), 43.

³⁷ Elif Bildik, *Dini Bilgi Edinme Sürecinde Sosyal Medya* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 68.

güçlü bir etkileşimi olan sosyal medyanın gücünden de mahrum kalınacağı açıktır. Bunun yerine her daim dinî bir paylaşımın yapıldığı bu mecralarda ortaya çıkan algılara, tartışmalara ya da görüşlere din alanında uzman olanların katkı sağlaması daha faydalı olacaktır. Bu sayede İslâm dinine dair ön yargıların ya da yanlış anlamaların önüne geçilebileceği gibi sosyal medyanın ortaya çıkarabileceği ön görülen mahzurların kısmen de olsa engellenebileceği düşünülmektedir.³⁸

3.1. Sosyal Medyada Dinî Bilgi Paylaşımı

Sosyal medyada mecralarında din adına yazılı ya da görsel olarak sıkça içerik oluşturulmakta ve paylaşımı yapılmaktadır. Bu da gayet tabidir; çünkü medya ve sosyal medya, var olduğu toplumun bir nevi aynası konumundadır.³⁹ Dolayısıyla bireyler, yaşantılarını, düşüncelerini, fikirlerini özgürce ifade ettiği bu paylaşım mecrasında dinî inanış ve yaşantılarından kareler de paylaşmaktadır.⁴⁰

Sosyal medya uygulamalarında dinî içerikli yapılan paylaşım sayısının boyutunu görmek adına yakın zamanda -Şubat 2022- yapılan ve örneklem olarak 18 yaş üstü bireylerin oluşturduğu bir araştırmaya göre, ülkemizde kitle iletişim araçları kullananların yüzde 91,5 kadarı, sosyal medya uygulamalarında dinî içerikli paylaşım rastladıklarını belirtmektedir.⁴¹ Ayrıca bir başka araştırma neticesine göre cuma ve bayram günleri kutlamaları dışında Facebook uygulaması kullanan her üç kullanıcıdan birinin dinî paylaşım yaptığı tespit edilmiştir.⁴² Bu araştırmaların neticesi, sosyal medya mecralarında dinî paylaşımların çok sık yapıldığını destekler niteliktedir.

Sosyal medya uygulamaları aracılığıyla paylaşılan dinî bir içeriğin, her zaman din adına bir bilgi içermediği de görülmektedir. Bazen kişilerce ihtiyaç duyulan konularda dua talep etmek için, bazen de talep edilen dualara iştirak etmek adına bu uygulamalar kullanılmaktadır.⁴³ Yine büyük kitlelere ulaştırılması istenen, toplantı, sohbet/vaaz ya da

³⁸ Adem Korukcu vd., “Geçmişten Geleceğe Ahlak Sosyal Medya Ve Din: Facebook Örneğinde Dinî İçerikli Paylaşımlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bartın Üniversitesi Yayınları* 23 (2015), 530.

³⁹ Mete Çamdereli vd., *Medya ve Din* (İstanbul: Köprü Yayınları, 2014), 19.

⁴⁰ Sezai Korkmaz, “İslâm ve Yorum V Sempozyumu”, *Dindarlığın Dijital Görünümü: Sosyal Medya Paylaşımları Üzerine Bir İnceleme* (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2021), 3/240.

⁴¹ Toplu Araştırmaları Merkezi Adamor, “Türkiye Endeksi” (Erişim 14 Mart 2022).

⁴² Gezgin - Işıklı, “Dindar Facebook Etkisi: Türk Kullanıcılar Üzerine Bir Analiz”, 128.

⁴³ Mehmet Haberli, “Dini Tecrübe Aracı Olarak Anal Ritüeller”, *Akademik Araştırmalar Dergisi* 57 (2013), 26.

herhangi bir konudaki dinî organizasyonun duyurulmasında, bu uygulamaların kullanıldığı görülmektedir. Bu da gösteriyor ki sosyal medya, dinî bilgi paylaşımının yanında dinî pratiklerin gerçekleştirilmesinde de bireylerin/grupların sık başvurduğu mecra haline gelmiştir.⁴⁴

Sosyal medyada dinî bilgi paylaşımı yapmak için herhangi bir ön şart ya da taşınması gereken bir özellik bulunmamaktadır. Resmi kurum ya da kuruluşlar ile alanında uzman kişilerin yanı sıra her yaştan ve meslek gruplarından bireyler sosyal medya mecrasında dinî bilgi paylaşımı yapabilmektedir.⁴⁵ Diğer yandan bu tür paylaşımlar, taraftarlarınca kanaat önderi veya din alanında referans kabul edilen ve çoğu konuda olduğu gibi dinî meselelerde de müntesiplerine rehberlik vazifesi gören bazı kişilerce de yapılabilmektedir. Bu konumdaki kişilerin sosyal medya hesapları bazen milyonlar ile ifade edilen sayıda takipçiye ulaşmakta, bu sayfalarda paylaşılan dinî bilgiler yoğun beğeni alıp, paylaşımı yapılabilmektedir. Öyle ki bu sayfalarda yapılan ve dinî bir içeriği olmayan diğer bilgiler de aynı şekilde ilgi görmektedir.⁴⁶

Sosyal ağlarda paylaşılan din ile kişilerin hakikatteki dini yaşantısı, her zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü sosyal medyanın popüler kültür olarak kabul edilmesi,⁴⁷ dinin ve dindarlığın da popülerleşmesine zemin hazırlamıştır. Bireyler gerçekte uygulamadığı ya da yapmadığı dinî vecibeleri sosyal medyaya farklı yansıtabilmektedir. Böylece kişiler bu ortamlarda popülerliğini artırmakta veya bu sayede kendisini rahatlatmaktadır. Yine dindar bir birey olarak bilinme ya da bilinçaltılarında dindar bir birey algısı yaratma gibi düşünceler de dinî yaşantının farklı yansıtılmasının sebeplerindendir.⁴⁸ Netice itibari ile sosyal medyada, dinî yaşama önem veren veya dindar bir kimlik sahibi olmak için, hakikatte dindar olmaya gerek yoktur. Çünkü, dün dinin emir ve yasaklarını kolayca çiğneyebilen kişilerinin bugün huşû içerisinde dinî paylaşımlar yapmasının önünde herhangi bir engel yoktur.

⁴⁴ Yavuz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Dini Paylaşım Tutumları”, 43.

⁴⁵ Gül, “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı”, 169.

⁴⁶ Aylin Tutkun Ünal, *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015), 68.

⁴⁷ Najda Çılbıykoğlu, “Popüler Kültür ve Medya İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 19 (2012), 406.

⁴⁸ Nihat Oyman, “Sosyal Medya Dindarlığı”, 139.

Kullanım pratikleri arasında en sık bilinen unsuru paylaşım yapmak olan sosyal medyada göz ardı edilmemesi gereken bir husus da beğeni alma düşüncesi ya da kaygısıdır. Bunun karşılığını din alanında doğrudan görmek mümkündür. Dereli tarafından yapılan doktora çalışmasında, kişilerin yapmış olduğu paylaşımlara karşın beğeni alması halinde, diğer paylaşımlarının da aynı yönde devam ettiği tespit edilmiş, sosyal medya kullanıcılarının paylaşım pratiklerini değiştirdikleri, hangi tür paylaşımın ne kadar beğeni aldığını gözlemleyerek paylaşımlarına bu doğrultuda yön verdikleri görülmüştür.⁴⁹ Sosyal medyada paylaşımlara beğeni beklenilmesi ve sonrasında beğeni sayısını artırma düşüncesi, dinin bu amaçla malzeme olarak kullanılmasına sebebiyet vermekte, bu hususta gösterilen hırs bazen dine zarar vermektedir.

Sosyal medyada sunulan dinî paylaşımların, kullanıcılar üzerindeki etkisini ortaya koymak için yapılan bir araştırmaya göre, bu tür paylaşımların bilgi kirliliğine yol açtığını ve dinî yaşantısına herhangi bir katkısının olmadığını beyan edenlerin oranı yüzde 72,5 olarak tespit edilmiştir.⁵⁰ Bir diğer araştırmada kişilerin yaşları, yaşam standartları ve eğitim seviyeleri yükseldikçe, sosyal medyanın olumlu/olumsuz etkilerinin kişiler üzerinde etkisinin azaldığı belirtilmiştir.⁵¹ Bu da sosyal medya paylaşımlarının kişiler üzerindeki tesirinin zayıfladığını, dijital ortamdaki dinî verilere güven duygusunun azaldığını ortaya koymaktadır.

Din alanının, herkesin kolayca söz söyleyebildiği, ihtisas sahası olsun ya da olmasın her kesimin hakkında yorum yapıp, bilgi paylaşabildiği bir alan haline getirildiği bir gerçektir. Dolayısıyla böylesine güçlü ve etkili olan bu mecrada -kullanıcı sayısı ve hızlı bilgi akışı dikkate alındığında- yapılan paylaşımların her zaman doğru ve güvenilir olmayacağı unutulmamalıdır. Artan bilgi akışıyla beraber sunulan bilginin ya da haberin sağlam bir kaynağa dayanmadan paylaşılması, daha da ötesi kişilerin sağlam kaynak olarak kendini görüp paylaşım yapması, sosyal medyadaki bilgi kirliliğini en üst düzeye çıkarmaktadır.⁵² Bu nedenledir ki, insanlar için son derece hayatî önemi haiz olan dinin, istismara da son derece açık olduğu unutulmamalı ve sosyal medyada

⁴⁹ Mustafa Derviş Dereli, *Dini Kimliklerin Sosyal Medyada Akışkanlaşması: Siber-Etnografik Bir Araştırma* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018), 174.

⁵⁰ Gezgin - Işıklı, "Dindar Facebook Etkisi: Türk Kullanıcılar Üzerine Bir Analiz", 128.

⁵¹ Ali Arslan, "Medyanın Gücünün Sosyolojik Temelleri", *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 6/2 (2004), 214.

⁵² Gül, "Sosyal Medyada Hadis Kullanımı", 167.

görülen bir dinî bilgiye de toptan kabulcü bir yaklaşım sergilemenin çok doğru olmayacağı bilinmelidir.⁵³

3.2. Dinî Bilgileri Aktarmada Sosyal Medyanın Araç Olarak Kullanılması

Din gibi soyut konu ya da kavramların insanlara güçlü ve etkili bir şekilde anlatılmasının önemi ve gerekliliği herkesin malumudur. Ayrıca dinlerin de topluma aktarılması gereken mesajlarının olduğu ve bunların muhatap kitlelere aynı şekilde ulaştırılması gerektiği bir gerçektir. Bunun için temel kullanım amaçlarından biri de bilgiyi aktarmak olan kitle iletişim araçları, her daim kullanılagelmiştir.⁵⁴

1980’li yıllarda ülkemizde dinî bilgiyi aktarma yollarından biri, geleneksel medya araçlarından olan televizyon sayesinde olurken, günümüzde internet teknolojisinin gelişimi ile geleneksel medya araçları geri planda kalmış ve bu tür faaliyetler için daha çok sosyal medya araçları tercih edilir hâle gelmiştir.⁵⁵ Bu araçlar sayesinde, iletişim farklı bir boyuta taşınmış, genel kitle iletişimi artık bireysel iletişim haline dönüşmüştür. Böylece geleneksel medyada alıcı konumunda ve pasif durumda olan bireyler artık üreten, paylaşan ve etkin bir konuma gelmiştir.⁵⁶ Bu sayede kişiler ya da gruplar dinleyici olmaktan çıkmış, müntesibi olduğu dinin savunuculuğunu yapabilir ve din adına etkileşimde bulunabilir hâle gelmiştir.⁵⁷

Ülkemiz açısından bakıldığında, sosyal medyanın sunduğu imkânların İslâm dini adına tebliğ ve irşâd hizmetlerinde kullanılması gayet tabidir.⁵⁸ Neticede İslâm dinine mensup bir Müslümanın, dinin emir ve yasaklarını, akîde ve esaslarını diğer insanlara aktarması yani emr-i bi’l ma’ruf yapması temel görevlerindendir. Sosyal medya da

⁵³ İlhami Güler, “Sosyal Medyada Din”, *Kamu’da Sosyal Politika* 8/27 (2014), 86.

⁵⁴ Mustafa Arslan, “Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine”, *Birey ve Toplum* 6/11 (2016), 9-10.

⁵⁵ Güler, “Sosyal Medyada Din”, 88.

⁵⁶ Muhammed Enes Uzun, *Din Görevlilerinin Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma: İzmir İli Örneği* (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 39.

⁵⁷ Orhan Ayaz, *Sosyal Medyanın Ergenlerin Dinî Sosyalleşmesine Etkileri (Sakarya/Akyazı Örneği)* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 33.

⁵⁸ Gül, “Dini Bilgiyi Gençliğe Ulaştırmada Sosyal Medyanın Önemi”, 1101.

sağladığı büyük imkânlar sayesinde bu görev için biçilmiş kaftan olarak görülmüş, bu konuda en çok başvurulmuş mecralardan biri hâline gelmiştir.⁵⁹

Sosyal medyanın sunduğu olanaklar, dinî toplulukların/grupların da dikkatinden kaçmamıştır. İnternet tabanlı web sitelerinde örgütlenme, taraftar edinme, görüş/fikir aktarımı, tebliğ ya da faaliyet gibi hizmetlerin maddi ve manevi zorluğunu gören dinî oluşumlar, sosyal medya uygulamalarında varlık göstermeye, hizmet alanlarını bu mecralar üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır. Çünkü bu tür faaliyetleri sosyal medya aracılığı ile yapmak neredeyse ücretsiz ve zahmetsizdir.⁶⁰ Diğer yandan web sitelerinde bilinir olma, emek ve sabır isteyen bir durum iken sosyal medyada böylesi bir kaygı yer almamaktadır. Bu mecralarda, din adına araştırma yapma düşüncesi olmaksızın bile gezinti yapan kullanıcılar, karşısına tesadüfen çıkan dinî bir içerikten etkilenebilmekte ve sonrasında paylaşım sahibini -kurum ya da şahıs- daha yakından tanımak ve araştırmak adına onlara ait hesaplara ulaşabilmektedir. Dolayısıyla dinî içerikli paylaşım yapan kurum, topluluk ya da bireyler, herhangi bir çaba sarf etmese dahi muhatap kitleye erişebilmektedir.⁶¹

Burada şunları ifade etmekte fayda görülmektedir. Sosyal medya uygulamalarının bilgi paylaşımına/edinimine imkân veren araçlar olmasının yanında, öncelikli fonksiyonunun eğlence aracı olduğu ve işleyiş mekanizmasının dünyevî bir mantığa sahip olduğu hususu unutulmamalıdır. Buna bağlı olarak bu uygulamaların kendine özgü var olan özellikleri bazen paylaşımı yapılan dinî içerikli bir mesajı etkilemekte hatta verilmek istenen mesajın önüne geçerek mesajın boş, kuru bir söz olarak algılanmasına sebep olabilmektedir. Bazen de bu araçların kullanımında güdülen amaç zamanla geride kalmakta, bireyde beğeni alma, gündemde kalma gibi başlayan reyting kaygısı dinî verilerin bu uğurda malzeme olarak kullanılmasına sebebiyet vermektedir.⁶²

⁵⁹ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ASBU, *Uluslararası Din ve Medya Sempozyumu* (Erişim 13 Mart 2022).

⁶⁰ Muhammed Yamaç, “Sosyal Medyada Dini Topluluklar”, *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2020), 104.

⁶¹ Ayaz, *Sosyal Medyanın Ergenlerin Dinî Sosyalleşmesine Etkileri (Sakarya/Akyazı Örneği)*, 34.

⁶² Arslan, “Kitle İletişim Araçları”, 11.

3.3. Sosyal Medyada Hadis Paylaşımı

İnternet ve sosyal medya kullanımının temel amaçlarından biri, bilgiye en hızlı bir şekilde ulaşabilmektir. Bu esasen iletişimin de temel amacıdır. Fakat hızlı bir şekilde ulaşılacak istenen bilginin aynı zamanda “doğru bilgi” olması gereklidir. Nitekim Yüce Allah (c.c), Kur’ân-ı Kerîm’de bu konuda insanları uyarmış, erişilen bilgilerin doğruluğunun araştırılmasını emretmiştir.⁶³ Hz. Peygamber de kendisinden işitilen bir sözün başkalarına aktarılırken herhangi bir yanlışlığa imkân vermeden aynen aktarılması gerektiğini söylemiştir.⁶⁴ Allah (c.c) ve Resulü’nün (s.a.s.) bu ikazları toplumlarda, yanlış bilgi/haber yayılmasını, oluşabilecek kargaşa ve kaos ortamlarını engelleme noktasında büyük değer taşımaktadır. Dolayısıyla bilgiye ulaşma noktasında araç olarak kullanılan sosyal medyada, paylaşılan bilgilerin doğru olması bu bağlamda çok önemlidir. Aksi takdirde paylaşılacak yalan/yanlış bir haberin yukarıda zikredilen olumsuz durumların oluşmasına zemin hazırlaması kaçınılmaz olacaktır.⁶⁵

Dinin her safhasından paylaşımların yapıldığı sosyal medyada, Müslümanların Hz. Peygamber’e (s.a.s.) olan sevgisini, bağlılığını ifade eden paylaşımlar yapması son derece doğal bir eylemdir.⁶⁶ Bununla beraber Hz. Peygamber’e ait olan sözlerin de yine gerek tebliğ gerekse irşat gerekçesiyle sosyal medyada paylaşılması beklenir bir durumdur. Birey, topluluk ya da kurumlarca açılan sosyal medya hesapları incelendiğinde, kullanıcıların din adına paylaşımlarda, üzerinde etkileşim oluşturulan en büyük alanlardan birinin de hadis olduğu görülmektedir.⁶⁷ Nitekim Facebook uygulamasında Türkiye’de; Mart 2022 tarihi itibarı ile ulaşabildiğimiz kadarıyla, hadis ana başlığı altında açılan ve sıklıkla hadis paylaşımının yapıldığı yaklaşık 100 adet hesap/sayfa olduğu ve bu sayfalarda gerek üye olmakla gerekse takip etmekle direkt olarak etkileşimde bulunan takribi 4,5 milyon kullanıcının varlığına rastlanılmaktadır.

⁶³ Kur’ân-ı Kerîm Meâli, çev. Halil Altuntaş -Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), el-Hucûrat, 49/6.

⁶⁴ Muhammed b. İisâ et-Tirmizî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid vd. (Beyrut: Müessesetü’-risâle, 2001), "İlim", 7.

⁶⁵ Sonpeygamber.info, “Çağımızın Fasığı Sosyal Medyada Hadis Paylaşmak” (Erişim 23 Mart 2022).

⁶⁶ İbrahim Tozlu, “Facebook Râvilerinde Hadis Problemlerine Dair Bazı Tespitler ve Çözüm Önerileri”, *Route Education and Social Science Journal* 4/5 (2017), 237.

⁶⁷ Gül, “Dini Bilgiyi Gençliğe Ulaştırmada Sosyal Medyanın Önemi”, 310.

Sosyal medyada hadis paylaşımı, hadis başlığı altında açılan sayfalarda yapıldığı gibi, İslâm dini adına açılmış hemen her sayfada/hesapta görülmektedir.⁶⁸ Hatta araştırma neticesinde ulusal ya da yerel haber siteleri ile kişisel ve gazetelere ait resmî web siteleri, yemek ve sağlık siteleri gibi farklı konseptteki internet sayfalarında bile hadis paylaşımına rastlanılmaktadır. Bu durum, zikredilen sayfalarda hadis paylaşımı yapmanın sakıncalı ya da anlamsız olduğu manasına gelmemelidir. Burada değinilmek istenen husus, hadislerin sosyal medyanın ve internet dünyasının her platformunda paylaşılan bir alan olduğunu dile getirmektir. Tüm bu bilgiler, sosyal medya mecralarında hadis paylaşımının yapıldığı alanın ve dolaylı/dolaysız etkilenme potansiyeline sahip kullanıcı sayısının hiç de azımsanmayacak seviyede olduğunun bir göstergesidir.

Sosyal medya hesaplarında dikkat çekici bir nokta da takipçi ya da üye sayısı ile yapılan hadis paylaşımı arasında doğru bir orantı olduğudur. Üye sayısı yüksek olan hesaplarda hadis paylaşımının çok sayıda ve sıklıkla yapıldığı görülürken, düşük üyeye sahip sosyal medya hesaplarında ise hem paylaşım sayısı hem de paylaşım sıklığı azalmaktadır.⁶⁹ Özellikle dinî grupların/cemaatlerin -üye sayısı çokluğu nedeniyle- sosyal medya hesaplarında paylaşımı yapılan her hadis, büyük kitlelerce yoğun bir şekilde takip edilmekte ve paylaşımın içerdiği mesaj doğrultusunda etkileşim kurulabilmektedir.

Hadis başlığı altında açılan hesaplarda gerek yönetici ya da hesap sahibi olanların gerekse paylaşım yapan kişilerin eğitim ve mesleki alanlarına yönelik yapılan araştırma neticesinde ise değişik bilgilere ulaşıldı. Eğitim ve meslekî bilgilerine gerek profil bilgilerinden gerekse birebir iletişim kurmak yoluyla ulaşılan sosyal medya hesaplarının, hadis alanında ehil olanlarının yanında, kamuda memur, lise öğrencisi, pedagog, ev hanımı ve kuaför gibi değişik meslek ve eğitim gruplarından kişilerce yönetildiği bilgisine ulaşıldı. Bu da her kesimden ve her yaştan kişilerce hadis paylaşımı yapılabildiğinin ve bu işin her zaman alanında uzman kişiler tarafından yapılmadığının bir kanıtı olmaktadır.

⁶⁸ Sonpeygamber, “Çağımızın Fasığı Sosyal Medyada Hadis Paylaşmak”.

⁶⁹ Gül, “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı”, 168.

3.4. Sosyal Medyada Hadis Paylaşırken/Okurken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Hz. Peygamber'e ait sözlerin misyonu ve kıymeti, Müslümanların hayatındaki birçok olayın hadislerle ilişkilendirilmesini kaçınılmaz kılmakta ve hadisler farklı vesilelerle de olsa sürekli gündemde tutulmaktadır. Sosyal medyada, içinde bulunulan zaman diliminin kıymetini belirtme, insanları ibadete teşvik etme, günahlardan sakındırma, toplumsal hayata dair nasihat içeren bilgilerin aktarılması gibi gayelerle hadislerin paylaşıldığı görülmektedir. Ayrıca hadisler, bazen kişilerce paylaşılan ve savunulan bir düşünceye dayanak, bazen de savunulan bir fikrin yanlışlığını belirtmek amacıyla kaynak olarak da paylaşılmaktadır.⁷⁰

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz ve davranışlarının insanlara aktarma adına iyi bir imkân olarak görülen sosyal medyada -kullanıcı kitlesi göz önüne alındığında- paylaşım yaparken dikkat edilmeli, hassas davranılmalıdır. Çünkü yapılan bir paylaşım anlık olarak büyük bir kitleye ulaşabilmekte, paylaşımında yer alan ifadenin yanlış ya da eksik bilgi içermesi halinde ise okuyucuların dinî hayatına olumsuz tesiri olabilmektedir.

Hadis olarak paylaşılan bir ifadenin öncelikle Hz. Peygamber'e aidiyeti kesin olmalıdır. Neticede, İslâm dinine mensup kişilerce, sosyal medyada ya da başka bir mecrada paylaşılan bir ifadenin Hz. Peygamber'e ait olması ile bir başkasının söylemiş olması arasında gerek kabul yönünden gerekse o ifadeye itaat ve inanç yönünden fark vardır. Müslümanlarca Hz. Peygamber'e ait olan bir söz, kıymetli, kabullenilen, içselleştirilen ve içerdiği mesaj doğrultusunda amel etmeyi gerektiren bir değer taşımaktadır. Dolayısıyla sosyal medya uygulamalarında paylaşılan bir ifadenin Hz. Peygamber'e ait olduğunu iddia etmeden önce, bu ifadenin aidiyet hususu araştırılmalı ve kesin bilgi sahibi olduktan sonra paylaşımı yapılmalıdır.

Sosyal medya kullanıcılarının her hadisi tetkik edecek, sıhhatini araştırarak nitelikte hadis bilgisinin ya da böyle bir kültürünün olmadığı bir gerçektir.⁷¹ Dolayısıyla sosyal medyada paylaşılan her hadisin sıhhat ve kaynak araştırması yapılmamakta,

⁷⁰ Fatih Tiyek, "Sosyal Medyadaki Âyet Paylaşımlarında Dikkat edilmesi Gereken Hususlar", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2017), 355.

⁷¹ Saffet Sancaklı, "Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi", *Diyanet İlmî Dergi* 37/1 (2001), 55.

yapılan paylaşım, yapıldığı şekliyle okunup kabul edilebilmektedir. Bu nedenle bir hadisin paylaşımı yapılmadan önce sıhhat değerlendirmesi yapılmalı, paylaşılırken de bu tespit doğrultusunda hadisin sıhhat derecesi hakkında bilgi verilmelidir.

Hadis paylaşımı yaparken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise; paylaşımı yapılan hadise ait kaynak bilgisinin verilmesidir. Hz. Peygamber'e ait olan bir söz paylaşıldığında, bu hadisin hangi kaynaktan, hangi bâb/başlık altında zikredildiği belirtilmelidir. Ayrıca kaynak olarak verilen eserlerin de hadis alanında değer taşıması gerekmektedir. Günümüzde neşredilmiş güncel kitapların, herhangi bir derginin, hülâsa kaynak değeri taşımayan eserlerin kaynak olarak gösterilmesi neticesinde hadis paylaşımı yapmak doğru olmayacaktır. Ayrıca herhangi bir kaynak ismi zikretmeksizin metnin sonuna “Hadis”, “Hadis-i Şerif” ya da “Hz. Muhammed” ifadelerinin eklenmesi suretiyle yapılan paylaşımlar da doğru değildir.

Hadis paylaşımlarında, kaynaklarda yer alan metnin aynen aktarılması, hadis metnine herhangi bir ekleme ya da eksiltme yapılmadan ve bağlamından koparılmadan aktarılmasına dikkat edilmelidir. Bir hadisin mana itibarı ile ne ifade ettiği tam olarak algılanmadan ya da -iyi niyetle de olsa- metne kişisel herhangi bir yorum katılarak yapılan paylaşım, amacından sapabilmekte/saptırılabilen ve yanlış anlamalara sebebiyet verebilmektedir.⁷²

Genelde tüm platformlarda özelde ise sosyal medya uygulamalarında hadis paylaşımı yaparken dikkat edilmesi gereken hususlardan belki de en önemlisi; Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ait olmayan sözlerin hadismiş gibi paylaşılması durumudur. Bazen iyi niyetle ve iyiliğe/ibadete teşvik amaçlı bilerek yapıldığını düşündüğümüz bu tür haberlerin, bazen de hadis ilmine dair yeterli bilgisi olmayan kişilerce uydurma olduğunu bilmeksizin paylaşıldığı kanısındayız. Ayrıca, İslâm'a ve Hz. Peygamber'e kin besleyenlerin de uydurma haberleri kasıtlı olarak hadismiş gibi paylaşabildiği de unutulmamalıdır. Sosyal medyada, bu tür asılsız paylaşımların önüne geçmek şu an için mümkün gözükmesede dahi, sosyal medya kullanıcılarında, bu mecralarda rastlanılan hadislerin her zaman sahih olmayacağı, bu konuda ihtiyatlı davranılması gerektiği bilinci

⁷² Sonpeygamber, “Çağımızın Fasığı Sosyal Medyada Hadis Paylaşmak”.

oluşturmak, bu tür uydurma haberlerin yayılımını ve etkilerini bir nebze de olsa azaltacaktır.⁷³

Sosyal medyanın kullanımına başlandığı ilk zamanlarda, çeşitli nedenlerden dolayı yapılan uydurma/mevzû rivâyet paylaşımına, günümüzde farklı bir neden daha eklenmiştir. Bu da sosyal medya kullanıcılarında artan reyting hırsı ve beğeni alma arzusudur. Emevî ve Abbâsi dönemlerinde, kişiler ya da halk nezdinde itibar kazanmak maksadıyla, vaazlarında uydurma hikâye/kıssâ ve hadis anlatan, uydurma rivâyetleri sohbetlerinde kullanan hatta kendileri hadis uyduran kussâsların varlığı bilinmektedir.⁷⁴ Bu kussâslar halkın gözüne girmek adına bu tür faaliyetleri rahatlıkla yapmış ve vaazlarında böylesi asılsız haberleri halka anlatmaktan çekinmemişlerdir. İşte o günkü kussâsların yapmış olduğu bu eylemler, bugün sosyal medya aracılığıyla bireyler tarafından yapılabilmektedir. Sanal ortamda beğeni alma, paylaşım yaptırma, üye sayısını artırma gibi kişisel hırs ve istekler neticesinde, sosyal medya uygulamalarında bu tür uydurma haberlerin hadis diye servis edildiğini görmek mümkündür. Her iki faaliyetin de temelinde “beğenilmek” arzusu yatan bu durumlar, Hz. Peygamber’e söylemediği bir sözü isnat etmenin, diğer bir deyişle iftira atmanın ne kadar kolay yapılabildiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Sosyal medya mecralarında, bu tür uydurma rivâyetlerin paylaşımına rastlamanın yanında, bazen de mevzûat eserlerinde dahi yer almayan, yani uydurma sıfatı bile olmayan metinlerin de hadis olarak paylaşıldığı görülmektedir. Bu durum, sosyal medyada rastlanılan bir rivâyetin sıhhat değerlendirmesi yapılmasının ne kadar önemli ve gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Hiçbir kaynakta yer almayan metinler,⁷⁵ ifadenin sonuna Hz. Peygamber’e ait olduğunu gösteren eklentiler yapılarak çok rahatlıkla paylaşılabilir. Ayrıca İslâm’ın ana kaynağı olan Kur’ân adına âyet uyduramayanların, ikincil kaynak niteliğindeki hadisler hususunda bu faaliyeti kolayca yapabildiği⁷⁶ bilinmeli ve bu hususta okuyucular hassas davranmalıdır.

⁷³ Gül, “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı”, 179-180.

⁷⁴ Mücteba Uğur, “Vaaz, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (1986), 291.

⁷⁵ Gül, “Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri”, 455.

⁷⁶ Sonpeygamber, “Çağımızın Fasığı Sosyal Medyada Hadis Paylaşmak”.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA PAYLAŞILAN HADİSLERİN SİHHAT DEĞERLENDİRMESİ

Sosyal medyanın hemen her mecrasında sıhhat derecesi farklı da olsa hadis paylaşımının yapıldığı görülmektedir. Belirtilmelidir ki gerek sosyal medyada gerekse başka platformlarda hadis paylaşımı yapmak alelâde bir iş olarak görülmemelidir. Neticede hadislerin, İslâm dininin ikincil kaynağı konumunda olduğu unutulmamalı, hadis paylaşımı yaparken titiz davranılmalıdır. Özellikle uydurma rivâyetlerin bu mecralarda paylaşılması ve uydurma olduğuna dair herhangi bir bilginin de zikredilmemiş olması doğru bir tutum olmayacaktır.

Zayıf ve özellikle uydurma bir rivâyetin sahih hadis gibi aktarılması vebal olarak kabul edilmektedir.⁷⁷ Çünkü Hz. Peygamber adına söz uydurmak ile bu uydurulan sözlerin yayılmasına vesile olmak birbiri ile bağlantılı bir durumdur. Bu aktarımı iyi niyetle ya da teşvik amaçlı yapmak kişiyi vebalden kurtarmayacaktır. Çünkü her hadisin ayrı bir hükmü, farklı bir amel yönü vardır. Dolayısıyla hadisler sıhhat derecesine göre hak ettikleri konuma yerleştirilmelidir. Bu anlamda hadis paylaşımı yapılırken hadisin sıhhati hakkında sahih ise sahih, zayıf ise zayıf, uydurma ise uydurma olduğunun belirtilmesi zorunluluktur.⁷⁸

Bu çalışmada sosyal medyada paylaşılan ve sıhhati hakkında şüphe duyulan rivâyetlerin değerlendirilmeye tâbi tutulacağı “Araştırmanın sınırlılıkları” başlığı altında zikredilmişti. Sosyal medya mecralarında elbette ki sadece uydurma ya da zayıf hadisler paylaşılmamakta, sahih hadisler de paylaşılmaktadır. Temel hadis kaynaklarında yer alan hadislere, sosyal medyanın hadis paylaşıldığı her mecrasında rastlamak mümkündür. Dolayısıyla çalışmanın genel olarak değerlendirilmesinden sonra “sosyal medyada paylaşılan hadisler zayıf veya uydurmadır” gibi bir düşünceye mahal vermemek adına bu bölüme başlarken sosyal medyada çalışmanın konu başlıklarına uygun olarak paylaşılan ve muteber kaynaklarda yer alan bazı hadis

⁷⁷ Abdulkarim Temizcan, “Âyet ve Hadislerle Sosyal Medya Ahlâkı”, *İrfan Dünyamız* (Erişim 16 Mayıs 2022).

⁷⁸ Sancaklı, “Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi”, 60.

paylaşımlarına yer verilecektir. Fakat, çalışmanın boyutunu aşmaması adına sahih hadislere ait kısıtlı sayıda paylaşım örneği vermekle iktifâ edilecektir.

4. Sosyal Medyada Paylaşımı Yapılan Sahih Hadisler

1. مَا صَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا كَامِلًا قَطُّ غَيْرَ رَمَضَانَ "وَيَصُومُ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: لَا وَاللَّهِ لَا يَفْطِرُ وَيَفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: لَا وَاللَّهِ لَا يَصُومُ"

“Resulullah Efendimiz (s.a.s.) Recep ayında bazı yıllarda öyle oruç tutardı ki biz; galiba hiç yemeyecek (ayın her gününde tutacak) derdik, (bazı yıllarda da öyle) yerdi ki biz, galiba hiç tutmayacak derdik.” anlamıyla paylaşılan⁷⁹ bu hadis, “Buhârî” ismi zikredilerek paylaşılmış fakat detaylı kaynak bilgisi verilmemiştir. Yapılan araştırmada, hadisin verilen kaynakta ve “Savm” bâbında mevcut olduğu görülmüştür.⁸⁰

2. فَذَلِكَ شَهْرٌ يَغْفُلُ النَّاسُ عَنْهُ، يَنْ شَهْرٍ رَجَبٍ وَشَهْرٍ رَمَضَانَ، تُرْفَعُ فِيهِ أَعْمَالُ النَّاسِ أَحِبُّ أَنْ لَا يَرْفَعَ عَمَلِي إِلَّا وَأَنَا صَائِمٌ

“Üsame (r.a): Ey Allah'ın Resulü; ‘Şaban ayında tuttuğun kadar başka aylarda oruç tuttuğunu göremiyorum (sebebi nedir?)’ diye sordum. Şu cevabı verdi: ‘Bu, Receb’le Ramazan arasında insanların gaflet ettikleri bir aydır. Halbuki O, amellerin Rabbülalemin’e yükseltildiği bir aydır. Ben, oruçlu olduğum halde amelimin yükseltilmesini istiyorum.’ şeklinde paylaşılan⁸¹ bir başka hadis ise “Nesâî” kaynağıyla paylaşılmıştır. Herhangi bir kaynak detayının verilmediği bu hadisin zikredilen kaynakta var olduğunu görülmüştür.⁸² Elbânî paylaşımı yapılan bu hadis için hasen demiştir.⁸³

3. صِيَامُ يَوْمٍ عَاشُورَاءَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ وَالسَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ

⁷⁹ Bir Yeni Hadis-i Şerifiniz Var, “Resulullah Efendimiz Recep ayında... derdik.”, Facebook, (20 Nisan 2015, 08:38).

⁸⁰ Buhârî, “Savm”, 53.

⁸¹ Ümmet Meclisi, “Resulullah Şöyle Buyurdu... seviyorum.”, Facebook (11 Mart 2022, 06:12).

⁸² Nesâî, “Savm”, 70.

⁸³ Nâsirüddin Elbânî, *Sahih-i Sünen-i Nesâî* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1998), 2501.

“Âşûrâ günü tutulan orucun, bir önceki yılın günahlarına kefaret olmasını Allah’tan ümit ediyorum.” şeklindeki rivâyet ise herhangi bir kaynak bilgisi zikredilmeden paylaşılmıştır.⁸⁴ Araştırma neticesinde hadisin Tirmizî’nin *Sünen*’inde varlığı tespit edilmiştir.⁸⁵ Ayrıca benzer bir hadisin Müslim’in *Sahih*’inde de varlığı görülmüştür.⁸⁶

4. مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ، فَذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ

“Kim Ramazan orucunu tutar ve ona Şevval ayından altı gün ilave ederse, sanki yılın bütününde oruç tutmuş gibi olur.” şeklindeki rivâyet Müslim ve Tirmizî kaynağıyla paylaşılmıştır.⁸⁷ Hadis, zikredilen kaynaklarda mevcuttur.⁸⁸

5. صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ، وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ

“Arefe günü tutulacak orucun önceki ve sonraki senenin günahlarına kefaret olacağını Allah’tan ümit ediyorum.” mealiyle paylaşımı yapılan⁸⁹ bu rivâyet ise Tirmizî ve İbn Mâce kaynağıyla sunulmuştur. Belirtilen kaynaklarda mevcut olduğu tespit edilen hadisin ayrıca Müslim’in *Câmi’us Sahih*’inde de yer aldığı görülmüştür.⁹⁰

6. تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَأَحَبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ

“Pazartesi ve perşembe günleri ameller (Allah’a) arz olunur. Ben, oruçluymken amellerimin arz olunmasını isterim.” şeklindeki bir başka rivâyet ise Tirmizî ismi kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.⁹¹ Hadis zikredilen kaynakta mevcut olmakla beraber, Nesâî’nin *Süneninde* de yer almaktadır.⁹²

7. كَانَ يَتَحَرَّى صَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ

⁸⁴ Diyanet TV, “Peygamber Efendimiz, “Âşûrâ günü tutulan orucun... buyurmuştur.”, *Facebook* (28 Ağustos 2020, 15:58).

⁸⁵ Tirmizî, “Savm”, 48.

⁸⁶ Müslim, *el-Câmiu’s-Sahih*, “Sıyâm”, 196.

⁸⁷ Hadis, “Kim Ramazan Orucunu Tutar... Olur.”, *Facebook* (04 Mayıs 2022, 06:45).

⁸⁸ Müslim, “Sıyam”, 204; Tirmizî, “Savm”, 53.

⁸⁹ Bir Avuç Dua, “Arefe günü tutulacak orucun... ediyorum.”, *Facebook* (09 Ağustos 2019, 21:16).

⁹⁰ Müslim, “Sıyam”, 196; Tirmizî, “Savm”, 48; İbn Mâce, “Sıyam”, 40.

⁹¹ Hadis Deryası, “Pazartesi ve perşembe günleri... isterim”, *Facebook* (19 Haziran 2019, 16:08).

⁹² Tirmizî, “Savm”, 44; Nesâî, “Sıyâm”, 70.

Hiz. Peygamber'in pazartesi ve perşembe günleri oruç tuttuğunun belirtildiği “Allah Rasulü, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmaya çokça özen gösterirdi.” şeklindeki rivâyet, Tirmizî kaynağıyla paylaşılmıştır.⁹³ Paylaşımı yapılan bu hadis verilen kaynakta mevcuttur.⁹⁴ Ayrıca bu hadis, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünenlerinde* de yer almaktadır.⁹⁵

8. اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أُبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأُبُوءُ لَكَ بِذُنْبِي فَاعْفُرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ. إِذَا قَالَ حِينَ يُمَسِّي فَمَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ - أَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ - وَإِذَا قَالَ حِينَ يُصْبِحُ فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ مِثْلَهُ

Hiz. Peygamber'in; “Her kim, ‘Ey Allah’ım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka hakkı ile ibadet olunan hiçbir ilah yoktur. Beni sen yarattın ve ben senin kulunum. Gücümün yettiği şeylerde sana verdiğim ahdin ve vaâdin üzereyim. Yaptığım şeylerin şerrinden sana sığınırım. Senin benim üzerindeki nimetini itiraf ediyorum ve günahlarımı da itiraf ediyorum. Öyleyse beni bağışla. Kuşkusuz ki, günahları ancak sen bağışlarsın.’ duâsını inanarak sabahleyin okur da o gün akşama çıkmadan ölürse o kimse cennetlidir. Her kim de akşamleyin okur da sabah olmadan (sabaha çıkmadan) ölürse o kimse cennet ehlindendir.” dediğini ifade eden bu hadis, “Buhârî” ismi kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.⁹⁶ Paylaşımı yapılan hadis, gösterilen kaynakta mevcuttur.⁹⁷

9. بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِذَا قَالَهَا لَن يَضُرَّهُ شَيْءٌ

“Kim her sabah ve her akşam üç defa ‘Bismillâhillezî lâ yedurru mea’smihi şey’ün fi’l-ardı velâ fi’s-semâ’ ve hüve’s-semîu’l alîm’; ‘İsmi sayesinde yerde ve gökte, hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah’ın adıyla. O herşeyi duyar ve bilir’ derse, ona

⁹³ Peygamberimizin Sünnetleri, “Pazartesi-Perşembe Günü Oruçlarının Fazileti”, Facebook (19 Aralık 2017, 18:04).

⁹⁴ Tirmizî, “Savm”, 44.

⁹⁵ Nesâî, “Savm”, 70; İbn Mâce, “Sıyâm”, 42.

⁹⁶ Ya...Dualar Olmasaydı, “Seyyidül İstiğfar Duâ’sı”, Facebook (09 Ekim 2017, 16:00).

⁹⁷ Buhârî, “Deavât”, 2.

hiçbir şey zarar vermez.” şeklindeki rivâyet, Tirmizî ve Ebu Dâvud kaynağıyla paylaşılmıştır.⁹⁸ Hadisin verilen kaynaklarda yer aldığı görülmüştür.⁹⁹

Sosyal medya mecralarında sahih de olsa paylaşımı yapılan bir hadisin kaynak bilgisi eksik verilebilmekte, kaynak olarak sadece müellif ismi zikredilmekle yetinilebilmektedir. Yani hadis paylaşımı yaparken uyulması gereken kurallara sahih hadis paylaşımlarında da dikkat edilmemektedir. Paylaşımı yapılan hadisin sahih olması o hadisin, kaynak verilmeden ya da eksik kaynak bilgisiyle paylaşımına imkân vermemektedir. Dolayısıyla gerek sosyal medya mecralarında gerekse başka alanlarda hadis paylaşımı yaparken kaynak bilgisinin açık ve tam olarak verilmesi önemli ve gereklidir.

5. Sosyal Medyada Paylaşılan Zayıf ya da Uydurma Rivâyetler

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde ise sosyal medyada paylaşımı yapılan ve sıhhatinden şüphe duyulan rivâyetler incelenecektir. Sosyal medya mecralarında belirli zaman dilimlerine ait faziletleri içeren paylaşımlar daha çok “üç aylar” olarak bilinen Recep, Şaban ve Ramazan ayları özelinde yapılmaktadır. Özellikle sosyal medyada Recep ve Şaban ayına ait hadis paylaşımlarına sıkça rastlanılmaktadır. Buna bağlı olarak çalışmanın bu başlığında Recep ve Şaban ayına ait paylaşımlara daha fazla yer verilecektir.

5.1. Bazı Zaman Dilimlerinin Faziletine Dâir Paylaşılan Hadisler

Bütün dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de bir sene içerisindeki tüm zaman dilimleri aynı değere sahip olmayıp, bazı zaman dilimlerine kutsiyet atfedilmiştir. Bu zaman dilimlerine atfedilen değer bazen bir Kur’ân âyeti bazen de Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait hadisler neticesinde ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰ Hz. Peygamber’in hicretini başlangıç kabul eden ve hicretten on yedi yıl sonra Hz. Ömer (öl. 23/644) tarafından oluşturulan

⁹⁸ Sadatı Nakşibendi Aşıklar Diyarı Menzil, “Osman İbni Affân’dan (ra) rivâyet edildiğine göre... vermez.”, Facebook (23 Ocak 2015, 08:12).

⁹⁹ Tirmizî, “Deavât”, 13; Süleyman b. el-Eş‘as Ebû Dâvud, *Sünen*, thk. Yâsir Hasen vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle Nâşirûn, 2015), “Edep”, 101.

¹⁰⁰ Muammer Cengil - Dilâ Baran Tekin, “Kutsal Zaman, Algılanış Biçimi Ve İbadet Hayatına Etkisi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 40.

hicrî takvimde,¹⁰¹ “Üç aylar” olarak tâbir edilen *Recep*, *Şâban* ve *Ramazan* ayları ile “Haram aylar” olarak gruplandırılan *Zilkâde*, *Zilhicce*, *Muharrem* ve *Recep* ayları Müslümanlarca kutsal kabul edilmiştir.¹⁰² Aynı zamanda İslâm’da Cuma, Âşûra ve yılda iki kez kutlanan Ramazan ve Kurban Bayramı günlerine ayrı bir önem atfedilmektedir. Ayrıca Rebûlevvel ayının on ikinci gecesine denk gelen *Mevlîd*; Recep ayının ilk cuma gününe rastlayan *Regâip*; yine Recep ayının yirmi yedinci gecesine olan *Miraç*; Şâban ayının on beşinci gecesine olan *Berât* ve Ramazan ayının yirmi yedinci gecesine olan *Kadir* geceleri İslâm’da kutsal kabul edilen ve Müslümanlar tarafından önemli bir yeri olan belirli zaman dilimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰³ Kur’ân-ı Kerîm’de kendilerinden söz edilmesinden dolayı,¹⁰⁴ Müslümanlar tarafından kutsallık atfedilen gün ve geceler arasında en önemli günün Cuma, gecenin ise Kadir gecesine olduğu kabul edilmektedir. Müslümanlar, belirtilen bu zaman dilimlerinde dinî duyguları daha yoğun yaşamakta, bu gibi zaman dilimlerini vesile kılarak camilerde bireysel ya da toplu olarak ibadet etmektedirler.¹⁰⁵

Manevi duyguların ön planda olduğu böylesi gün, ay ve geceler gibi zamanlarda sosyal medya hesaplarında bu zaman dilimlerinin faziletini ifade eden hadis paylaşımları had safhaya ulaşmakta ve bu paylaşımların kullanıcılar tarafından da aynı sıklıkla takip edildiği görülmektedir. Doğal olarak bu gibi vakitler, sahih hadisler ile birlikte uydurma rivâyetlerin de en sık paylaşıldığı zaman dilimleri olarak göze çarpmaktadır.¹⁰⁶

5.1.1. Recep Ayı ile İlgili Paylaşımı Yapılan Hadisler

1. إِنَّ فِي الْجَنَّةِ نَهْرًا يَقَالُ لَهُ رَجَبٌ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ مَنْ صَامَ يَوْمَ مَنْ

رَجَبٍ سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ النَّهْرِ

¹⁰¹ Neşet Çağatay, “Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (1978), 133.

¹⁰² Ebû'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim, *el-Câmiu's-Sahih*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ty), “Kasâme”, 29.

¹⁰³ Cengil - Tekin, “Kutsal Zaman, Algılanış Biçimi Ve İbadet Hayatına Etkisi”, 42-43.

¹⁰⁴ el-Cuma 62/9. el-Kadir 97/1-5.

¹⁰⁵ Saffet Sancaklı, “Hadisler Kapsamında ‘Mübârek Zaman’ Kavramının Analizi”, *Uluslararası İslâm Medeniyetinde Zaman Sempozyumu I/* (2016), 88.

¹⁰⁶ Sonpeygamber, “Çağımızın Fasıği Sosyal Medyada Hadis Paylaşmak” (Erişim 23 Mart 2022).

“Cennette bir nehir vardır. Ona 'Recep' denir. Sütten beyaz, baldan tatlıdır. Recep ayında bir gün oruç tutana Allah-ü Teâlâ kıyâmet günü o nehirden su verir.” şeklinde Facebook hesaplarında paylaşılan rivâyet, herhangi bir kaynak detayı verilmeden sadece “Buhârî” ismi zikredilerek sunulmuştur.¹⁰⁷ Yaptığımız araştırma neticesinde ne Buhârî’nin (öl. 911/1505) kitabında ne de diğer temel hadis eserlerinde böyle bir metne rastlanılmıştır. Beyhâki’nin (öl. 458/1066) *Fedailül Evkât* ve Suyûtî’nin (öl. 911/1505) *Camîu’s Sağîr* eserlerinde yer alan¹⁰⁸ bu rivâyet hakkında İbnü’l-Cevzî ((öl. 597/1201) mevzû hükmünü vermiştir.¹⁰⁹ Ayrıca Zehebî’nin (öl. 748/1347) bâtıl olarak nitelendirdiği¹¹⁰ bu rivâyet için, yakın dönem muhaddislerinden Elbânî de uydurma demiştir.¹¹¹ Hadis münekkitlerince uydurma hükmü verilmiş olan bir hadisin “Buhârî” kaynağıyla paylaşılmış olması ise ya paylaşım yapan kişinin hadis alanına ait bilgi eksikliğinden ya da okuyucular nezdinde hadise sahih algısı oluşturmak istenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

2. مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ أَوَّلَ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا عِشْرِينَ رَكْعَةً، يقرأ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مَرَّةً وَيُسَلِّمُ فِيهِ عَشْرَ تَسْلِيمَاتٍ، أَتَدْرُونَ مَا ثَوَابُهُ؟ فَإِنَّا لَرَوْحُ الْأَمِينِ جِبْرِيلَ عَلَّمَنِي ذَلِكَ، قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: حَفِظَهُ اللَّهُ فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَأَجِيرٍ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَجَارَ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَزْقِ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ

“Her kim Recep’in ilk gecesinde akşam namazını kıldıktan sonra; bir Fatıha ve bir ihlâs ile 20 rek’at kılar ve onlar arasında 10 selam verirse (yani iki iki kılarsa), onun sevabını ne kadar büyük olduğunu biliyor musunuz? Şüphesiz Ruhu’l Emin olan Cibril onu bana bildirdi. Biz: ‘Allah-ü Teâlâ ve Resulü bilir.’ deyince, Resulullah (s.a.s): ‘Allah-ü Teâlâ, onu, canı, malı, ailesi ve çocukları hakkında korur. Bu kişi, kabir azabından korunur, hesapsız ve azapsız bir şekilde sıratı şimşek gibi geçer.’

¹⁰⁷ Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi, “Receb-i Şerif’in Fazileti”, Facebook (05 Nisan 2016, 10:30).

¹⁰⁸ Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *Feza’ili’l Evkât*, thk. Adnan Abdurrahman Mecîd el-Kaysî (Mekke: Mektebetü’l-Menâr, 1990), 90; Celalüdin es-Suyûtî, *Fethü’l-kebîr* (Beyrut: Dâru’l-fikr, 2003), 372.

¹⁰⁹ Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ali İbnü’l-Cevzî, *el-İlelu’l-mütenâhiye fi’l-ehâdisi’l-vâhiye*, thk. İrşâdülhak el-Eserî (Faysalâbâd: İdâretü’l-’Ulûmi’l-Eseriyye, 1981), 2/65.

¹¹⁰ Şemsuddîn Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mîzânü’l-’itidâl fi nakdi’r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1963), 4/189.

¹¹¹ Nâsirüddin Elbânî, *Zaifu’l-Camîi’s-Sağîr ve Ziyâdetihi* (Beyrut: Mektebetü’l-İslâmiyye, 1979), 275.

buyurdu.” şeklindeki rivâyet, Suyûtî’ye ait olan *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a* adlı eserin ismi kısaltılmış ve “*el-Le’âli*” şeklinde kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹¹² Rivâyetin zikredilen kaynakta mevcut olduğu görüldü.¹¹³ Suyûtî eserinde zikrettiği bu rivâyetin devamında, râvilerinin çoğunun meçhûl olduğunu belirtip, rivâyet için uydurma demiştir.¹¹⁴ Ayrıca İbnü’l Cevzî, İbn Arrâk (öl. 963/1556), Şevkânî (öl. 1250/1834) ve Leknevî (öl. 1304/1886) gibi hadis münekkitleri aynı ifadelerle rivâyetin uydurma olduğunu zikretmişlerdir.¹¹⁵ Uydurma olduğu tespit edilmiş bir rivâyet, sosyal medyada rahatlıkla paylaşılabilmektedir.

Paylaşımaya kaynak olarak gösterilen Suyûtî’nin *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a* adlı eseri, Hz. Peygamber’e ait olmayan rivâyetleri tespit etmek üzere kaleme alınmış bir eserdir.¹¹⁶ Bizzat içerisinde uydurma olduğu belirtilen bir rivâyetin ve bu türden uydurma hadisleri bir araya getiren eserin kaynak gösterilerek paylaşılması düşündürücüdür.

Sosyal medya kullanıcılarının hadisleri tenkit etmediği ve rastladığı hadisleri herhangi bir değerlendirmeye tâbi tutmadan aynen paylaşabildiği malumdur. Fakat burada sosyal medya kullanıcılarından ziyâde, bu tür rivâyetlerin sosyal medya mecralarına taşınmasına vesile olan eser sahiplerinin niyetleri önemlidir. Çünkü çalışmanın konu başlığı altına giren ve sosyal medyada paylaşılan bu tür haberlerin bazılarının, günümüzde neşredilmiş ve bir takım kitap serilerinden oluşan eserlerden,¹¹⁷ yazar ve çevresi tarafından alıntı yapılarak sunulduğu görülmektedir. Yayımladığı kitaplara *el-Le’âli’l-masnû’a* eserinden rivâyet nakleden yazarın gerek Arapça dil bilgisi gerekse araştırma kabiliyeti olması lâzımdır. Bu özelliklere sahip bir kişinin de hadisin

¹¹² Salatü Selam-571, “Receb-i Şerif ayının ilk gecesi...kılınacak.”, *Facebook* (05 Mart 2019, 22:48).

¹¹³ Ebü’l-Fadl Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, thk. Salâh b. Muhammed b. Avîde (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1996), 2/47.

¹¹⁴ Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, 2/47.

¹¹⁵ Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1968), 2/123; Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-şerî’ati’l-merfûa’ ani’l-ahbâri’s-şenîati’l-mevdû’a*, thk. Abdulvahhâb Abdullatîf-Abdullah Muhammed (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1399), 2/89; Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a fî’l-ehâdîsi’l-mevzû’a*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemani (Beyrut: Darü’l-Kütubi’l-İlmiyye, 1995), 47; Ebü’l-Hasenât Muhammed Abdulhay el-Hindî Leknevî, *el-Âşârü’l-merfû’a fî’l-ahbâri’l-mevzû’a*, thk. Muhammed Saîd Besyûnî Zeğlûl (Bağdat: Mektebetü’s-Şarkî’l-Cedîd, ts.), 89-90.

¹¹⁶ Enbiya Yıldırım, “İbnü’l-Cevzî’nin Hadisçiliğine Genel Bir Bakış”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2006), 102.

¹¹⁷ Ahmet Mahmut Ünlü, *Resâil-i Ahmediyye* (Arifan Yayınları, ts.).

tamamına bakması ve dolayısıyla rivâyetin uydurma hükmü ile belirtildiğini görmüş olması gerekir. Fakat uydurma hükmünün zikredilmeyip hadisin de Suyûfî'ye isnat edilerek terviç edilmesi, bu şekilde davranan kişilerin hadis nakli konusunda güvenilir olmadığını açıkça göstermektedir. Ayrıca paylaşımda olduğu üzere, eser isminin kısaltılıp *el-Le'âli* olarak sunulması da manidardır. Bu eylemin de belirtilen eserin mevzûat türü bir kitap olduğunu gizlemek adına yapıldığı düşünülmektedir.

Bu şekilde uydurma rivâyetleri paylaşan kişi ya da kişilerin, genel olarak bireyleri ibadete teşvik etme gayesi güderek paylaşım yaptıkları düşünülmektedir. Bu tür gerekçeler yeni bir düşünce tarzı olmayıp, geçmişte Allah rızasını kazanmak adına hadis uyduranları ya da bu amaçla uydurma hadisleri kullananları akla getirmektedir. Dolayısıyla uydurma hadisleri kullanma konusunda tarih tekerrür etmektedir. Sosyal medya mecralarında ise bu tür rivâyetlere fazlasıyla rağbet olmakta, özellikle az amel ile çok sevap elde edileceğini vadeden rivâyetlerin kullanıcılar tarafından yoğun bir şekilde takip edildiği görülmektedir.

3. وعنه صلى الله عليه وسلم إذا كان أول ليلة من رجب اطلع الله عز وجل فيها على أمي فيغفر للمذنبين ويكرم التائبين ويقرب الذاكرين ويواصل المجتهدين فمن قام تلك الليلة أصبح مغفوراً له

Recep ayının ilk gecesinde Allah'ın (c.c) günahkârları bağışlayacağı, tövbe edenlere ikram edeceği ve o geceyi ibadetle geçirenlerin sabaha bağışlanmış olarak çıkacağı şeklinde ifadelere yer verilen rivâyet, Abdurrahmân es-Safûrî'nin (öl. 894/1488) *Nüzhetü'l-Mecâlis* adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹¹⁸ Rivâyet zikredilen kaynakta tespit edildi.¹¹⁹ Temel hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde ise böyle bir rivâyete rastlanılmamıştır. Gerek paylaşımda gerekse kaynak olarak verilen eserde senedine yer verilmeyen bu rivâyetin sahih olmadığı, Recep ayı hakkında Hz. Peygamber'e isnat edilen sözlerden biri olduğu görülmektedir.

Sosyal medyada bu tür paylaşımlara sıkça kaynak olarak gösterilen *Nüzhetü'l-Mecâlis* adlı eser hakkında kısaca bilgi vermekte yarar vardır. Eser ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde, ihtiva ettiği hadislerin sıhhat bakımından fazlasıyla sorunlu

¹¹⁸ Namaz Dinin Direğidir, "Ömer Kul", Facebook (12 Şubat 2021, 15:10).

¹¹⁹ Abdurrahman b. Abdisselam Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâis* (Mısır: Matbaatü'l-Kasteliyye, 1866), 1/157.

olduğu, bazı rivâyetlerin hiçbir kaynakta bulunamadığı, içerisinde doğru olmayan bilgiler bulunduğu ve hadis alanında kaynak değeri taşımayan bir eser olduğu tespit edilmiştir.¹²⁰ Ayrıca bu eserin tasavvuf içerikli sohbetlerde vaaz kitabı olarak kullanıldığı belirtilmektedir.¹²¹ Dolayısıyla bu ve buna benzer eserlerde yer alan rivâyetlerin sıhhat değerlendirmesi yapılmadan alınıp paylaşım yapılması, sosyal medya kullanıcılarının uydurma sözleri hadismiş gibi algılamasına sebebiyet verebilmektedir.

4. عن النبي صلى الله عليه وسلم من صام أول خميس من رجب كان حقاً على الله أن يدخله الجنة

“Receb’in ilk perşembesini oruçla geçireni cennete sokmak, Allâh-u Te’âlâ üzerine hak olur.” şeklinde paylaşılan bu rivâyet ise Abdülkâdir-i Geylânî’nin (öl. 561-1166) *Ġunyetü’t-tâlibîn li-tarîkı’l-hağ* adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹²² Zikredilen eserde bu manada bir rivâyet tespit edilememiştir. Safûrî’nin *Nüzhetü’l-Mecâlis* ’inde yer alan¹²³ bu rivâyet, muteber hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Sıhhati hakkında verilmiş özel bir hükme de rastlanılmamıştır. Fettehî ve Şevkânî’nin, Recep ayının ilk perşembe günü oruç tutma hakkında gelen tüm rivâyetler için “aslı yoktur” dediğini ve bugünde oruç tutmanın bid’at olarak nitelendirdiği aktarılmaktadır.¹²⁴ Buna göre rivâyetin uydurma olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu türden paylaşımlara sıkça kaynak olarak gösterilen *el-Ġunye* eseri üzerine yapılan bir araştırmaya göre, eserdeki rivâyetlerden 178 tanesinin zayıf, 61 tane rivâyetin şiddetli zayıf, 151 haberin de uydurma olduğu tespit edilmiştir. 78 tane metnin de hiçbir hadis kaynağında bulunamadığı belirtilmiştir.¹²⁵ Dolayısıyla hadis eseri olmayıp vaaz niteliği taşıyan, uydurma rivâyetler barındırdığı tespit edilen bu eserin paylaşımlara kaynak olarak gösterilmesi doğru değildir. Ayrıca okuyucuların ve sosyal

¹²⁰ Mustafa Bilgen, *Abdurrahmân es-Safûrî’nin (V. 894/1488) Nüzhetü’l-Mecâlis ve Müntehabü’n-Nefâis isimli eserindeki hadislerin tahrîc ve değerlendirilmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 327.

¹²¹ Bilgen, *Abdurrahmân es-Safûrî*, 328.

¹²² Mahmud Efendiye Sevenler, “Recep Ayının İlk Perşembe Günü Oruç”, *Facebook* (31 Ocak 2022, 03:40).

¹²³ Safûrî, *Nüzhetü’l-Mecâlis*, 1/155.

¹²⁴ Muhammed b. Tâhir es-Sıddîkî el-Hindî Fettehî, *Tezkiratu’l-mevzû’ât* (Kahire: İdâretu’t-Tıbbâ’ati’l-Müniriyye, 1924), 1/116; Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a*, 440.

¹²⁵ Abdullah Doğan, *Abdülkâdir Geylânî’nin Hadis Anlayışı (el-Ġunye Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 97.

medya kullanıcılarının bu tür eserlerde yer alan rivâyetlere ihtiyatlı yaklaşımları önem arz etmektedir.

5. قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: فما من أحد يصوم يوم الخميس أول خميس في رجب، ثم يصلي فيما بين المغرب والعشاء العتمة -يعني ليلة الجمعة- اثنتا عشرة ركعة يقرأ في كل ركعة بقاتحة الكتاب مرة و إنما انزلناه في ليلة القدر {...ثلاث مرات، و { قل هو الله أحد اثنتا عشرة مرة ، يفصل بين كل ركعتين بتسليمة، فإذا فرغ من صلاته صلى علي سبعين مرة يقول: الله صل على محمد النبي الأمي وعلى آله وسلم، ثم يسجد سجدة يقول في سجوده: سيوح قدوس رب الملائكة والروح سبعين مرة ثم يرفع رأسه فيقول: رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم، فإنك أنت العزيز الأعظم سبعين مرة ثم يسجد الثانية فيقول فيها مثل ما قال في السجدة الأولى، ثم يسأل الله حاجته في سجوده فإنها تقضى." قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: "والذي نفسي بيده ما من عبد ولا أمة صلى هذه الصلاة إلا غفر الله له جميع ذنوبه ولو كانت مثل زبد البحر وعدد الرمل ووزن الجبال وعدد قطر الأمطار ووزن الأشجار، وشفع يوم القيامة في سبعمائة من أهل بيته

“Her kim recep ayının ilk perşembesini oruçla geçirir, sonra cuma gecesi olan o gece, akşamla yatsı arası 12 rek’at namaz kılar, her rek’atta 1 Fâtiha, 3 Kadir sûresi, 12 kerede İhlâs sûresini (her rek’atta bu sûrelerin hepsi okunacak) okuyup, 2 rek’atta bir selam verip, namazı bitince, oturduğu yerde 70 kere ‘Allahümme salli ala muhammedinnebiyyil ümmiyyi ve ala alihi ve sellim’ der, sonra secdeye kapanır 70 kere ‘ Sübbühun guddusün rabbül melâiketi verruh’ deyip Secdeden başını kaldırıp oturduğu yerde 70 kere ‘Rabbiğfir verham vetecavez amma ta’lemü feinneke entel azizül a’zam’ dedikten sonra tekrar secdeye kapanıp 70 kere birinci secdede söylediğini okursa bittiğinde Allah Teâla’dan muradını isterse dileği muhakkak yerine getirilir. Denizlerin köpükleri, kum taneleri, dağların ağırlığı, yağmurların damlaları ve ağaçların yaprakları kadar fazla olsa da onun bütün günahlarını mağfiret olunur. Bu kişi hane halkından 700 kişi hakkında kıyamet günü şefaati kılınır.” şeklinde sunulan rivâyet Geylânî’nin el-Gûnye eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹²⁶

¹²⁶ Peygamberimizin Sünnetleri, “Regaib Gecesi Namazı”, Facebook (3 Şubat 2022, 12:23).

Rivâyet verilen kaynakta mevcuttur.¹²⁷ Namazın kılınış şekli ve edasından sonra elde edilecek mükâfat dikkat çekicidir. Bu tür ölçüsüz mükâfatların uydurma rivâyetlerin bir özelliği olduğu bilinmektedir.¹²⁸ Nitekim muteber hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyetin İbnü'l Cevzî, Irâkî (öl. 806/1404), Suyûtî, Şevkânî, Leknevî gibi hadis âlimleri uydurma olduğuna hükmetmişlerdir.¹²⁹ Uydurma olduğunda şüphe olmayan bu rivâyetin, sosyal medyada rahatlıkla paylaşıldığı görülmekte, kullanıcılar tarafından çok sayıda beğeni alması da rivâyetin sahih olarak algılandığını göstermektedir.

6. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ،

خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، أَصْبَحْتُ عَلَى عَبْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَبَّغْتُ، أَبُوءُ لَكَ

بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي، فَاعْفُرْ لِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

“Her kim Recep ayında Allah-u Teâlâya bir kere böyle istiğfarda bulunursa Allah-ü Teâlâ onu bağışlar.” şeklindeki rivâyet, kaynak detayı verilmeksizin İbn Asâkir (öl. 571/1176) ismiyle paylaşılmıştır.¹³⁰ Paylaşımında yukarıda verilen ve yapılması gereken istiğfar metnine yer verilmiştir. İbn Asâkir’in *Târîhu medîneti Dımaşk* eserinde benzer bir tesbîhatın varlığını görülmektedir.¹³¹ Aynı tesbihâtın Buhârî’de de yer aldığı görülmektedir.¹³² Fakat ne İbn Asâkir’in eserinde ne de başka bir eserde paylaşımında zikredilen manada bir rivâyete rastlanılmamaktadır. Yani bu tesbihâtın Recep ayında okunmasına ve karşılığında verilecek mükafata dair bir ifade, hiçbir kaynakta yer almamaktadır. Dolayısıyla tüm zaman dilimlerini içerir mahiyette hadis eserlerinde yer alan ve *Seyyidü’l İstiğfar* duası olarak bilinen bir tesbihâtın, Recep ayına özelleştirilerek müstakil bir rivâyet gibi paylaşıldığı görülmektedir.

¹²⁷ Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Ğunye li-tâlibî*, thk. Ebu Abdurrahman Salah (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1996), 1/331.

¹²⁸ Talat Koçyiğit, *Hadîs Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 119.

¹²⁹ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/125; Ebü’l-Fadl Zeynüddin Abdurrahim Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi’l-İhyâ (el-Muğnî)* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005), 240; Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/48; Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a*, 48; Leknevî, *el-Âşârü’l-merfû’a fî’l-aḥbâri’l-mevzû’a*, 63.

¹³⁰ Salatü Selam-571, “Her kim Recep ayında...bağışlar.”, *Facebook* (24 Şubat 2020, 15:15).

¹³¹ Ebu’l-Kâsım Ali b. el-Hasen İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Amr b. Ğarâme el-Ömerî (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1995), 10/318.

¹³² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh*, thk. ‘Izzuddîn Dali vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle Nâşirûn, 2015), “Daâvat”, 6323.

7. فَمَنْ صَلَّى فِي يَوْمٍ فِيهِ خَمْسِينَ صَلَاةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ، أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ

الْحَسَنَاتِ بِعَدَدِ الشَّفْعِ وَالْوَتْرِ، وَبِعَدَدِ الشَّعْرِ وَالْوَبْرِ

Recep ayında kılınması tavsiye edilen bir namazdan bahseden rivâyet “Her kim Receb ayında Kur’ân’dan kolayına gelen sûrelerle 50 rek’at nâfile namaz kılsa Allah-ü Teâla ona çiftler ve tekler adedince, insan tüyleri ile hayvan kılları sayısınca sevap ve haseneler yazar.” şeklinde sunulmuş ve sadece İbn Asâkir ismi verilerek herhangi bir kaynak detayı zikredilmeksizin paylaşılmıştır.¹³³ İbn Asâkir’in *Târîhu Medîneti Dimaşk* ve *Fadlu Receb* eserlerinde yer alan¹³⁴ ve aslında uzun bir metinden alıntı yapılarak paylaşıldığı görülen bu rivâyetin devamında İbn Asâkir, rivâyetin münker olduğunu beyan etmiştir.¹³⁵ Ayrıca İbn Hacer (öl. 852/1448) ve İbn Arrâk, râvilerin meçhûl ve rivâyetin uydurma olduğunu zikretmişlerdir.¹³⁶

8. وَمَنْ خَتَمَ فِيهِ الْقُرْآنَ مَرَّةً أَلْبَسَ هُوَ وَوَالِدُهُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا تَاجًا مُكَلَّلًا بِاللُّؤْلُؤِ الْمَرْجَانِ وَأَمِنَ مِنْ فَرَعِ يَوْمِ

الْقِيَامَةِ

“Her kim receb ayında Kur’an’ı bir kere hatim ederse, kendisine ve ana babasından her birine, inci ve mercanlarla bezenmiş bir taç giydirilir ve o kişi kıyamet gününün dehşetinden emin olur.” şeklindeki rivâyet, yine İbn Asâkir ismiyle sunulmuştur.¹³⁷ Rivâyet İbn Asâkir’in *Tarihu Medinetu Dimeşk* adlı eserinde tespit edilmiştir.¹³⁸ Fakat rivâyetin devamında İbn Asâkir bu rivâyetin uydurma olduğunu beyan etmiştir.¹³⁹ Yine İbn Hacer ve İbn Arrâk rivâyetin uydurma, isnadın da meçhûl olduğunu belirtmişlerdir.¹⁴⁰

¹³³ Peygamberimizin Sünnetleri, “Receb-i Şerif Namazları”, Facebook (30 Ocak 2022, 22:30).

¹³⁴ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/291; Ebu’l-Kâsım Ali b. el-Hasen İbn Asâkir, *Fadlu Receb*, thk. Cemal Azzun (Beyrut: Müessesetü’r-Rayyân, 2000), 317.

¹³⁵ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/292.

¹³⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînu’l-‘aceb fîmâ (bimâ) verede fî fazli (şavmi) receb (Fezâ’ilü receb)*, thk. İbrâhim b. İsmâil (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1988), 41; İbn Arrâk, *Tenzîhu’ş-şerî’ati’l-merfûa’ ‘ani’l-ahbâri’ş-şenîati’l-mevdû’a*, 2/164.

¹³⁷ Veda Hutbesi, “Recep Ayında Kuran Hatmi”, Facebook (1 Şubat 2022, 15:45).

¹³⁸ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/292.

¹³⁹ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/292.

¹⁴⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînu’l-‘aceb*, 41; İbn Arrâk, *Tenzîhu’ş-şerî’ati’l-merfûa’ ‘ani’l-ahbâri’ş-şenîati’l-mevdû’a*, 2/164.

9. وَمَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا طَعَامًا أَجْلَسَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَا نَدَّ عَلَيَّهَا إِبْرَاهِيمُ وَمُحَمَّدٌ وَمَنْ سَقَى شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ

سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ

Recep ayında yemek yedirmenin fazîletli olduğunu belirtmek adına; “Her kim Receb-i Şerif ayında bir mü'mine yemek yedirirse, kıyamet günü Hz. Peygamber'in ve Hz. İbrahim'in sofrasına oturur. Kim bir yudum su içirirse halis cennet şarabı da ona içilir.” şeklinde paylaşılan¹⁴¹ bu rivâyet ise İbn Asâkir kaynağıyla paylaşılmıştır. Rivâyetin İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dimaşk* eserinde varlığı tespit edilmiştir.¹⁴² İbn Asâkir, zikrettiği bu rivâyetin devamında rivâyetin münker olduğunu belirtmiştir.¹⁴³ Ayrıca İbn Hacer ve İbn Arrâk mezkûr rivâyetin uydurma olduğunu söylemişlerdir.¹⁴⁴

Burada şunu ifade etmek gerekir ki İbn Asâkir ismi kaynak verilerek paylaşılan son üç rivâyet, İbn Asâkir'in eserinde geçen uzun bir metne ait tek bir rivâyettir. Burada metinden parçalar kesilmiş ve her biri müstakil bir rivâyetmiş gibi paylaşılmıştır.

10. سئل النبي صلى الله عليه وسلم عن عجز عن صيام رجب ما يصنع قال يتصدق كل يوم برغيف قيل

فإن لم يجده قال يقول سبحان من لا ينبغي التسبيح إلا له سبحان الأعز الأكرم سبحان من له العز وهو

له أهل

“Bir kere Rasûlullah'a (s.a.s) recep ayının orucundan mahrum kalanın ne yapacağı sorulduğunda: 'Her gün bir pide sadaka verir' buyurdu. Onu da bulamazsa ne yapabileceği sorulunca; 'O zaman 'kendisinden başkasını tesbîh ve tenzih caiz olmayan Zat'ı teşbih ederim. Ululuk, kendisine ait olan ve kendisi ona layık olan Zat'ı tenzih ederim' der.' buyurdu.” şeklindeki rivâyet ise *Nüzhetü'l-Mecâlis* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹⁴⁵ Rivâyet belirtilen kaynakta mevcuttur¹⁴⁶ fakat herhangi bir senedi zikredilmemiştir. Muteber hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde ise böyle bir rivâyete rastlanılmamıştır.

¹⁴¹ Salatü Selam-571, “Her kim receb ayında...içirilir.”, Facebook (26 Şubat 2020, 23:14).

¹⁴² İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/292.

¹⁴³ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 43/292.

¹⁴⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînu'l-'aceb*, 41; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-şerî'ati'l-merfûa' 'ani'l-ahbâri's-şenîati'l-mevdû'a*, 2/164.

¹⁴⁵ Salatü Selam-571, “Receb-i Şerifin Orucundan...Yapacağı”, Facebook (25 Şubat 2020, 15:10).

¹⁴⁶ Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, 1/157.

11. من تصدق في رجب باعدته الله من النار كمقدار غراب طار فرحاً من وكره في الهواء حتى مات هرباً وقيل

الغراب يعيش خمسمائة عام

“Kim recep ayında bir sadaka verirse, Allah Te‘âlâ onu bir karganın ömrü boyunca uçtuğu yol mesafesince cehennem ateşinden uzaklaştırır.” şeklindeki rivâyet ise Geylânî’nin *el-Gûnye* ve Safûrî’nin *Nüzhetü’l-Mecâlis* eserleri kaynak verilerek paylaşılmıştır.¹⁴⁷ Paylaşımda ayrıca karganın yaklaşık 500 yıl yaşadığı zikredilmektedir. Rivâyet zikredilen kaynaklarda senetsiz bir şekilde mevcuttur.¹⁴⁸ Gerek rivâyet gerekse senet, muteber ve mevzû eserler dâhil hiçbir hadis kaynağında tespit edilememiştir.

12. صَوْمُ أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَجَبٍ كَفَّارَةٌ ثَلَاثِ سِنِينَ، وَالثَّانِي كَفَّارَةٌ سَنَتَيْنِ، وَالثَّلَاثِ كَفَّارَةٌ سَنَةٍ ثُمَّ كُلُّ يَوْمٍ شَهْرًا

Recep ayının birinci, ikinci ve üçüncü günü tutulması istenen oruca dikkat çeken rivâyet “*Recebin ilk gününün orucu üç senenin, üçüncü gününki ise, bir senenin keffâretidir. Sonra her gün bir aylık bağışlamadır.*” şeklinde ve Sûyutî kaynağıyla sunulmuştur.¹⁴⁹ Rivâyet zikredilen kaynakta mevcuttur.¹⁵⁰ Muteber kaynaklarda bulunamayan bu rivâyet hakkında ise Şevkânî, mezkûr rivâyetin de içerisinde yer aldığı bazı rivâyetleri zikrettikten sonra bunların tamamının aslının olmadığını ve bâtıl olduğunu söylemiştir.¹⁵¹ Elbânî ise rivâyet için zayıf hükmünü vermiştir.¹⁵²

Burada değinilmesinde fayda görülen bir husus ise; bazı hadis âlimlerinin “mevzu /uydurma” dediği bir rivâyete diğer hadis âlimlerinin “zayıf” hükmünü verebilmesidir. Bunun temel nedeni ise uydurma rivâyet değerlendirmelerinin objektif değil de sübjektif olmasıdır. Öznel olan bu değerlendirme kriterlerinde, kimi âlimler çok sıkı ve katı bir duruş sergilerken, kimileri ise bu kriterlerde daha yumuşak ve esnek davranmıştır. Bu durum ise aynı rivâyete farklı hükümler verilmesine imkân tanımıştır. Hadis âlimlerinin değerlendirme kriterleri neticesinde vermiş olduğu farklı hükümlere saygı duymak gerekir. Bununla beraber, herhangi bir hadise, ehil bir hadis âlimi

¹⁴⁷ Salatü Selam-571, “Recep Ayında Sadaka Vermenin Fazileti”, Facebook (24 Şubat 2020, 11:15).

¹⁴⁸ Safûrî, *Nüzhetü’l-Mecâlis*, 1/158; Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 1/325.

¹⁴⁹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Recebin ilk gününün orucu...bağlamadır.”, Facebook (26 Ocak 2022, 22:25).

¹⁵⁰ Celalüdin es-Suyûtî, *Fethü’l-kebîr*, 2/183.

¹⁵¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Şevkânî, *el-Fethu’r-rabbânî min fetâva’l-İmâm eş-Şevkânî*, thk. Ebû Mus’ab Muhammed Subhi b. Hasan Hallak (San’a: Mektebetü’l-Cilî’l-Cedid, 2002), 6/3209.

¹⁵² Elbânî, *Zaifu’l-Camî’s-Sağîr ve Ziyâdetihi*, 512.

tarafından mevzû hükmünün verilmiş olmasıyla birlikte o hadis artık sıhhat yönünden şüpheli/şâibeli hâle gelmiştir. Bu tür rivâyetlerin bazı muhaddislerce uydurma olmadığının dile getirilmesi bu şâibeyi ortadan kaldırmamakta ve kişinin o hadis doğrultusunda amel etmeyi içine sindirmesi kolay olmamaktadır.¹⁵³

13. رَجَبٌ شَهْرٌ عَظِيمٌ، يُضَاعَفُ اللَّهُ فِيهِ الْحَسَنَاتِ، فَمَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ رَجَبٍ فَكَأَنَّمَا صَامَ سَنَةً، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ غُلِّقَتْ عَنْهُ سَبْعَةُ أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ عَشْرَةَ أَيَّامٍ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا نَادَى مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ قَدْ غُفِرَ لَكَ مَا مَضَى فَاسْتَغْنِ الْعَمَلَ

Diğer bir paylaşımı yapılan rivâyette ise “*Recep büyük bir aydır. Allah bu ayda hasenâtı kat kat eder. Recep ayında bir gün oruç tutan, bir yıl oruç tutmuş gibi sevaba kavuşur. 7 gün oruç tutana, Cehennem kapıları kapanır. 8 gün oruç tutana Cennetin 8 kapısı açılır. On gün oruç tutana Allah istediğini verir. 15 gün oruç tutana, bir münadi, ‘Geçmiş günahların affoldu’ der. Recep ayında Allah Teâlâ Hz. Nuh’u gemiye bindirdi ve o da Recep ayını oruçlu geçirdi. Yanındakilere de oruç tutmalarını emretti.*” şeklinde ifadelerle yer verilmiştir. Paylaşım, kaynak olarak Taberânî ismi zikredilerek sunulmuştur.¹⁵⁴ Detaylı kaynak bilgilerinin verilmediği rivâyet incelendiğinde, Taberânî’nin *el-Mu’cemü’l-kebîr* eserinde var olduğu görülmüştür.¹⁵⁵ Bu rivâyet, temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Sıhhatiyle ilgili olarak ise Heysemî (öl. 807/1405), râviler içerisinde “metrûkü’l hadis” olanların varlığını belirtmiş,¹⁵⁶ ayrıca Zehebî rivâyetin bâtil¹⁵⁷, Elbânî ise uydurma olduğunu¹⁵⁸ dile getirmiştir.

14. صُمُّ أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْهُ وَأَوْسَطُ يَوْمٍ مِنْهُ وَآخِرُ يَوْمٍ مِنْهُ فَإِنَّكَ تُعْطَى ثَوَابَ مَنْ صَامَ كُلَّهُ فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرَةِ

أَمْثَالِهَا

¹⁵³ Sancaklı, “Günümüzde Zayıf Ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi”, 48.

¹⁵⁴ Salatü Selam-571, “Paylaşmayı Unutmayın...!!!”, Facebook (08 Mart 2020, 22:46)..

¹⁵⁵ Ebü’l-Kâsım Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994), 6/69.

¹⁵⁶ Ebu’l-Hasen Nûreddîn Ali b. Ebi Bekr el-Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid ve menbeu’l-fevâid*, thk. Hüsâmuiddîn el-Kudsî (Kâhire: Mektebetü’l-Kudsî, 1994), 3/188.

¹⁵⁷ Zehebî, *Mîzânu’l-’itidâl fî nakdi’r-ricâl*, 3/48-49.

¹⁵⁸ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’z-za’ife ve’l-mevzû’a ve eseru’l-seyyi’ü fî’l-ümme* (Riyad: Mektebetü’l-Maârif, 1992), 11/691.

“Recep’in ilk günü, ortasındaki günü ve son günü tut ki, o zaman muhakkak sana tamamını tutanın sevabı verilecektir.” şeklinde paylaşılan rivâyet, Abdülkâdir Geylânî’nin *el-Gûnye* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹⁵⁹ Rivâyet verilen kaynakta mevcuttur.¹⁶⁰ Söz konusu rivâyet, Recep ayı boyunca oruç tutmaya güç yetiremeyeceğini belirten bir adama, Hz. Peygamber’in bu şekilde oruç tutmasını tavsiye ettiği uzunca bir rivâyetin baş kısmıdır. İbnü’l Cevzî, Irâkî, İbn Hacer, Süyûtî, Leknevî gibi münekkitler rivâyetin uydurma olduğunu söylemişlerdir.¹⁶¹

15. وَمَنْ اغْتَسَلَ أَوَّلَ رَجَبٍ وَأَوْسَطِهِ وَآخِرِهِ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

Recep ayı hakkında paylaşılan bir diğer rivâyette ise “Her kim recebin başında, ortasında ve sonunda yıkanır, anasının kendisini doğurduğu gündeki gibi günahlarından çıkar.” şeklindedir. Paylaşımında Sâfûrî’nin *Nüzhetü’l-Mecâlis* eseri kaynak gösterilmiştir.¹⁶² Rivâyet verilen kaynakta mevcuttur.¹⁶³

Haram aylardan biri olan Recep ayına girerken gusül abdesti almak, Recep ayını böyle karşılamak elbette ki uygun bir davranış olarak kabul edilebilir. Nitekim benzer olarak cuma günü gusül abdesti almak, temiz ve güzel elbiseler giyinip kokular sürünmek, Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmiştir.¹⁶⁴ Fakat zikredilen rivâyette Recep ayında yıkanmanın ve neticesinde günahlardan arınılacak olmanın belirtildiği hiçbir rivâyete, hadis ya da mevzuât eserlerinde ulaşılamamıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber’e ait olmayan bir sözün daha sosyal medya mecralarında paylaşıldığı görülmektedir.

16. مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ رَجَبٍ أَرْبَعَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ الْحَمْدَ مَرَّةً، وَقَالَ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

عِشْرِينَ مَرَّةً، وَقَالَ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَقَالَ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ صَلَّى

عَلَيْ عَشْرِ مَرَّاتٍ، ثُمَّ يُسَبِّحُ اللَّهَ وَيُحَمِّدُهُ وَيُكَبِّرُهُ وَيُهَيِّلُهُ ثَلَاثِينَ مَرَّةً، بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِ أَلْفَ مَلَكٍ يَكْتُبُونَ لَهُ

¹⁵⁹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Recep’in Başında, Ortasında...Gibidir.”, Facebook (28 Ocak 2022, 23:54).

¹⁶⁰ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 1/331.

¹⁶¹ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/124; Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/47; Leknevî, *el-Âsârü’l-merfû’a fî’l-aḥbâri’l-mevzû’a*, 63; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü’l-’aceb*, 35; Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi’l-İhyâ (el-Muḡnî)*, 1/518.

¹⁶² Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi, “Her kim recebin başında...çıkar.”, Facebook (07 Nisan 2015, 22:41).

¹⁶³ Sâfûrî, *Nüzhetü’l-Mecâlis*, 1/156.

¹⁶⁴ Buhârî, “Cuma”, 3.

الْحَسَنَاتِ وَيَغْرِسُونَ لَهُ الْأَشْجَارَ فِي الْفِرْدَوْسِ، وَمَجَى عَنْهُ كُلُّ ذَنْبٍ أَصَابَهُ إِلَى تِلْكَ اللَّيْلَةِ، وَلَمْ يَكْتُتْ عَلَيْهِ خَطِيئَةً إِلَى مِثْلِهَا مِنَ الْقَابِلِ، وَيَكْتُتْ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ قَرَأَ فِي هَذِهِ الصَّلَاةِ سَبْعِمِائَةَ حَسَنَةٍ، وَبَنَى لَهُ بِكُلِّ رُكُوعٍ وَسُجُودٍ عَشْرَةَ قُصُورٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ زَبَرٍ جَدَّ أَخْضَرَ، وَأُعْطِيَ بِكُلِّ رُكْعَةٍ عَشْرَ مَدَائِنَ فِي الْجَنَّةِ، كُلُّ مَدِينَةٍ مِنْ يَأْفُوتَةِ حَمْرَاءَ، وَيَأْتِيهِ مَلَكٌ فَيَضَعُ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ فَيَقُولُ: اسْتَأْنَفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ

Recep ayının on beşinci gecesı kılınması tavsiye edilen namazı anlatan rivâyet “Her kim recep ayının 15. gecesı 14 rek’at namaz kılar her rek’atında; 1defa Fâtiha, 20 kez İhlâs, 3 defa Felak ve 3 kez de Nas sûrelerini okur, namazını bitirince 10 kere salavat getirir, 30 kere de ‘Süphanallahi velhamdülillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber derse Allah Teâla ona sevaplarını yazmak, firdevs cennetinde kendisi için ağaçlar dikmek üzere 1000 melek yollar. O geceye kadar yapılan bütün günahlarını siler, bir dahaki seneye kadar üzerine hiçbir günah yazmaz. Her okuduğu harfe karşılık cennette ona köşk bina eder, her rek’ate karşılık cennette ona şehir verir. Bu namazda okuduğu her harfe karşılık, 700 sevap yazar, her rükû ve secdesine karşılık cennette ona yeşil zebercetten 10 köşk bina eder, her rek’ata karşılık cennette ona kırmızı yakuttan 10 şehir verir. Bir melek gelip elini omuzları arasına koyarak: ‘Muhakkak geçmiş günahların bağışlandı, amelin sıfırlandı, yeniden başla’ der.” şeklinde sunulmuştur.¹⁶⁵

Rivâyet Süyûtî’nin *Le’âli’l Masnûa* adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır ve verilen kaynakta mevcuttur.¹⁶⁶ Uydurma rivâyetleri bir araya getiren eserde yer alan bu rivâyet hakkında İbnü’l Cevzî, İbn Hacer, Süyûtî, İbn Arrâk, Şevkânî gibi hadis münekkitlerinin uydurma dedikleri tespit edilmiştir.¹⁶⁷

17. صَوْمُ الْبَيْضِ أَوَّلُ يَوْمٍ يَعْدِلُ ثَلَاثَ آلَافِ سَنَةٍ وَالْيَوْمُ الثَّانِي يَعْدِلُ عَشْرَةَ آلَافِ سَنَةٍ الْيَوْمُ الثَّلَاثُ يَعْدِلُ

ثَلَاثَةَ عَشَرَ آلَافِ سَنَةٍ

Recep ayının 13, 14 ve 15’inci günlerinde oruç tutulmasının tavsiye edildiği bir başka rivâyette ise “Recebin 13. günün orucu 3 bin sene (nafîle) oruç gibidir. Recebin

¹⁶⁵ Salatü Selam-571, “15 Receb-i Şerif”, Facebook (08 Mart 2020, 21:44).

¹⁶⁶ Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/48-49.

¹⁶⁷ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/126; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü’l-‘aceb*, 37; Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/48; İbn Arrâk, *Tenzîhu’ş-şerî’ati’l-merfûa’ ‘ani’l-ahbâri’ş-şenîati’l-mevdû’a*, 2/92; Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a*, 50.

14. günün orucu 10 bin sene (nafile) oruç gibidir.” Recebin 15. günün orucu 13 bin sene (nafile) oruç tutmuş gibidir.” ifadesi yer almaktadır. Rivâyet Süyûtî’nin *Le’âli’l Masnûa* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹⁶⁸ Belirtilen eserde rivâyetin var olduğu görülmektedir.¹⁶⁹ Rivâyette vadedilen ölçüsüz mükâfat dikkat çekicidir ve ilk okuyuşta rivâyetin uydurma olabileceği zannını uyandırmaktadır. Süyûtî de eserinde zikrettiği bu rivâyetin devamında mevzû olduğunu dile getirmiştir.¹⁷⁰ Ayrıca Hz. Peygamber’in asla böyle bir şey söylemediğini belirten İbnü’l Cevzî, rivâyetin uydurma olduğunu zikretmiştir.¹⁷¹

18. فِي رَجَبٍ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ مَنْ صَامَ ذَلِكَ الْيَوْمَ ، وَقَامَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ كَانَ كَمَنْ صَامَ مِنَ الدَّهْرِ مِائَةَ سَنَةٍ ، وَقَامَ مِائَةَ

سَنَةٍ وَهُوَ ثَلَاثٌ بَقَيْنَ مِنْ رَجَبٍ ، وَفِيهِ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا

“Receb’te birgün ve bir gece vardır ki, o günü oruçlu geçirip, gecesini ibadette kaim olan kişi, zaman olarak yüz seneyi oruç, yüz seneyi de (gece ibadeti ve) kıyamla geçirmiş gibi olur, o gün, Receb’in bitmesine üç gün kaladır. Muhammed’de (s.a.s) o gün peygamber olarak gönderilmiştir.” şeklindeki rivâyet, Beyhâkî’nin *Fedailu’l Evkât* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹⁷² Rivâyette ayrıca Hz. Peygamber’in (s.a.s), peygamber olarak gönderilmesi de Recep ayının 27. gecesinde vukû bulduğu söylenmektedir. Söz konusu rivâyet verilen kaynakta mevcuttur.¹⁷³ Fakat Beyhâkî eserinde zikrettiği bu rivâyeti münker olarak nitelendirmiştir.¹⁷⁴ Ayrıca İbn Hacer rivâyetin her yönüyle münker olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵

19. Recep ayının son gününde oruç tutmanın fazîleti hakkında yapılan bir paylaşımda, “Her kim receb-i şerifin son gününde oruç tutarsa Allâh-ü Teâlâ onu cennetin sultanlarından yapar ve kendisini; annesine, babasına, kız kardeşlerine, amcalarına, halalarına, dayılarına, teyzelerine, tanışlarına ve komşularına şefaâtçi

¹⁶⁸ Mahmut Efendi (k.s) Sözleri, “Recebin 13. gününün...gibidir.”, Facebook (13 Şubat 2022, 17:47).

¹⁶⁹ Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, 2/90.

¹⁷⁰ Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, 2/90.

¹⁷¹ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/197.

¹⁷² Cübbeli Ahmet Hoca Efendi, “Selman-ı Farisi (R.A.) dan rivâyet edilen...buyurmuştur.”, Facebook (02 Haziran 2013, 15:32).

¹⁷³ Beyhakî, *Feza’ilü’l Evkât*, 95.

¹⁷⁴ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî Beyhakî, *Şuabü’l-îmân*, thk. Abdülalî Abdülhamid Hamid (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003), 5/345.

¹⁷⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü’l-’aceb*, 43.

kılar. Bunlar arasında cehennemi hak etmiş biri bulunsa da onun şefaatiyle kurtulur.” şeklinde ifadeler yer verilmektedir.¹⁷⁶ Bu rivâyet, temel hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde yer almamaktadır. Ayrıca senedine de ulaşamamıştır.

20. “Receb'in ilk cuma gecesini ihya edene, Allah-ü Teâlâ, kabir azabı yapmaz ve duâları kabul edilir.” şeklindeki bir başka rivâyet, Suyûtî'nin *Câmiu's Sağîr* adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.¹⁷⁷ Verilen kaynak bilgisi incelendiğinde, söz konusu yerde duaların geri çevrilmeyeceği gün ve gecelerden bahseden bir hadisin yer aldığı görülür. Dolayısıyla gerek zikredilen eserde gerekse hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde böyle bir rivâyetin varlığına rastlanılmamıştır. Rivâyetin Recep ayı hakkında Hz. Peygamber adına söylenen uydurma sözlerden birisi olduğu görülmektedir.

21. Recep ayı ile ilgili paylaşımı yapılan bir diğer rivâyette ise bu ayın ilk gecesi kılınması tavsiye edilen iki rek'atlık namaz hakkındadır. Günümüzde neşredilen bir eser¹⁷⁸ kaynak gösterilerek paylaşılan¹⁷⁹ bu rivâyette, kılınacak namazın her rek'atında Fâtiha, Âyetü'l-Kürsî, Kadir, İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerinin birer defa okunması istenmekte ve karşılığında geçmiş günahlardan kurtulma ve her rek'ata karşılık da yetmiş yıllık ibadet sevabı kazanılacağı vadedilmektedir. Rivâyet temel hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde bulunamamıştır. Kılınması istenen namaza ve bu namazda okunması gereken sûreler ile neticesinde elde edilecek mükâfata bakıldığında uydurma olduğu ve insanları ibadete teşvik etme amacıyla paylaşıldığı görülmektedir. Ayrıca böyle bir metnin hadis eserlerinde bulunamayışı da uydurma olduğunu desteklemektedir.

22. “Her kim Receb ayında sabah namazından sonra bir kere Yâsîn sûresini okursa, Allah Teâlâ o kişinin elli senelik günahını bağışlar ve kabir azabını ondan def eder.”¹⁸⁰ şeklinde paylaşılan bu rivâyet, temel hadis kaynaklarında ve mevzûat eserlerinde yer almamaktadır. Bunların dışında da herhangi bir hadis kaynağında ulaşılabilen bu

¹⁷⁶ Salâtü Selâm-571, “Paylaşmayı Unutmayın...”, *Facebook* (14 Nisan 2018, 21:16).

¹⁷⁷ Peygamberimizin Sünnetleri, “Regaib Kandili”, *Facebook* (2 Şubat 2022, 12:22).

¹⁷⁸ Ahmet Mahmut Ünlü, *El-Kadr Suresinin Faziletleri* (İstanbul: CAH Yayınları, 2021), 48.

¹⁷⁹ Veda Hutbesi, “Receb-i Şerif'in İlk Gece Namazı”, *Facebook* (1 Şubat 2022, 19:33).

¹⁸⁰ Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi, “19 Mart Pazartesi... Günüdür.”, *Facebook* (16 Mart 2018, 07:30).

rivâyetin yakın zamanlarda neşredilen bir dizi kitaplardan¹⁸¹ alıntı yapılarak sosyal medyaya taşındığı ve herhangi bir denetime ya da incelemeye tabi tutulmaksızın aynen paylaşıldığı görülmektedir. Hz. Peygamber’e ait olmadığı ortada olan bu rivâyet, sosyal medya mecralarında binden fazla beğeni alıp paylaşımı yapılmıştır. Bu da rivâyetin sahih olarak algılandığının bir kanıtı olmaktadır.

Değerlendirme

Kur-ân’ı Kerim’de belirtildiği üzere Allah (c.c) katında ayların sayısı on ikidir.¹⁸² Recep ayı da savaşmanın yasak kılındığı haram aylardan biri olup, kamerî ayların yedincisidir. Ayrıca recep ayı, Müslümanların ayrı bir ehemmiyet verdiği ve “üç aylar” diye tanımlanan zaman diliminin de başlangıç ayıdır. Sosyal medyada özellikle Recep ayı yaklaştığında ve Recep ayına girilen ilk günlerden son gününe kadar, bu ay ile ilgili rivâyetlerin çokça paylaşıldığı görülmektedir.

Sosyal medyada Recep ayı ile ilgili paylaşılan ve çalışmada ele alınan rivâyetlere bakıldığında, hadis paylaşımı esnasında dikkat edilmesi gereken kurallara uyulmadığı görülmektedir. Bunların başında ise rivâyeti paylaşırken verilen kaynak bilgisi gelmektedir. Paylaşımlarda kaynak bilgisi olmasının, okuyucular nezdinde öneminin bilindiğinden olsa gerek, herhangi bir kaynak verilmeden yapılan paylaşım sayıları oldukça azdır. Fakat bunun yanında kaynak bilgilerinin eksik ya da yanlış verildiği, kaynak değeri olmayan kitapların hatta mevzuat eserlerinin bile kaynak olarak gösterildiği paylaşımlar görülmektedir. Ayrıca rivâyette sahih algısı oluşturmak amacıyla *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin isimleri de uydurma rivâyetlere kaynak olarak gösterilmiştir. Yine paylaşımı yapılan bazı rivâyetlerin herhangi bir eserde yer almayışı, rivâyetin Arapça metnine de ulaşılmayı mümkün kılmamaktadır.

Bu başlık altında incelenen rivâyetlerin tamamına yakını hakkında uydurma hükmü verildiği görülmektedir. Bunlara rağmen sosyal medyada bu denli paylaşımı yapılan Recep ayı hakkında bazı bilgilerin burada zikredilmesi uygun görülmüştür.

¹⁸¹ Ahmet Mahmut Ünlü, *Receb-i Şerif Risalesi* (İstanbul: Arifan Yayınları, 2011), 279.

¹⁸² et-Tevbe, 9/36.

Hız. Peygamber (s.a.s.), Recep ayı geldiğinde bazı seneler fazla, bazı seneler ise az sayıda nafîle oruç tutmuştur.¹⁸³ Dolayısıyla Hız. Peygamber'in bu aya çok özel bir anlam yüklediğı düşünölmemelidir.¹⁸⁴ Çünkü Şâban ayı için de Hız. Peygamber'in bazı yıllar sık, bazı yıllar daha az oruç tuttuğı belirtilmiştir. Fakat Arapların, cahiliye devrinde recep ayına ayrı bir önem yükledikleri bilinmektedir. Nitekim bu ayda savaşların durması,¹⁸⁵ mal ve ırz konusunda kişilerin emin olması¹⁸⁶ gibi etkenler, Arapların bu aya atfettikleri önemi göstermektedir. Kimilerince bu sebepler, Recep ayına ayrı bir değer ve fazilet yüklemek için sebep olarak görölebilir. Bu durum ise farklı bir yorum ya da yaklaşım tarzı olarak görölüp, kabul edilebilir.¹⁸⁷

Sahih kaynaklarda, Recep ayı içerisinde oruç tutmanın tavsiye edildiğı hadisler var olmakla beraber,¹⁸⁸ kaynaklarda bu ayda özel olarak tutulması istenen herhangi bir oruç ve bu oruca ait faziletleri içeren bir hadis yer almamaktadır. Nitekim İbn Hacer bu konuda şunları söylemiştir: "Recep ayının fazileti, orucu ve bu aydan belli bir günde oruç tutmak ve bu aydaki özel bir geceyi kıyamla geçirmek hakkında delil olmaya elverişli hiçbir sahih hadis nakledilmemiştir."¹⁸⁹ Aynı şekilde İbn Kayyım, Recep ayında tutulması istenen oruçları ve bu aya özel bazı gecelerde kılınması tavsiye edilen namazları ihtiva eden tüm rivâyetlerin yalan olduğunu beyan etmiştir.¹⁹⁰ Nitekim Recep ayına ait olup, tezimize aldığımız rivâyetler için yaptığımız sıhhat değerlendirmesinden, bu ifadeleri destekler nitelikte bir sonuç çıkmaktadır. Sahih hadis kaynaklarında, Recep ayı ile ilgili vârid olmuş herhangi özel bir namazın varlığına rastlanılmamıştır. Ayrıca hadis münekkitlelerinin ifadelerinden de bu anlaşılmaktadır.¹⁹¹ Leknevî ve Şevkânî gibi âlimler tarafından, Recep ayına ait olduğu iddia edilen namazlar ile, bu ayın ilk gecesi

¹⁸³ Müslim, "Sıyâm", 179.

¹⁸⁴ Saffet Sancaklı, "Hadisler Kapsamında 'Mübârek Zaman' Kavramının Analizi", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dergisi* 8/1 (2017), 43.

¹⁸⁵ Buhârî, "Magazî", 70.

¹⁸⁶ Buhârî, "Akika", 3, 4.

¹⁸⁷ Mustafa Karabacak, "Receb Ayının Faziletine Dair Rivâyetlerin Değeri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dergisi* 32 (2011), 270-271.

¹⁸⁸ Süleyman b. el-Eş'as Ebû Dâvud, *Sünen*, thk. Yâsir Hasen vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirün, 2015), "Savm", 55; Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Sünen*, thk. Imâdu't-Tayyâr vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirün, 2010), "Sıyâm", 43.

¹⁸⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînu'l-'aceb*, 23.

¹⁹⁰ Muhammed b. Ebi Bekr Şemsuddîn İbn Kayyım el-Cevziyye, *el-Menâru'l-munîf fi's-Sahîhi ve'd-Daîf*, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde (Haleb: Mektebetü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, 1970), 96.

¹⁹¹ Ebû'l-Hasen Nûreddîn Aliyyül-Kârî, *el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevdû'a*, thk. Muhammed es-Sebbâğ (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1971), 459.

kılınması tavsiye edilen Regâib namazı ve bu namazlara ait faziletleri içeren rivâyetlerin tamamının uydurma olduğu belirtilmiştir.¹⁹²

Özetle söylenirse; Recep ayının cahiliye devrinde farklı bir önemi ve kıymeti olduğu, gelen rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Fakat İslâm'da Recep ayının faziletine ve bu ayda yapılması istenen özel ibadetlere dair sahih hadisler bulunmamaktadır. Cahiliye döneminde Recep ayına verilen bu değerin, İslâm dini ile birlikte Ramazan ayına atfedildiğini görmekteyiz.¹⁹³ Dolayısıyla Recep ayını diğer aylardan ayıran bir özelliğinin -haram aylardan biri olması dışında- ve Recep ayında yapılan ibadetlerin diğer aylarda yapılan ibadetlere nazaran fazlaca faziletli olmadığı kanaatindeyiz. Tüm bunlardan, Recep ayının ve bu ayda yapılacak ibadetlerin herhangi bir öneminin olmadığı anlamını çıkarmak pek ilmî olmayacaktır. Bu ifadelerdeki amacımız sosyal medyada, bu ay hakkında paylaşılan uydurma rivâyetlere bakarak, bu ayda tutulacak bir oruç ya da kılınacak bir namaz karşılığında çok büyük mükâfatlar elde edileceği zannına kapılıp, çok büyük beklenti içerisine girmeme konusunda okuyucuların uyarılmasını sağlamaktır. Çünkü uydurma rivâyetler neticesinde insanların gereğinden fazla ümide kapılması doğru değildir. Dolayısıyla Recep ayının ve bu ayda yapılacak ibadetlerin kıymetsiz ya da gereksiz olduğu gibi bir algı oluşturma düşüncemiz ya da amacımız ol(a)maz. Recep ayının haram aylardan olması ve Hz. Peygamber'in bu ayda oruç tutması gibi nedenler bizce de kıymetlidir; fakat Recep ayına veya bu ayda herhangi bir güne özel bir ibadet tayin edip bunu gelenek haline getirmek,¹⁹⁴ üstelik bunu delillendirmek adına uydurma sözleri Hz. Peygamber'in ifadesiymiş gibi kullanmak İslâm'ın ruhuna uymamaktadır. Bunun dışında, diğer aylarda olduğu gibi bu ayda da oruç tutmak, farz ibadetlere ilave olarak nâfile ibadetler yapmak ve bu ayı en iyi şekilde değerlendirmek doğru bir davranış olacaktır.

¹⁹² Leknevî, *el-Âşârü'l-merfû'a fi'l-aḥbârî'l-mevzû'a*, 58; Şevkânî, *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a*, 47.

¹⁹³ Karabacak, "Receb Ayının Faziletine Dair Rivâyetlerin Değeri", 271.

¹⁹⁴ Sancaklı, "Hadisler Kapsamında 'Mübârek Zaman' Kavramının Analizi", 44.

5.1.2.Şâban Ayı İle İlgili Paylaşılan Hadisler

1. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ وَشَعْبَانُ شَهْرِي وَرَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَعْنَى قَوْلِكَ: شَهْرُ اللَّهِ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ مَخْصُوصٌ بِالْمَغْفِرَةِ، وَفِيهِ تَحْصِنُ الدِّمَاءُ، وَفِيهِ تَابَ اللَّهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ، وَفِيهِ أَنْقَذَ أَوْلِيَاءَهُ مِنْ يَدِ أَعْدَائِهِ

“Recep Allah'ın ayıdır; Şâban benim ayımdır, ramazan ise ümmetimin ayıdır. Recep ayının niçin Allah'ın ayı olduğu sorulduğunda: ‘Çünkü bu ayda özellikle mağfiret boldur. Bu ayda, halkın kan dökmesine mâni vardır. Bu ayda, Allah-ü Teâla, peygamberlerinin tövbelerini kabul buyurmuştur. Allah-ü Teâla bu ayda, peygamberlerini düşmanlarından korumuştur’ demiştir.” şeklindeki rivâyet herhangi bir kaynak ismi zikredilmeden paylaşılmıştır.¹⁹⁵ Sosyal medyanın her mecrasında sıklıkla paylaşıldığı gördüğümüz bu rivâyetin, özellikle üç aylara girildiğinde paylaşım sıklığı daha da artmaktadır. Sahih hadis kaynaklarında bulanamayan bu rivâyet için İbnü’l Cevzî “mevzu” demiştir.¹⁹⁶ Ayrıca Süyûtî, Irâkî ve Şevkânî gibi muhaddisler de mezkûr rivâyetin uydurma olduğunu dile getirmişlerdir.¹⁹⁷

Yukarıdaki rivâyetin ilk cümlesi olan “Recep Allah'ın ayıdır; Şâban benim ayımdır, Ramazan ise ümmetimin ayıdır.” ifadesi toplum nezdindeki üç aylar anlayışına kaynaklık ettiği bilinmektedir. Sadece bu ifadeyi kapsayan rivâyet hakkında ise İbn Kayyım uydurma olduğunu,¹⁹⁸ İbn Hacer ise bâtil olduğunu¹⁹⁹ belirtmiştir. Süyûtî’nin ve Elbânî’nin zayıf olarak nitelendirdiği bu rivâyet için Irâkî şiddetli zayıf demektedir.²⁰⁰ Buradan da anlaşıldığı üzere halk arasında en çok bilinen ve kullanılan bu rivâyetin en iyi ihtimal ile zayıf hükmünde olduğu görülmektedir.

¹⁹⁵ Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı), “Resulullah Salallahu Aleyhi ve Sellem’in...edilmiştir.”, Facebook (21 Mayıs 2012, 13:50)

¹⁹⁶ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/124-125.

¹⁹⁷ Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/47; Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi’l-İhyâ (el-Muğnî)*, 1/513-515; Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a*, 47-48.

¹⁹⁸ İbn Kayyım el-Cevziyye, *el-Menâru’l-munîf fi’s-Sahîhi ve’d-Daîf*, 76.

¹⁹⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü’l-‘aceb*, 20.

²⁰⁰ Celaleddin Süyûtî, *el-Camiu’s-sağîr min-ehadisi’l-beşirin’-nezir* (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2004), 270; Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’z-za’ife*, 9/390; Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil’ârifin el-Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr şerhu’l-Câmi’i’s-sağîr* (Mısır: Mektebetü’t-Ticâriyyeti’l-Kübrâ, 1356), 4/18.

2. عن النبي صلى الله عليه وسلم: من صلى أول ليلة من شعبان اثنتي عشرة ركعة يقرأ في الركعة الأولى فاتحة الكتاب مرة وقل هو الله أحد خمس مرات أعطاه الله تعالى ثواب اثني عشر ألف شهيد وخرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه ولا يكتب عليه خطيئة إلى ثمانين يوماً

"Her kim Şa'ban'ın ilk gecesinde birinci rek'atlarında bir Fatiha ve beş ihlas okumak suretiyle on iki rek'at kılsa Allah ona on iki bin şehit sevabı verir. Kendisine on iki senelik ibadet sevabı yazılır. Anasının onu doğurduğu gündeki gibi hatalarından sıyrılır ve seksen güne kadar üzerine hiçbir hata yazılmaz." Sâfûrî'nin Nüzhetü'l Mecâlis eseri kaynak gösterilerek paylaşılan bu rivâyet²⁰¹ verilen kaynakta yer almaktadır.²⁰² Temel hadis kitaplarında ve mevzûat eserlerinde böyle bir rivâyete rastlanılmamaktadır. Söz konusu metnin kaynaklarda yer almaması ve kılınacak namaz neticesinde elde edilecek mükâfat dikkate alındığında rivâyetin uydurma olduğu ortaya çıkmaktadır.

3. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَقُومُوا لَيْلَهَا وَصُومُوا نَهَارَهَا، فَإِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِيهَا لَغُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: أَلَا مِنْ مُسْتَغْفِرٍ لِي فَأَغْفِرَ لَهُ أَلَا مُسْتَزِقُّ فَأَزِّقَهُ أَلَا مُبْتَلَى فَأَعَافِيَهُ أَلَا كَذَّاءً أَلَا كَذَّاءً، حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ

"Şâban'ın ortasında gece ibadet ediniz, gündüz oruç tutunuz. Allah (c.c) o gece güneşin batmasıyla dünya semasında tecelli eder ve fecir doğana kadar, 'Yok mu benden af isteyen onu affedeyim, yok mu benden rızık isteyen ona rızık vereyim, yok mu bir musibete uğrayan ona âfiyet vereyim, yok mu şöyle, yok mu böyle!' der." şeklinde ayrıntılı kaynak bilgisi verilmeden sadece İbn Mâce ismi kullanılarak paylaşılan²⁰³ bu rivâyetin, İbn Mâce'nin Sünen'inde ve İkâme bâbında olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁴ Zikredilen kaynağı tahkik eden Fuad Abdülbâki, senette yer alan Ebû Sebre (öl. 102/721) nedeniyle Heysemî'nin rivâyeti zayıf olarak nitelendirdiğini belirtmiş, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'in (öl. 233/848) ise Ebû Sebre'yi hadis uydurmakla itham

²⁰¹ Cübbeli Ahmet Hoca, "Her Kim Şâbanın İlk Gecesi...Yazılmaz.", Facebook (20 Haziran 2012, 18:25).

²⁰² Safûrî, Nüzhetü'l-Mecâlis, 1/160.

²⁰³ Mahmut Efendi (k.s) Sözleri, "Af İsteyen Yok mu...eder.", Facebook (05 Temmuz 2012, 00:50).

²⁰⁴ İbn Mâce, "İkâme", 191.

ettiğini söylemiştir.²⁰⁵ Yine Mizzî ve Aynî (öl. 855/1451) senedin zayıf²⁰⁶, Elbânî ise rivâyetin şiddetli zayıf²⁰⁷ olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla rivâyetin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

4. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْزِلُ لَيْلَةَ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَغْفِرُ لَأَكْثَرِ مَنْ عَدَدَ شَعْرِ غَنَمٍ كُلِّ

“Muhakkak ki, Allah Teâlâ Şâban’ın on beşinci gecesinde dünya semasına rahmetiyle tecelli eder ve Benî Kelb kabilesinin koyunlarının kolları sayısınca insanları mağfiret eder.” şeklindeki rivâyet, Tirmizî ismi kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²⁰⁸ Rivâyetin belirtilen kaynakta var olduğu görülmektedir.²⁰⁹ Ancak Tirmizî, rivâyet ettiği bu hadisin devamında yaptığı açıklamada, Hz. Âişe’den (öl. 58/678) gelen bu rivâyetin sadece bu senetle geldiğini, râvilerden Haccac b. Ertat’ın (öl. 145/762) ise hadisi Yahya b. Ebî Kesîr’den (öl. 129/747) işitmediğini belirterek rivâyetin zayıf olduğunu söylemiştir. Ayrıca İbn Arabî (öl. 543/1148) Şâban ayının ortası hakkında sahih bir rivâyetin olmadığını,²¹⁰ Elbânî ise mezkûr rivâyetin zayıf olduğunu²¹¹ belirtmiştir.

Bu bilgiler ışığında yukarıda zikredilen her iki hadisinde sahih olmayıp senet bakımından zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Berât gecesini olarak bilinen Şâban ayının on beşinci gecesini hakkındaki bu iki hadisin halk arasında en çok kullanılan rivâyetler olduğu söylenebilir. Şâban ayının ortası hakkındaki bu rivâyetler sahih olmasalar da âlimler bu geceyi namaz kılma, Kur’an okuma ve benzeri ibadetlerle eda etmeyi tavsiye etmiştir.²¹² Fakat bu geceye özel bir ibadet şekli benimseyip ve bunu gelenek haline getirmenin ise dinde aslının olmadığını ifade etmişlerdir.²¹³

²⁰⁵ Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki (Kahire: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye, ts.), 1/444.

²⁰⁶ Yûsuf b. Abdurrahmân Ebu’l-Haccâc el-Mizzî, *Tehzibu’l-kemâl fî esmâi’r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1980), 2/194; Ebu Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn el-Aynî, *Umdetu’l-kârî şerhu Sahîhi’l-Buhârî* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, ts.), 11/82.

²⁰⁷ Nâsirüddîn El-Elbânî, *Za’îfu Süneni İbn Mâce* (Beyrut: Mektebetu’l-İslâmiyye, 1988), 261.

²⁰⁸ Muhammed Emin Yıldırım, “Muhakkak ki, Allah Teâlâ...eder.”, *Facebook* (24 Mart 2021, 17:00).

²⁰⁹ Tirmizî, "Savm", 39

²¹⁰ Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), 4/117.

²¹¹ Elbânî, *Zaifu’l-Camîi’s-Sagîr ve Ziyâdetihi*, 654.

²¹² Leknevî, *el-Âşârü’l-merfû’a fî’l-aḥbârî’l-mevzû’a*, 77.

²¹³ Sancaklı, “Hadisler Kapsamında ‘Mübârek Zaman’ Kavramının Analizi”, 2016, 102.

5. من صام من شعبان يوما حرم الله جسده على النار وكان رفيق يوسف في الجنان وأعطاه الله ثواب أيوب

وداود

Nüzhetü'l Mecâlis kaynağıyla paylaşılan bir diğer rivâyet ise; "Kim Şaban'dan bir gün oruç tutarsa, Allah-ü Teâla onun cesedini cehenneme haram kılar. Cennetlerde Hz. Yusuf'a (as) komşu olur. Allah ona Hz. Eyyüb ve Hz. Davud'un sevaplarını verir." şeklinde sunulmuştur.²¹⁴ Rivâyet, verilen eser²¹⁵ dışında herhangi bir kaynakta bulunamamıştır. Genellikle tasavvûfî sitelerde ve sosyal medya hesaplarında paylaşımı yapılan ve bu şekilde ölçüsüz mükâfat vadeden rivâyetlere her zaman ihtiyatlı yaklaşılması gerekmektedir.

6. مَنْ صَامَ أَوَّلَ خَمْسِينَ مِنْ شَعْبَانَ وَآخِرَ خَمْسِينَ مِنْهُ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ

"Şâban ayının ilk ve son perşembesinde oruç tutanları, rahmeti ile cennete girdirmek Allah üzerine bir haktır." şeklinde sunulan bu rivâyet, sadece Sâfûrî ismi kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²¹⁶ Rivâyetin Sâfûrî'nin *Nüzhetü'l Mecâlis* adlı eserinde yer aldığı görülmüştür.²¹⁷ Temel ve mevzû hadis kaynaklarının hiçbirinde ise bu şekilde bir rivâyete rastlanılmamıştır.

7. مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَفْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثَلَاثِينَ مَرَّةً، لَمْ يَخْرُجْ

حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ

"Her kim Şâban'ın yarı gecesinde, her rek'atında 30 kere İhlâs okuyarak, 12 rek'at namaz kıalarsa, cennetteki makamını görmeden dünyadan çıkmaz." manasındaki rivâyet, çağımızda neşredilen bir kitap²¹⁸ kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²¹⁹ Rivâyete herhangi bir temel hadis kitabında rastlanılmamıştır. Mevzûat eserlerinde yer alan bu rivâyetin sıhhati hakkında ise İbnü'l Cevzî ve Süyûtî, râvilerinin meçhûl, rivâyetin de

²¹⁴ Peygamberimizin Sünnetleri, "Kim Şâbandan bir gün oruç tutarsa...verir.", Facebook (27 Nisan 2017, 22:03).

²¹⁵ Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, 1/160.

²¹⁶ Peygamberimizin Sünnetleri, "Şâban'ın İlk ve Son Perşembesini...olur.", Facebook (24 Mart 2020, 22:40).

²¹⁷ Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, 1/160.

²¹⁸ Ahmet Mahmut Ünlü, *Şâban-ı Şerif Risâlesi* (İstanbul: Arifan Yayınları, 2011).

²¹⁹ Salatü Selam-571, "Berat Geseci Kılınacak...Çıkmaz.", Facebook (04 Nisan 2020, 22:58).

uydurma olduğunu belirtmişlerdir.²²⁰ Ayrıca İbn Kayyım el-Cevzî (öl. 751/1350) rivâyet için “lâ yesihhu” ifadesini kullanmış ve uydurma olduğunu zikretmiştir.²²¹

8. يا على ما من عبد يصلى هذه الصَّلَوَاتِ إِلَّا قَضَى اللَّهُ لَهُ كُلَّ حَاجَةٍ طَلِبَهَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ اللَّهُ جَعَلَهُ شَقِيًّا أَيْجَعَلُهُ سَعِيدًا قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِالْحَقِّ يَا عَلَى إِنْ مَكْتُوبٌ فِي اللُّوحِ أَنَّ فُلَانًا بَنَ فُلَانًا خَلَقَ شَقِيًّا ، وَيَمْحُوهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ، وَيَجْعَلُهُ سَعِيدًا ، وَيَبْعَثُ اللَّهُ إِلَيْهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَكْتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ وَيَمْحُونَ عِنْدَ السَّيِّئَاتِ وَيَرْفَعُونَ لَهُ الدَّرَجَاتِ إِلَى رَأْسِ السَّنَةِ ، وَيَبْعَثُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي جَنَّتِ عَدَنَ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ أَوْ سَبْعِمِائَةَ أَلْفٍ مَلَكٍ ، يَبْنُونَ لَهُ الْمَدَائِنَ وَالْقُصُورَ وَيَغْرِسُونَ لَهُ الْأَشْجَارَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ الْمَخْلُوقِينَ مِثْلَ هَذِهِ الْجَنَانِ ، فِي كُلِّ جَنَّةٍ عَلَى مَا وَصَفْتَ لَكُمْ فِي الْمَدَائِنِ وَالْقُصُورِ وَالْأَشْجَارِ ، فَإِنْ مَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَجِيلَ الْحَوْلَ مَاتَ شَهِيدًا وَيُعْطِيهِ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي لَيْلَتِهِ مِنْ ذَلِكَ تَسْعِينَ حِوْرًا لِكُلِّ حِوْرَاءٍ وَصِيفٍ وَوَصِيفَةٍ أَوْ [سَبْعُونَ أَلْفَ غُلْمَانَ وَسَبْعُونَ أَلْفَ وَلَدَانٍ وَسَبْعُونَ أَلْفًا قَهَارِمَةً وَسَبْعُونَ أَلْفًا حِجَابًا]

Bir başka paylaşımda ise, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye (öl. 40/661) ithâfen söylediği ve Şâban ayının on beşinci gecesini kılınması tavsiye edilen namaz hakkındadır. *“Ey Ali her kim Şabanın yarı gecesinde 100 rek'at kılar, her rek'atında 1 fatiha, 10 ihlas okursa Allahu Teala onun için o gece istediği her haceti yerine getirir. Soruldu ki: Ya Rasulallah! Allahu Teala onu şaki (imansız ölecek) yazdıysa, said (imanlı ölecek bahtiyar) kuluna çevirir mi? Buyurdu ki: Levhi Mahfuzda falan oğlu falan şaki olarak yaratıldı ama Allahu Teala bu hükmü sildi ve onu saide döndürdü diye yazılmıştır. Bu namazı kılan kuluna Allahu Teala yetmişbin melek gönderir ki bir dahaki sene başına kadar onun sevaplarını yazarlar, günahlarını silerler ve derecelerini yükseltirler. Bu kişi bir daha ki seneye kadar ölürse şehit olur, o gece okuduğu ihlas süresinin her harfine yetmişbin huri verir ki her bir hurinin bir erkek bir dişi hizmetçisi vardır v.d.”* şeklinde sunulan bu rivâyet, herhangi bir kaynak zikredilmeden paylaşılmıştır.²²²

²²⁰ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/129; Suyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdisi'l-mevdû'a*, 2/50.

²²¹ İbn Kayyım el-Cevziyye, *el-Menâru'l-munîf fi's-Sahîhi ve'd-Daîf*, 99.

²²² Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı), “Berat Gecesi”, Facebook (06 Mayıs 2017, 17:30).

Mevzûat eserlerinde görülen bu rivâyet hakkında İbnü'l Cevzî, râvilerinin meçhûl olduğunu ve rivâyetin herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde uydurma olduğunu belirtmiş,²²³ Süyûtî de aynı şekilde mevzû olduğunu zikretmiştir.²²⁴ Görüldüğü üzere kılınması istenen namaz ve verilecek mükâfatlar dikkate alındığında bile sıhhati hakkında insanda kuşku yaratması gereken ve uydurma olduğu da hüküm altına alınan bu rivâyet, sosyal medya mecralarında paylaşılmakta, çok sayıda kişi tarafından da beğeni alarak sahih bir hadis olarak algılanabilmektedir.

9. *"Her kim Şa'bân'ın başında, ortasında ve sonunda üç gün oruç tutarsa, Allâh-u Te'âlâ ona yetmiş peygamber sevâbı yazar. Allâh-u Te'âlâ'ya yetmiş sene ibadet etmiş gibi olur. O sene ölürse şehit olarak ölür."* şeklinde sunulan bu rivâyet Zübdetü'l-vâ'izîn kaynağıyla paylaşılmıştır.²²⁵ Rivâyete ne muteber hadis kaynaklarında ne de mevzûat eserlerinde rastlanılmadı. Herhangi bir senedin de zikredilmediği bu rivâyetin uydurma olduğu görülmektedir.

10. Şâban ayı ile ilgili bir diğer paylaşım ise; *"Şaban ayının ilk günü namazı iki rek'at kılınıp her rek'atte bir Fâtîha, 10 Âyetü'l-Kürsî ve Âli İmrân sûresi 18. âyeti (Şehidallahu...) okunur. Bu namazı kılana cennette göz görmedik kulak duymadık, hiç bir beşerin kalbinden geçmeyecek nimetler verilir. Kendisini dünyanın istenmedik şeylerinden korur. Mahşer korkusundan emin olur."* şeklinde sunulmuştur.²²⁶ Bu manaya gelen herhangi bir rivâyet ne temel hadis kaynaklarında ne de mevzûat eserlerinde yer almamaktadır. Yakın zamanlarda yayımlanmış olan kitaplardan²²⁷ alıntı yapılarak paylaşıldığı görülen bu rivâyetin uydurma olduğu anlaşılmaktadır.

Değerlendirme

Recep ayı gibi fazileti hakkında sıkça paylaşımı yapılan diğer bir ay da Şâban ayıdır. Şâban ayı, kamerî ayların sekizincisi, üç ayların da ikincisidir. Sosyal medya mecralarında Şâban ayına yaklaşıldığında ve bu ay içerisinde gerek yapılacak ibadetleri

²²³ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/128.

²²⁴ Süyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdisi'l-mevdû'a*, 2/49.

²²⁵ Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi, "Her kim Şa'bân'ın başında...ölür.", *Facebook* (01 Mart 2022, 14:57).

²²⁶ Salatü Selam-571, "Okunacakları Bilmeyenler...Okuyabilir.", *Facebook* (12 Mart 2021), 23:56.

²²⁷ Ünlü, *Şâ'ban-ı Şerif Risâlesi*.

gerekse bu ayın faziletine dair bilgileri içeren rivâyetler sıkça paylaşılmaktadır. Doğal olarak Şâban ayı hakkında uydurma olduğu tespit edilen rivâyetlerin de yine aynı zaman dilimi içerisinde paylaşımı daha sık yapılmaktadır.

Recep ayında oruç tuttuğu bilinen Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Şâban ayında ise daha fazla oruç tuttuğu, bazen de bu ayın çoğunu oruçlu geçirdiği, hadis kaynaklarında ifade edilmektedir.²²⁸ Ayrıca, “*Şâban, Recep ile Ramazan arasında insanların gafil bulunduğu ve amellerin, âlemlerin Rabbi olan Allah'a yükseldiği aydır. Ben de amelimin (Allah Teâla'ya) oruçlu olduğum halde yükselmesini seviyorum.*”²²⁹ hadisi de Şâban ayının önemli kılınmasına ve Hz. Peygamber'in de yaptığı gibi bu aya önem atfedilmesine yeterli bir sebep olmaktadır. Fakat bu aya çok özel fazilet yükleyen, bu ayda yapılacak az amel karşılığında büyük ecir vadeden rivâyetlerin bir kısmının uydurma, bir kısmının da zayıf hadis olduğu²³⁰ bilgisi unutulmamalıdır.

Sosyal medyada Şâban ayı hakkında rivâyet paylaşımında yine hadis paylaşım kurallarına uyulmamıştır. Kaynaksız ya da kaynak değeri taşımayan eserlerin kaynak olarak verilip paylaşımlar yapıldığı görülmektedir. Zayıf olan bir rivâyetin bile paylaşılrken zayıf olduğunu belirtmenin kural olarak benimsendiği²³¹ hadis alanında, yapılan hiçbir paylaşımada hadislerin hükmüne ait bir ifadenin yer almadığı görülmektedir. Gerek Recep ayı gerekse Şâban ayı hakkında sahih kabul edilen rivâyetler dikkate alındığında, Hz. Peygamber'in bu aylarda yapmış olduğu öncelikli ibadetin oruç olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce de zikredildiği üzere böylesi zaman dilimlerine ve bu zaman dilimlerinde bulunan bazı gün ve gecelere önem verip, bu günlerde oruç tutup, ibadet etmenin herhangi bir sakıncası yoktur.²³² Ancak bunu yaparken de aslı olmayan ibadetleri yapmak ya da yaptırmak adına, mevzû rivâyetleri delil olarak sunmak ve bu tür ibadetlerin sünnetle sabit olduğu izlenimini vermeye çalışmak kabul edilebilir değildir.

²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned (thk. Şuayb el-ve Âdil Mürşid)* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1995), 36/86.

²²⁹ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb Nesâî, *Sünen* (Mektebetü'l-matbuâtî'l-İslâmiyye, 1986), "Sıyam", 70.

²³⁰ Sancaklı, “Günümüzde Zayıf Ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi”, 43.

²³¹ Ahmed Nâim - Kâmil Mirâs, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1975), 1/344.

²³² Sancaklı, “Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi”, 44.

5.1.3. Diğer Bazı Vakitler Hakkında Paylaşılan Hadisler

1. مَنْ صَامَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ شَهْرِ حَرَامِ الْخَمِيسِ وَالْجُمُعَةِ وَالسَّبْتِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ عِبَادَةً تَسَعِمَانَةَ عَامً

Haram aylarda perşembe, cuma ve cumartesi günü olmak üzere üç gün oruç tutmanın tavsiye edildiği rivâyet, “*Haram ayda peş peşe perşembe cuma ve cumartesi günleri oruç tutan kişiye 900 senelik nafile ibadet sevabı vardır.*” şeklinde ve Gazzâlî’nin (öl. 505/1111) *İhyâ-ü ulûmid’-dîn* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²³³ Rivâyet, paylaşımda gösterilen kaynakta tespit edilmiştir.²³⁴ İhyâ’daki hadisleri tahrîc eden Irâkî, bu rivâyetin zayıf olduğunu belirtmiştir.²³⁵ Ayrıca İbnü’l Cevzî mezkûr rivâyetin sahih olmadığını belirtmiştir.²³⁶

2. لَكَ بِعَدَدِ كُلِّ يَوْمٍ تَصَوْمُهُ عَتَقَ مَائَةَ رَقَبَةٍ، وَمَائَةِ بَدَنَةٍ تَهْدِيهَا وَمَائَةَ فَرَسٍ يَحْمِلُ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“*Zilhicce ayının her bir orucuna karşı yüz köle azadı, yüz deve kurbanı ve Allah yolunda cihada yüz at bağıışı sevabı vardır.*” şeklinde paylaşımı yapılan rivâyet herhangi bir kaynak zikredilmeden sunulmuştur.²³⁷ Abdülkâdir Geylânî’nin *el-Gûnye* eserinde yer alan²³⁸ bu rivâyete sahih kaynaklarda rastlanılmamıştır. Zehebî ve İbn Hacer ise rivâyetin uydurma olduğunu söylemişlerdir.²³⁹

3. لَكَ بِعَدَدِ كُلِّ يَوْمٍ تَصَوْمُهُ عَتَقَ مَائَةَ رَقَبَةٍ، وَمَائَةِ بَدَنَةٍ تَهْدِيهَا وَمَائَةَ فَرَسٍ يَحْمِلُ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

Diğer bir paylaşımda ise “*Terviye günü orucuna karşı bin köle âzâdı, bin deve kurbanı ve Allâh yolunda cihada bin at bağıışı sevabı vardır.*” rivâyeti, *el-Gûnye* eseri kaynak verilerek sunulmuştur.²⁴⁰ Rivâyet zikredilen kaynakta yer almaktadır.²⁴¹ Muteber

²³³ Salatü Selam-571, “900 sene ibadet...ister misiniz?”, *Facebook* (19 Nisan 2016, 23:11).

²³⁴ Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi’d-dîn* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, ts.), 1/237.

²³⁵ Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi’l-İhyâ (el-Muğnî)*, 280.

²³⁶ İbnü’l-Cevzî, *el-İlelu’l-mütenâhiye fi’l-ehâdisi’l-vâhiye*, 2/64.

²³⁷ Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı), “Bu on günün hayrından...olsun.”, *Facebook* (23 Eylül 2014, 21:51).

²³⁸ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 2/39.

²³⁹ Zehebî, *Mizânü’l-’itidâl fi nakdi’r-ricâl*, 3/669; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü’l-Mizân*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde (Beyrut: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 2002), 7/404.

²⁴⁰ Cübbeli Ahmet Hoca, “Mutlaka Paylaşıp...Olalım.”, *Facebook* (01 Ekim 2014, 10:47).

²⁴¹ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 2/39.

hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyet hakkında Zehebî ve İbn Hacer uydurma olduklarını söylemişlerdir.²⁴²

4. وَلَهُ بِصَوْمِ يَوْمِ التَّرْوِيَةِ سَنَةٌ وَلَهُ بِصَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ سَنَتَانِ

Terviye ve Arefe günü tutulması istenen oruç ve karşılığında elde edilecek mükâfattan bahseden “ *Terviye gününün orucu bir seneye; Arefe gününün orucu ise iki seneye kefarettir.*” rivâyeti, Suyûtî’ye ait olan ve Nebhânî’nin (öl. 1932) neşrettiği *Fethu’l Kebir* eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.²⁴³ Paylaşılan bu rivâyet, zikredilen kaynakta tespit edilmiştir.²⁴⁴ Rivâyet hakkında İbnü’l Cevzî, Süyûtî, İbn Arrâk, Şevkânî gibi muhaddisler, râviler arasında yalancı olduğunu zikredip rivâyetin uydurma olduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁵

5. مَنْ أَحْيَا اللَّيَالِي الْخَمْسَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ لَيْلَةَ التَّرْوِيَةِ وَلَيْلَةَ عَرَفَةَ وَلَيْلَةَ النَّحْرِ وَلَيْلَةَ لُفْطَرٍ وَلَيْلَةَ النَّصْفِ

مِنْ شَعْبَانَ

“Beş geceyi ihya edene cennet vâcib olur. Bunlar Terviye gecesi, Arefe (Zilhiccenin dokuzuncu) gecesi, Kurban Bayramı gecesi, Ramazan Bayramı gecesi bir de Şâban ayının yarı gecesidir.” şeklindeki rivâyet ise, İsfahânî’nin (öl. 535/1141) *et-Terğib* eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.²⁴⁶ Rivâyet zikredilen kaynakta mevcuttur.²⁴⁷ Rivâyet hakkında Elbânî uydurma hükmünü vermiştir.²⁴⁸

6. كُلُّ يَوْمٍ مِنْ أَيَّامِ الْعَشْرِ يَعْدَلُ صَوْمُهُ صَوْمَ سَنَةٍ، وَعَرَفَةَ سَنَتَيْنِ، وَعَاشُورَاءَ سَنَةً

“Zilhicce’nin on gününden her birinin orucu bir senelik oruca denktir. Arefe gününün orucu iki seneye, Âşûrâ gününün orucu da bir seneye denktir.” şeklinde

²⁴² Zehebî, *Mizânü’l-’itidâl fî nakdi’r-ricâl*, 3/669; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü’l-Mizân*, 7/404.

²⁴³ İsmailağa Camii, “Zilhicce ayının sekizinci günü...etmektedir.”, Facebook (27 Temmuz 2020, 21:01).

²⁴⁴ Celalüdin es-Suyûtî, *Fethü’l-kebîr*, 2/184.

²⁴⁵ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/198; Suyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/91; İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-şerî’ati’l-merfûa’ ’ani’l-ahbâri’s-şenîati’l-mevdû’a*, 2/156; Şevkânî, *el-Fevâ’idü’l-mecmû’a*, 96.

²⁴⁶ İsmailağa Camii, “Terviye Gecesi...gecesidir.”, Facebook (28 Temmuz 2020, 06:00).

²⁴⁷ İsmail b. Muhammed b. el-Fazıl İsfahani, *et-Terğib ve’t-Terhib*, thk. Eymen b. Salih b. Şâban (Kahire: Darü’l-Hadis, 1993), 248.

²⁴⁸ Nâsirüddin Elbânî, *Zaifu’ t-Terğib ve’t-Terhib* (Riyad: Mektebetü’l-Meârif li’n-neşri ve’t-tevzî’, 2000), 1/334.

paylaşılan²⁴⁹ rivâyet İsfahâni'nin *et-Terğib ve't Terhib* eseri kaynak gösterilerek sunulmuştur. Rivâyet verilen kaynakta mevcuttur.²⁵⁰ Muteber hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyet hakkında ise İbn Cevzî ve Süyûtî, râviler içerisinde yalancı bulunduğunu ifade edip, rivâyet için aslının olmadığını söylemişlerdir.²⁵¹

7. مِنْ صَامَ آخِرَ يَوْمٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وَأَوَّلَ يَوْمٍ مِنَ الْمُحَرَّمِ فَقَدْ خَتَمَ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَافْتَتَحَ السَّنَةَ الْمُسْتَقْبَلِيَةَ بِصَوْمٍ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ كَفَّارَةً خَمْسِينَ سَنَةً

“Kim Zilhicce’nin son günü ve Muharrem’in ilk günü oruç tutarsa, geçen seneyi oruçla kapatmış, gelen seneyi de oruçla başlatmış olur ve çok aziz ve çok celil olan Allah böyle hareket etmesini onun elli yılına kefarete eyler.” Zilhicce ve Muharrem ayında oruç tutmanın faziletini anlatan bu rivâyet “İbn Mâce” kaynağıyla paylaşılmıştır.²⁵² Zikredilen kaynakta ya da diğer temel hadis eserlerinde bulunamayan bu rivâyet *el-Gûnye* ve *Nüzhetül Mecâlis* eserlerinde görülmektedir.²⁵³ Rivâyet hakkında İbn Cevzî, Süyûtî, İbn Arrâk, Fettenî, Şevkânî gibi muhaddisler uydurma olduğunu belirtmişlerdir.²⁵⁴

8. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : سَيِّدُ الشُّهُورِ شَهْرُ رَمَضَانَ، وَأَعْظَمُهُ حُرْمَةً ذُو الْحِجَّةِ

Zilhicce ayının fazîletine dair paylaşımı yapılan bir diğer rivâyet ise “Ayların efendisi Ramazan ayıdır. Haramlık ve yasaklık konusunda ise ayların en büyüğü Zilhicce ayıdır.” şeklindedir.²⁵⁵ Kaynak olarak Beyhâkî’nin *Şuabü’l İmân* eserinin verildiği rivâyet, verilen kaynakta mevcuttur.²⁵⁶ Rivâyeti değerlendiren Heysemî, Aclûnî

²⁴⁹ Cübbeli Ahmet Hoca, “Arefe günü Zilhiccenin ...ışittim.”, Facebook (01 Ekim 2014, 08:37).

²⁵⁰ İsfahani, *et-Terğib ve't Terhib*, 1/247.

²⁵¹ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/198; Suyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdîsi'l-mevdû'a*, 2/91.

²⁵² Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı), “Yeni Hicri Yılımız Hayırlı Olsun”, Facebook (01 Ekim 2016, 12:30).

²⁵³ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 2/90; Safûrî, *Nüzhetül-Mecâlis*, 1/175.

²⁵⁴ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/199; Suyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdîsi'l-mevdû'a*, 2/92; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-şerî'ati'l-merfû'a' 'ani'l-ahbâri's-şenâti'l-mevdû'a*, 2/148; Fettenî, *Tezkiratu'l-mevzû'ât*, 118; Şevkânî, *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a*, 96.

²⁵⁵ İsmailağa Camii, “Zilhicce ayının fazileti”, Facebook (22 Temmuz 2020, 20:00).

²⁵⁶ Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, 5/310.

(öl. 1162/1749) ve Elbânî gibi münekkitler rivâyet hakkında zayıf hükmünü vermişlerdir.²⁵⁷

9. وَمَنْ صَلَّى أَرْبَعَ رُكْعَاتٍ يَوْمَ عَاشُورَاءٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ مَرَّةً خَمْسِينَ مَرَّةً قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ غَفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ عَامًا مَاضِيًا خَمْسِينَ عَامًا مُسْتَقْبَلًا، وَبُنِيَ لَهُ فِي الْمَلَأُ الْأَعْلَى أَلْفَ مَنبَرٍ مِنْ نُورٍ

Paylaşımı yapılan bir başka rivâyet ise "Her kim Aşura gecesinde 4 rek'at kılar, her rek'atta 1 kere Fâtiha, 50 kere İhlâs Sûresi'ni okursa, 50 sene geçmiş, 50 sene de gelecek günahları bağışlanır ve Allah-u Teâla onun için Mele-i A'lâ'da (yüksek melek cemaatleri içerisinde) nurdan bir milyon minber bina eder." şeklinde sunulmuştur. Rivâyet Abdülkâdir Geylânî'nin *el-Gûnye* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²⁵⁸ Rivâyetin zikredilen kaynakta tespit edildi.²⁵⁹ Rivâyette kılınması tavsiye edilen namazın her rek'atında elli defa İhlâs suresi okunmasının istenmesi ve bu namaz neticesinde elde edileceği vadedilen ölçsüz mükâfat dikkat çekicidir ve bu tür ifadeler uydurma rivâyetlerin bir özelliğidir. Nitekim sıhhat değerlendirmesi için yaptığımız araştırmada rivâyet için İbnu'l Cevzî²⁶⁰ ve Süyûtî²⁶¹ mevzû demiştir. Dolayısıyla rivâyetin Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ait bir söz olmadığı görülmektedir.

10. وعن النبي صلى الله عليه وسلم من صام يوم عاشوراء كتب الله له ألف حجة ألف عمرة وأعطى ثواب ألف شهيد وكتب له أجر ما بين المشرق والمغرب وكان كمن أعتق ألف نسمة من ولد إسماعيل، ويكتب له سبعون ألف قصر في الجنة وحرم الله جسده على النار في حديث آخر من صام يوم عاشوراء أعطى ثواب عشرة آلاف ملك

"Âşûrâ Gününü oruçlu geçirene Allah-ü Teâla bin hac, bin umre ve bin şehit sevabı yazar ve kendisine doğu ile batı arasındakilerin eciri verilir. Bu kişi İsmâil Aleyhisselam'ın neslinden bin köle azat etmiş gibi olur. Kendisi adına cennette 70 bin köşk inşa edilir. Allah-ü Teâla onun canını cehenneme haram kılar 10 bin melek sevabı

²⁵⁷ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, 3/140; İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs*, thk. Abdulhamid b. Ahmed (Beyrut: Mektebetü'l-'Asriyye, 2000), 1/526; Elbânî, *Zaifu'l-Camii's-Sagîr ve Ziyâdetihi*, 487.

²⁵⁸ Peygamberimizin Sünnetleri, "Âşûrâ Gecesi Namazı", Facebook (13 Ağustos 2021, 23:36).

²⁵⁹ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 2/88.

²⁶⁰ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû 'ât*, 2/122.

²⁶¹ Süyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdisi'l-mevdû'a*, 2/93.

verilir.” anlamındaki rivâyet, herhangi bir kaynak ismi zikredilmeden paylaşılmıştır.²⁶² Rivâyet Sâfûrî’nin *Nüzhetü’l Mecâlis* eserinde yer almaktadır.²⁶³ Vadedilen mükâfatlar dikkate alındığında, rivâyetin Hz. Peygamber’e ait olmadığı anlaşılabacaktır. Neticede İbnü’l Cevzî’nin “her akli başında insan bu rivâyetin uydurma olduğunu anlar”²⁶⁴ demesi de bunu anlatmaktadır.

11. وَمَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ لَمْ يَمْرُضْ مَرَضًا إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ

“Âşûrâ günü yıkanan kişi o yıl ölüm dışında herhangi bir hastalığa yakalanmayacaktır.” şeklindeki rivâyet, Abdülkâdir Geylânî’nin *el-Gûnye*, Süyûtî’nin *Le’âli’l-masnû’a* ve İbn Arrâk’ın *Tenzihu’s Şerîa* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²⁶⁵ Rivâyet verilen kaynaklarda tespit edilmiştir.²⁶⁶ Süyûtî, eserinde zikrettiği bu rivâyetin devamında uydurma olduğunu dile getirmiştir.²⁶⁷ Ayrıca İbnü’l Cevzî de rivâyetin uydurma olduğunu söylemiştir.²⁶⁸ Yine mevzûat eserlerinin kaynak olarak verildiği ve uydurma olduğu bilinen bir rivâyetin sosyal medya mecralarında paylaşıldığı ve büyük kitlelerce beğeni alıp sahih olarak algılandığı görülmektedir.

12. عن النبي صلى الله عليه وسلم من صام يوم عرفة كتب الله له بعدد من صام ذلك اليوم وبعدد من لم

يصمه من المسلمين ثوابا ويتبعه سبعون ألف ملك إلى الموقف وعند نصب الميزان من الموقف إلى الصراط

ومن الصراط إلى الجنة ويبشرونه بكل خطوة يخطوها مركوبة ببشارة جديدة

Arefe günü tutulacak orucun faziletine dair paylaşılan rivâyetlerden birisi; "Her kim Arefe günü oruç tutarsa Allâh-u Teâlâ ona Müslümanlardan o gün oruç tutanların adedince ve tutmayanların sayısınca sevap yazar. (Kabrinden kalkarken) mahşere kadar, mahşerde mîzanların konulduğu yerden Sırat'a kadar, Sırat'tan da cennete kadar yetmiş bin melek ona eşlik eder ve onlar bineğinin attığı her adımda onu yeni bir müjde

²⁶² Salatü Selam-571, “Resulullah (sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki...verilir.”, Facebook (07 Eylül 2019, 13:02).

²⁶³ Sâfûrî, *Nüzhetü’l-Mecâlis*, 1/177.

²⁶⁴ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/201.

²⁶⁵ Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı), “Âşûrâ günü sıkıntı fakirlik...Amin.”, Facebook (29 Eylül 2017, 16:30).

²⁶⁶ Geylânî, *el-Gûnye li-tâlibî*, 2/88; Süyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, 2/93; İbn Arrâk, *Tenzihu’s-şerî’ati’l-merfûa’ ’ani’l-ahbâri’s-şenîati’l-mevdû’a*, 2/151.

²⁶⁷ Süyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdîsi’l-mevdû’a*, 2/93.

²⁶⁸ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 2/201.

ile tebşîr ederler." şeklinde, Safûrî'nin Nüzhetü'l-mecâlis adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır. Diğeri ise;

عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن في الجنة قصورا من در وياقوت وزبرجد وذهب وفضة قلت يا رسول الله لمن هي قال لمن صام يوم عرفة يا عائشة من أصبح صائما يوم عرفة فتح الله عليه ثلاثين بابا من الخير وأغلق عنه ثلاثين بابا من الشر فإذا أفطر وشرب الماء استغفر له كل عرق في جسمه

"Bir kere Rasûlüllâh: 'Şüphesiz cennette inci, yâkut, zebercet, altın ve gümüşten yapılma köşkler vardır.' buyurdu. O zaman ben: 'Yâ Rasûlallâh! Onlar kimin içindir?' diye sorunca: 'Arefe gününü oruçlu geçirenler içindir. Ey Âişe! Her kim Arefe günü oruca niyet etmiş olarak sabahlarsa Allâh-u Teâlâ ona otuz tane hayır kapısı açar, otuz tane şer kapısını ona kitler. Bu kişi oruç açarken su içtiği zaman cisminde bulunan her damar onun (bağışlanması) için istiğfâr eder.' buyurdular." şeklinde ve es-Safûrî'nin Nüzhetü'l-mecâlis eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²⁶⁹

Yukarıda ifade edilen her iki rivâyet, aynı sosyal medya hesabında ve aynı gün paylaşıldığından dolayı her iki rivâyeti beraber zikredilmesi, sıhhat değerlendirmelerinin de beraber yapılması uygun görülmüştür. Her iki rivâyet de gösterilen kaynakta senet verilmeksizin mevcuttur.²⁷⁰ Paylaşımı yapılan rivâyetler gerek temel hadis kaynaklarında gerekse mevzûat eserlerinin hiçbirinde yer almamaktadır. Dolayısıyla haklarında zikredilmiş herhangi bir hükme de rastlanılmamıştır. Netice de hiçbir kaynakta yer almaması ve tutulacak oruç karşılığında vadedilen mükâfatlar, rivâyetin uydurma olduğunu anlamaya yeterli bir sebep olmaktadır.

13. من صَلَّى يَوْمَ الْأَحَدِ أَرْبَعَ رُكْعَاتٍ يقرأ في كل رُكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَأَمَّنَ الرَّسُولَ مَرَّةً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ كُلِّ نَصْرٍ آتَيْ وَنَصْرَانِيَّةٍ حَسَنَاتٍ وَأَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ نَبِيِّ وَكَتَبَ لَهُ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ وَكَتَبَ لَهُ بِكُلِّ رُكْعَةٍ أَلْفَ صَلَاةٍ وَأَعْطَاهُ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ بِكُلِّ حَرْفٍ مَدِينَةً مِنْ مَسْكٍ أَذْفَرِ

"Kim pazar günü bir selamla dört rek'at namaz kılar ve her bir rek'atta bir defa Fâtiha ile bir defa ve Amene'r-Rasûlü'yü sonuna kadar okursa, Allah o kimse için her

²⁶⁹ Veda Hutbesi, "Arefe Gecesi Duası", Facebook (09 Ağustos 2019, 21:33).

²⁷⁰ Safûrî, Nüzhetü'l-Mecâlis, 1/171-172.

bir Hıristiyan erkek ve kadın sayısınca iyilik yazar. Bir peygamber sevabı verir. Bir hac ve umre sevabı yazar. Yine her bir rek'at için bin namaz sevabı yazar ve namazda okuduğu her harfe karşılık ona cennette miskten şehirler verir.” şeklindeki rivâyet Gazzâlî'nin *İhyâ-u Ulûmi'd-dîn* eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.²⁷¹ Rivâyet, zikredilen kaynakta görülmüştür.²⁷² Rivâyetin hakkında ise İbnü'l-Cevzî ve Suyûtî, senedinde bilinmeyen râvilerin olduğu gerekçesiyle rivâyete uydurma hükmünü vermişlerdir.²⁷³ Ayrıca Irâkî, senedin zayıf olduğunu belirtmiş,²⁷⁴ Aclûnî ise herhangi bir güne ait kılınması tavsiye edilen bir namazın olmadığını ve bu yöndeki tavsiyeleri içeren tüm rivâyetlerin uydurma olduğunu söylemiştir.²⁷⁵

14. إِذَا كَانَ يَوْمَ الْخَمِيسِ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً مَعَهُمْ صُحُفٌ مِنْ فِصَّةٍ وَأَقْلَامٌ مِنْ ذَهَبٍ ، يَكْتُبُونَ يَوْمَ

الْخَمِيسِ وَلَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أَكْثَرَ النَّاسِ صَلَاةً عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Perşembe günü geldiğinde Allah-ü Teâlâ meleklerini, beraberinde gümüştan sayfalar ve altından kalemler olduğu halde gönderir. Onlar perşembe ve cuma gecesi bana salavat okuyan insanları kaydeder.” şeklindeki rivâyet İbn Asâkir ismi kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.²⁷⁶ İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti dımaşk* eserinde varlığı tespit edilen²⁷⁷ rivâyet hakkında Sehâvî (öl. 902/1497), râvilerden tanınmayanların olduğunu,²⁷⁸ Elbânî ise rivâyetin uydurma olduğunu²⁷⁹ söylemiştir.

15. مَنْ أَرَادَ أَنْ يَأْمَنَ الْفَقْرَ وَشَكَايَةَ الْعَيْنِ وَالْبَرَصَ وَالْجُنُونَ فَلْيَقْلَمْ أَظْفَارَهُ يَوْمَ الْخَمِيسِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَلْيَبْدَأْ

بِخَنْصَرٍ يَدِهِ الْيُمْنَى

²⁷¹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Pazar Günü Kim Bu Namazı...Alır.”, Facebook (12 Kasım 2021, 23:49).

²⁷² Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 1/197.

²⁷³ İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-şerî'ati'l-merfûa' 'ani'l-ahbâri 'ş-şeniati'l-mevdû'a*, 2/86; Leknevî, *el-Âşârü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a*, 51.

²⁷⁴ Irâkî, *Tahrîcu ehâdîsi'l-İhyâ (el-Muğnî)*, 234.

²⁷⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs*, 2/411.

²⁷⁶ Peygamberimizin Sünnetleri, “Resulullah Efendimiz Şöyle Buyuruyor...Kaydederler.”, Facebook (16 Eylül 2021, 15:46).

²⁷⁷ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 43/142.

²⁷⁸ Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed Sehâvî, *El-Kavlü'l-Bedî'Fi's-Salâti Ale'l-Habîbi 'ş-Şefî'* (Dâru er-Reyyân li't-Türâs, ts.), 198.

²⁷⁹ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'îfe*, 6/186.

“Kim fakirlikten, göz ağrısı şikâyetinden, alaca hastalığı ve delilikten emin olmak istiyorsa, perşembe günü ikindiden sonra tırnaklarını kessin.” şeklindeki rivâyet, Münâvî’nin (öl. 1031/1622) *Feyzu’l Kadir* eseri kaynak verilerek sunulmuştur.²⁸⁰ Gösterilen kaynakta rivâyet tespit edilmiştir.²⁸¹ Rivâyet hakkında İbn Hacer, tırnak kesme işi için belirlenmiş bir zaman tayini olmadığını, bu işin gerekli görüldüğü zamanlarda yapılabileceği ve böylesi rivâyetlerin bâtil olduğunu söylemiştir.²⁸² Sehâvî ve İbn Arrâk ise râviler arasında meçhûller olduğunu belirtmiştir.²⁸³

16. لَيْسَ مِنْ أَعْيَادِ أُمَّتِي يَوْمٌ أَفْضَلُ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَرَكْعَتَانِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ فِي غَيْرِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَتَسْبِيحَةٌ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ فِي غَيْرِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

Cuma gününün önemine binâen paylaşımı yapılan bir rivâyette ise; “Ümmetimin bayramları içinde cuma gününden daha kıymetli bayram yoktur ve o günkü iki rek’at namaz, Cuma günü dışındaki bin rek’atten daha efdâldir.” şeklinde sunulan rivâyet sadece Deylemî (öl. 558/1163) ismiyle paylaşılmıştır.²⁸⁴ Rivâyetin Deylemî’nin *Firdevsü’l Ahbâr* adlı eserinde tespit edildi.²⁸⁵ Temel hadis kaynaklarında ve uydurma rivâyetleri ihtiva eden hiçbir eserde ulaşılamayan bu rivâyetin sıhhati hakkında ise verilmiş herhangi bir hükme rastlanılmamıştır.

17. رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ، أَوْ أَحَدِهِمَا، فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً، غُفِرَ لَهُ وَكُتِبَ بَرًّا

“Kim cuma günü anne veya babasının veya onlardan birisinin kabrini ziyaret eder ve orada Yâsin sûresini okursa, günahları bağışlanır.” şeklindeki paylaşım, Gümüşhânevî’nin (öl. 1893) *Râmuz el-Ehâdis* eseri kaynak gösterilerek sunulmuştur.²⁸⁶

²⁸⁰ Salatü Selam-571, “Kim fakirlikten, göz ağrısından...kessin.”, Facebook (09 Nisan 2020, 16:16).

²⁸¹ Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr şerhu’l-Câmi’i’s-sağîr*, 5/238.

²⁸² Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr şerhu’l-Câmi’i’s-sağîr*, 5/238.

²⁸³ Ebü’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed Sehâvî, *el-Ecvibetü’l-merzıyye fî mâ sü’ile (es-Sehâvî) ‘anhî mine’l-ehâdisi’n-nebeviyye*, thk. Mukammed İshak (Riyad: Dârü’r-Râye, 1997), 1/194; İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-şerî’ati’l-merfûa’ ‘ani’l-ahbârî’s-şenîati’l-mevdû’a*, 2/280.

²⁸⁴ Peygamberimizin Sünnetleri, “Ümmetimin bayramları içinde...efdaldir.”, Facebook (13 Ağustos 2021, 08:31).

²⁸⁵ Şirûye b. Şehredâr Deylemî, *Firdevsü’l Ahbâr*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 2/266.

²⁸⁶ Bulut, 08 Haziran 2021.

Rivâyetin zikredilen kaynakta görülmüştür.²⁸⁷ Temel hadis kaynaklarında bulunmayan bu rivâyet için İbn Adî, aslının olmadığını ve bâtil olduğunu söylemiştir.²⁸⁸ Ayrıca İbnü'l Kayserânî (öl. 507/1113) rivâyetin bâtil,²⁸⁹ Elbânî ise uydurma olduğunu belirtmiştir.²⁹⁰

18. عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ " : مَنْ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ قَرَأَ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَخَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً إِذَا زَلَزَلَتْ، أَمَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

Cuma günü kılınacak iki rek'at namaz ile kabir azabından emin olunacağı haber verilen ve “Bir kimse cuma gecesi iki rek'at namaz kılar ve onda Fatiha ve 15 kere Zilzal suresini okursa, Allah'ı Teala onu kabir azabından ve kıyamet sıkıntılarından emin kılar.” şeklinde sunulan rivâyet Deylemî kaynağıyla paylaşılmıştır.²⁹¹ Verilen kaynakta mevcut olan²⁹² bu rivâyete, hiçbir muteber hadis eserinde rastlanılmamıştır. İbnü'l Cevzî rivâyet için uydurma derken,²⁹³ Irâkî de herhangi bir günde kılınması gereken namazlarla ilgili tüm rivâyetlerin aslının olmadığını ya da münker olduğunu dile getirmiştir.²⁹⁴ Aclûnî ise eserinde bu ve bu tür rivâyetler için bâtil ve münker ifadelerini kullanmıştır.²⁹⁵ Dolayısıyla rivâyetin uydurma olduğu görülmektedir.

19. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوْ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعَةٌ وَعِشْرُونَ سَاعَةً لَيْسَ فِيهَا سَاعَةٌ إِلَّا وَلَهُ فِيهَا سِتِّمِائَةِ أَلْفِ عَتِيقٍ مِنَ النَّارِ

“Cuma günü veya cuma gecesi yirmi dört saattir. Bu yirmi dört saatte hiçbir saat yoktur ki altı yüz bin kişi cehennemden âzad edilmesin.” şeklinde paylaşılan²⁹⁶ bu rivâyet ise “Râmuz el e-Hadis” kaynağıyla paylaşılmıştır. Rivâyetin verilen kaynakta

²⁸⁷ Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî, *Râmûz El-Ehâdis*, thk. Abdülaziz Bekkine (İstanbul: Milsan Basım Sanayi, 1997), 422.

²⁸⁸ Ebû Ahmed Abdullah İbn 'Adiy, *el-Kâmil fî du'efâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavved (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 6/260.

²⁸⁹ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tahir İbnü'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-elfâz*, thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Ferivâî (Riyad: Dâru's-Selef, 1996), 4/2290.

²⁹⁰ Elbânî, *Zaifu'l-Camii's-Sagîr ve Ziyâdetihi*, 808.

²⁹¹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Rasulullah Efendimiz Şöyle Buyurmuştur”, Facebook (25 Ağustos 2021, 23:37).

²⁹² Deylemî, *Firdevsü'l Ahbâr*, 2/266.

²⁹³ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 2/118.

²⁹⁴ Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi'l-İhyâ (el-Muğnî)*, 237.

²⁹⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs*, 2/506.

²⁹⁶ Ya...Dualar Olmasaydı, “Huzurlu, Mutlu Geceler”, Facebook (25 Mart 2021, 20:20).

mevcut olduğunu görülmüştür.²⁹⁷ Muteber hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet hakkında ise İbnu'l Cevzî, rivâyetin uydurma olduğunu söylemiştir.²⁹⁸ Ayrıca Elbânî'nin rivâyet için ciddi manada zayıf²⁹⁹ dediği tespit edilmiştir.

20. مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً يَقْرَأَ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ مَرَّةً وَقَدْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى عَشْرَةَ مَرَّةً فَكَأَنَّمَا عَبْدُ اللَّهِ تَعَالَى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً صِيَامَ نَهَارَهَا وَقِيَامَ لَيْلِهَا

“Kim, cuma gecesi akşam ile yatsı arasında on iki rek’at namaz kılar ve her bir rek’atta Fâtihatü'l-Kitâb’ı bir defa, Kul Hüvallahü Ehad’i on bir defa okursa, o kişi Allah için gündüzleri oruç tutup geceleri namaz kılmak suretiyle on iki yıl ibadet yapmış bir kişinin sevabını alır.” şeklindeki rivâyet Gazzâlî’nin İhyâ-u Ulûmi’-d-din eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.³⁰⁰ Namazın nasıl kılınması gerektiğine dâir bilgilerin de yer aldığı rivâyet, verilen kaynakta mevcuttur.³⁰¹ İhyâ’daki hadisleri tahrîc eden Irâkî bu rivâyetin bâtil olduğunu ve aslının olmadığını söylemiştir.³⁰² Aynı ifadeleri Leknevî de eserinde zikretmiştir.³⁰³

21. Şevval ayı hakkında yapılan bir paylaşımda ise, “Şevval ayının son on gününde, her gün 50 Fâtiha okuyana Kur’ân hatmi sevabı verilir, onun için şehitlerin mükâfatı hasıl olur ve o sene kendisi hakkında hiçbir günah ve masiyet yazılmaz.” ifadeleri yer almaktadır. Rivâyet sahih ya da mevzuât eserlerinde bulunamamıştır. Dolayısıyla hakkında verilmiş sıhhat hükmüne de rastlanılmamıştır.

22.

²⁹⁷ Gümüshanevî, Râmûz El-Ehâdis, 134.

²⁹⁸ İbnu'l-Cevzî, el-İlelu'l-mütenâhiye fi'l-ehâdisi'l-vâhiye, 1/466.

²⁹⁹ Elbânî, Zayıfu't-Terğib ve't-Terhib, 1/221.

³⁰⁰ Peygamberimizin Sünnetleri, “Cuma Gecesi Namazı”, Facebook (04 Kasım 2021, 00:04).

³⁰¹ Gazzâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn, 1/200.

³⁰² Irâkî, Tahrîcu ehâdisi'l-İhyâ (el-Muğnî), 237.

³⁰³ Leknevî, el-Âşârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâri'l-mevzû'a, 55.

eserlerinde de yer almayan bu rivâyetin Hz. Peygamber adına uydurulmuş bir söz olduğu görülmektedir. Kaynak bilgisi olarak *Kütüb-i Sitte* isminin kullanılmış olması rivâyetin sahih bir hadismişi gibi algılanmasını sağlamak içindir. Nitekim yüzlerce kişi tarafından beğeni alıp paylaşım yapılması da hadis olarak algılandığını göstermektedir.

24. “*Ramazan ayının ilk gecesinde; sema kapıları ve cennet kapıları açılır. Bu açılış, ta son gecesine kadar devam eder; kapanmaz. İster kadın olsun ister erkek; Ramazan ayının gecelerinden birinde kıldığı namazın (terâvih) her secdesi için bin yedi yüz sevap yazılır. Onun için cennette bir saray yapılır ki; kırmızı yakuttandır, her kapının dahi kırmızı yakut işlemeli iki kanadı vardır.*” şeklinde paylaşılan³⁰⁶ rivâyette, Abdülkâdir Geylânî’nin *el-Gûnye* eseri kaynak olarak gösterilmiştir. Rivâyete gerek verilen kaynakta gerekse sahih ve mevzû rivâyetleri içeren hiçbir hadis kaynağında rastlanılmamıştır. Uydurma olduğu açık olan bu rivâyet, Ramazan ayı geldiği vakit, sosyal medya mecralarında sıklıkla paylaşılmaktadır. Ramazan’ın birinci, ikinci, üçüncü... şeklinde devam eden ve Ramazan ayının son gününe kadar, her bir gün için ayrı olarak kılınması tavsiye edilen nafilâ namazlar da yine aynı mecrada aynı zaman dilimleri içerisinde paylaşılmaktadır. Bu tür rivâyetler de hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

Değerlendirme

Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait sahih hadisler tetkik edildiğinde, bu başlık altında zikrettiğimiz bazı zaman dilimlerinin diğer vakitlere nazaran daha faziletli olduğu görülecektir. Nitekim Allah Rasûlü’nün pazartesi ve perşembe günleri oruç tuttuğu ve ümmetine de bugünlerde oruç tutulmasını tavsiye ettiği bilinmektedir.³⁰⁷ Yine Arefe gününün önemini,³⁰⁸ Zilhicce, Muharrem ve Şevval aylarının kıymetini,³⁰⁹ Muharrem ayının onuncu gününe denk gelen Âşûrâ gününün faziletini³¹⁰ belirten hadisler muteber kaynaklarda yer almaktadır. Bu zaman dilimleri hakkında makbul hadisler olduğu gibi makbul olmayanlar da vardır. Nitekim sosyal medyada paylaşılan ve çalışmaya alınan

³⁰⁶ Salatü Selâm-571, “Ramazan ayının ilk gecesinde...vardır.”, *Facebook* (13 Nisan 2021, 01:39).

³⁰⁷ Müslim, “Sıyâm”, 197; Ebû Dâvud, “Savm”, 54; Tirmizî, “Savm”, 44.

³⁰⁸ Ebu Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik, *Muvattâ*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî (Beyrut: Dâru ihyâ’i’t-turâsî’l-Arabî, 1985), “Hac”, 422-423; Tirmizî, “Deavât”, 122; Ahmed b. Hanbel, 3/80.

³⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, 3/80; Müslim, “Sıyâm”, 202,203; Ebû Dâvud, “Savm”, 54; Tirmizî, “Savm”, 40.

³¹⁰ Müslim, “Sıyâm”, 196; Ebû Dâvud, “Savm”, 54; Tirmizî, “Savm”, 40.

rivâyetlerin sıhhat değerlendirmesi yapıldığında bu daha yakından müşahede edildi. Uydurma olduğu tespit edilmiş ya da uydurma sıfatı bile bulunmayan birçok rivâyetin bu mecralarda paylaşıldığı, kullanıcılar tarafından beğeni alıp sahih olarak algılandığı görüldü.

Hız. Peygamber tarafından önem atfedilen bu zaman dilimlerinde tavsiye edilen ibadetin yine “oruç” olduğu göze çarpmaktadır. Bunun bilinmesinden olsa gerek bu tür vakitler için sosyal medyada paylaşılan ve sahih olmadığı tespit edilmiş paylaşımların da çoğu oruç ibadeti ile alakalıdır. Bunun yanında böylesi zamanlarda kılınması istenen namazların da zikredildiği paylaşımlar görülmektedir. Kılınacak bu namazlar sayesinde elde edilecek mükafatlara bakıldığında ise bir ölçsüzlük dikkat çekmektedir. Özellikle kılınacak kısa bir namaz ya da yapılacak az bir ibadet neticesinde çok büyük mükafatların vadedildiği paylaşımların kullanıcılar tarafından beğeni aldığını ve hadis olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu tür paylaşımların yorum kısımlarına bakıldığında, paylaşımda zikredilen ibadetin sıhhati hakkında sorgulama yapılmadığını, rivâyetin sıhhatinden ziyade ibadetin nasıl yapılacağına dair daha detay bilgilerin istendiği görüldü. Halbuki muteber kaynaklarda bu vakitlerde kılınması istenen özel bir namaz hakkında herhangi bir hadisin varlığına rastlanılmamaktadır.

Bu bölüm başlığı altında -bazı yerlerde kısmen değinilse de- son olarak şunları belirtmekte fayda görülmektedir. Genel olarak bazı zaman dilimlerinin faziletine dair sahih hadisler vardır ve Hız. Peygamber’den (s.a.s.) günümüze kadar geçen süre içerisinde bu hadislerle uydurma olan haberler de karışmış durumdadır. Bu tür mevzû rivâyetlerin, var olan sahih hadislerin önüne geçmesine imkân vermemek gerekir. Bunun yerine hadislerin sıhhat değerlendirilmesinin yapılarak sahihinin sakîminden ayrılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.³¹¹

Böylesi zaman dilimleri içerisinde kişilerin geçmiş yaşantılarını muhasebe etmesinin, hatalarından, günahlarından vazgeçip tövbe etmesinin, yine böylesi gün ve geceleri oruç tutarak ya da ibadet ederek geçirmesinin hiçbir mahsuru yoktur. Özellikle “kandil geceleri” olarak bilinen günler, vakti geldiğinde bireylerin ibadet etmelerine, peygamberlerini ve dinlerini daha çok sevmelerine, toplumda dayanışma ve kardeşlik

³¹¹ Mustafa Karabacak, “Arefe Gününün Faziletiyle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirmesi”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 177.

duygularının daha da kuvvetlenmesine vesile oluyorsa, bu gibi gecelerin değerlendirilerek geçirilmesi faydalı olacaktır. Neticede bu tür geceler ile ilgili sahih bir hadisin olmadığı gibi, bu gecelerin kutlanmasını yasaklayan herhangi bir rivâyet de yoktur.³¹² Şu var ki, hakkında sahih bir haberin olmadığı ve herhangi bir zaman diliminde yapılması istenen ibadetlerin, dinin bir emri ya da tavsiyesi gibi veya Hz. Peygamber'in sünnetiyle sabit bir faaliyet olarak gösterilmesi ve bu inançla yapıp gelenek haline getirilmesi kabul edilemez bir durumdur.

5.2. Dua ve Zikir İçerikli Paylaşımı Yapılan Hadisler

Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de değişik vesilelerle kendisinin zikredilmesini ve kendisine dua edilmesini³¹³ beyan etmiştir. Bu ilahi emrin karşılığını, Hz. Peygamber'in yaşantısında sıkça görmek mümkündür. Allah'ı sabah akşam andığı, O'na (c.c.) dua ve yakarıшта bulunduğ³¹⁴ bilinen Hz. Peygamber, bu uygulamayı kendisi yaptığı gibi sahâbeye ve dolayısıyla da ümmetine tavsiye etmiştir. Bu ilahi emir ve nebevî nasihat, Müslümanlarca da karşılık bulmuş ve her an yapılan bir faaliyete dönüşmüştür.³¹⁵

Müslümanların hayatında önemli bir yeri olan dua ve zikre ait ifadelere gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse sahih hadis kaynaklarına sıkça rastlamak mümkündür. Fakat Müslümanlarca kıymeti olan ve rağbet edilen bu konu hakkında mevzu rivâyetlerinde bulunduğunu bilmek ve unutmamak gerekir. Neticede mevzûat eserleri araştırıldığında bu konu başlığı altında zikredilmiş çokça uydurma rivâyetin varlığı gözlemlenmektedir.³¹⁶

Diğer konularda olduğu gibi dua ve zikir içerikli rivâyetlerin de insanlara ulaştırılması adına yine sosyal medya mecraları ilk sırada kullanılmaktadır. Özellikle bu tür paylaşımlar karşısında okuyucuların pasif kalmadığını ve etkileşimde bulunduğunu gören sosyal medya kullanıcılarının, bu minval üzere paylaşım sıklığını artırıp, dua ve zikir içerikli hadis paylaşımlarının yapıldığı dinî içerikli sayfalar oluşturduğu görülmektedir.

³¹² Sancaklı, "Hadisler Kapsamında 'Mübârek Zaman' Kavramının Analizi", 2017, 70.

³¹³ el-Bakara, 2/186 ; el-A'râf, 7/55.

³¹⁴ Buhârî, "Deavât", 66; Müslim, "Zikir", 75; Tirmizî, "Deavât", 4, 13, 20.

³¹⁵ Gül, "Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri", 445.

³¹⁶ Gül, "Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri", 446.

Bu konu başlığı altında, genel anlamda dua ve zikir içerikli olup, paylaşımı yapılan bazı rivâyetlerin sıhhati hakkında araştırma ve neticesinde de kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

1. هَبَطَ الْمَلَائِكَةُ الْأَرْبَعَةُ : جبريل، ميكائيل، إسرَافيل، عزرائيل عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدَ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ جبريل: يَا حَبِيبِي يَا مُحَمَّدَ، قَالَ: نِعَمْ يَا جبريل مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرَةَ صَبَاحًا وَعَشْرَةَ مَسَاءً خَطَفْتِهِ مَنْ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ، وَقَالَ ميكائيل: يَا حَبِيبِي يَا مُحَمَّدَ، قَالَ: نِعَمْ يَا ميكائيل، قَالَ: مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرَةَ صَبَاحًا وَعَشْرَةَ مَسَاءً اعطيته شَرْبَةً لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهَا أَبَدًا وَقَالَ إسرَافيل: يَا حَبِيبِي يَا مُحَمَّدَ، قَالَ: نِعَمْ يَا إسرَافيل، قَالَ: مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرَةَ صَبَاحًا وَعَشْرَةَ مَسَاءً سَجَدَتْ سَجْدَةً تَحْتَ الْعَرْشِ لَمْ أَرْفَعْ رَأْسِي مِنْهَا حَتَّى، يَغْفِرُ لَهُ، قَالَ عزرائيل: يَا حَبِيبِي يَا مُحَمَّدَ، قَالَ: نِعَمْ يَا عزرائيل، قَالَ: مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرَةَ صَبَاحًا وَعَشْرَةَ مَسَاءً أَخَذْتُ رُوحَهُ كَمَا تَأْخُذُ الشَّعْرَةَ مِنَ الْعَجِينِ

Hiz. Peygamber'e salavat getirmenin fazileti hakkında paylaşılan³¹⁷ rivâyette; “Bir gün bana Cenab-ı Hakk'ın dört büyük meleği geldi. Bunlar Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail aleyhisselam idiler. Cebrail Aleyhisselam bana dedi ki: Ya Resulullah! Senin ümmetinden bir kimse size günde on defa salavat ederse yarın kıyamet gününde ben onun elinden tutar, sıratı kuşlar gibi geçiririm. Mikail aleyhisselam'da dedi ki: Ben o kula senin kevser havuzundan kana kana içiririm. İsrail aleyhisselam dedi ki: Ya Resullullah o kulun affı için başımı secdeye koyarım Allah-u Teâla onu affetmedikçe başımı secdeden kaldırmam. Azrâil aleyhisselam da: Ya Nebiyallah, sana günde on defa salavat edenin ruhunu peygamberler gibi kabzederim, dediler.” belirtildiği ifade edilmektedir.

Rivâyet herhangi bir hadis kaynağında ve mevzûat eserlerinde yer almamaktadır. Senedine de ulaşılamayan bu rivâyet için verilmiş bir hükme de rastlanılmamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de “Muhakkak ki Allah (c.c) ve melekleri peygambere hep salat ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve içtenlikle ona selam verin.”³¹⁸ âyeti, Hiz. Peygamber'e (s.a.s.) salat etmenin önemini belirtmektedir. Ayrıca sahih kaynaklarda yer alan hadisler, Hiz. Peygamber'e salavat getirmenin faziletini açıkça

³¹⁷ O Bir Sofi, “10 Salavat Getiren”, Facebook (21 Mart 2017, 18:55).

³¹⁸ el-Ahzâb 33/56.

ortaya koymaktadır.³¹⁹ Neticede Hz. Peygamber’e salavat getirmek için herhangi teşvik edici habere ihtiyaç duyulacaksa, Kur’an-ı Kerim âyetleri ve sahih kaynaklarda bulunan hadisler yeterli olacaktır. Dolayısıyla kaynaklarda bulunmayan bu tür uydurma rivâyetlere ihtiyaç bulunmamaktadır.

2. يا علي لا تنم إلا أن تأتي بخمسة أشياء وهي قراءة القرآن كله التصديق بأربعة آلاف درهم زيارة الكعبة حفظ مكانك بالجنة إرضاء الخصوم (قال علي وكيف ذلك يا رسول الله فقال صلى الله عليه وسلم) أما تعلم أنك إذا قرأت قل هو الله أحد فقد قرأت القرآن كله وإذا قرأت الفاتحة أربع مرات فقد تصدقت بأربعة آلاف درهم وإذا قلت لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيء قدير عشر مرات فقد زرت الكعبة وإذا قلت لا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم عشر مرات حفظت مكانك في الجنة وإذا قلت أستغفر الله العظيم الذي لا إله إلا هو الحي القيوم وأتوب إليه عشر مرات فقد أرضيت الخصوم

“Peygamber efendimiz (s.a.s.), Hz. Ali’ye buyurdular ki; “Ya Ali şu 5 şeyi yapmadan yatma! Kur’ân-ı Kerîm’in hepsini okumadan, 4000 dirhem sadaka vermeden, Kâbe’yi ziyâret etmeden, Cennette yerini hazırlamadan, küs olduğun biriyle barışmadan.” Hz. Ali: ‘Ya Rasulallah! Bu nasıl olur?’ diye sorunca buyurdular ki: ‘3 İhlâs okumak, Kur’ân-ı Kerîm’i hatmetmek gibidir. 4 defa; Fâtîha okumak, 4000 dirhem sadaka vermeye eşittir. 10 defa; ‘La ilahe illallahu vahdehu la-şerike-leh lehül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümût ve hüve ala külli şey’in kadir’ demen de Kâbe’yi ziyârete eşittir. Ayrıca 10 defa; ‘Lâ havle velâ kuvvete illa billahil aliyyil azîm’ demen, cennette yerini hazırlamana vesiledir. 10 defa; ‘Estağfirullahel azim ellezî la ilahe illa hu el hayyel kayyum ve etubü ileyh.’ demen, dargın ve husumetli olduğun insanlarla barışmış derecesinde mükâfata vesiledir.” ifadeleriyle ve “Tirmizî” rûmuzuyla herhangi bir detay bilgi verilmeden paylaşılan³²⁰ bu rivâyet gerek Tirmizî’nin eserinde gerekse herhangi bir muteber hadis kitabında yer almamaktadır. Kaynak olarak Tirmizî isminin verilmesinin, ifadeye dikkat çekmek ve sahih imajı katmak düşüncesiyle yapılmış bir eylem olduğu söylenebilir.

³¹⁹ Ahmed b. Hanbel, 3/102; Müslim, "Salat", 17.; Ebû Dâvud, "Salat", 362.

³²⁰ O Bir Sofi, “Şu beş şeyi yapmadan yatma!!!”, Facebook (07 Temmuz 2014, 00:46).

Rivâyet hakkında İbn Baz'ın (öl. 1999); “Sahih kaynaklarda yer almayan bu ifade, Hz. Peygamber (s.a.s.) adına uydurulmuş sözdür, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye olan tüm çağrılarını kapsayan hadisler uydurmaz. Sadece 'Ey Ali, sen benim için Harun'un Musa'ya olduğu gibisin, ancak benden sonra peygamber yoktur.' sözü hariç.” dediği tespit edildi.³²¹ Dolayısıyla rivâyetin uydurulmuş bir söz olduğu görülmektedir.

3. عن النبي صلى الله عليه وسلم من قال في كل واحد من العيدين لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حي لا يموت بيده الخير وهو على كل شيء قدير، أربعمئة مرة قبل صلاة العيد زوجه الله أربعمئة حوراء وكأنما أعتق أربعمئة رقبة وكل الله به ملائكة يبنون له المدائن ويغرسون له الأشجار يوم القيامة

Bayramlarda söylenmesi istenen tesbihâtı içeren rivâyet, “Her kim Ramazan ve Kurban Bayramlarında, bayram namazından evvel 400 kere ‘Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke leh lehülmülkü ve lehülhamdü yühyî ve yümît ve hüve alâ külli şey'in kadîr’ derse; Allah onu 400 huri ile evlendirir ve sanki o 400 köle azad etmiş gibi olur. Allah ona kıyamette şehirler inşa edecek, ağaçlar dikecek, vekiller tayin eder.” şeklinde ve Sâfûrî'nin *Nüzhetü'l Mecâlis* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.³²² Rivâyet verilen kaynakta mevcuttur fakat herhangi bir senet zikredilmemiştir.³²³ Sahih hadis kaynaklarında ya da mevzûat eserlerinde ise böyle bir rivâyetin varlığı görülmemektedir. Dolayısıyla uydurma olduğu görülen bir rivâyet daha Hz. Peygamber'e (s.a.s.) isnat edilerek paylaşılmıştır.

4. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا قَضَى صَلَاتَهُ مَسَحَ جَبْهَتَهُ بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ قَالَ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ أَذْهَبْ عَنِّي الْهَمَّ وَالْحَزْنَ

“Resûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) namazını bitirdiğinde, sağ eliyle alnını siler, sonra: ‘Rahman ve Rahîm olan Allâh-u Teâlâ'dan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet ederim. Ey Allah'ım! Sıkıntıyı ve üzüntüyü benden gider.’ diye duâ ederdi.”

³²¹ Abdülazîz b. Abdillâh b. Abdirrahmân İbn Bâz, *Mecmû'u fetâvâ ve makâlâtin mütenevvi'a*, thk. Muhammed b. Sa'd eş-Şüvey'ir (Riyad: Rîâsetu İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, 1990), 26/329.

³²² Salatü Selam-571, “Her Kim Ramazan ve Kurban Bayramlarında...Kılar.”, Facebook (23 Mayıs 2020, 00:43).

³²³ Sâfûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, 175-176.

şeklindeki paylaşım, İbnü's Sünnî'nin (öl. 364/975) *Ameli'l Yevm* eseri kaynak gösterilerek sunulmuştur.³²⁴ Ayrıca paylaşımda, bu zikrin kişiden gam, keder, üzüntü gibi halleri gidereceği ve bunun unutulmuş bir sünnet olduğu dile getirilmektedir. Rivâyetin verilen kaynakta var olduğu tespit edilmiştir.³²⁵ Ayrıca küçük farklılıklar arz etmekle beraber benzer rivâyetlerin farklı kaynaklarda da yer aldığı görülmüştür.³²⁶ Sıhhat değerlendirmesinde ise; İbn Hacer ve Elbânî rivâyetin ciddi manada zayıf olduğunu söylemişlerdir.³²⁷ Ayrıca Elbânî rivâyetin sened bakımından uydurma olduğunu, râvilerden Zeyd el-Ammi'nin (öl. ?) zayıf, Sellam el-Medaini'nin (öl. ?) ise yalancı olduğunu belirtmiştir.³²⁸

5. من قال ليلة الجمعة عشر مرات يا دائم الفضل على البرية يا باسط اليدين بالعطية يا صاحب المواهب السنية صل على محمد خير الورى بالسجدة وأغفر لنا يا ذا العلى في هذه العشية كتب الله له - عز وجل - مائة ألف حسنة ومحا عنه ألف ألف سيئة ورفع له ألف ألف درجة فإذا كان يوم القيامة زاحد إبراهيم الخليل في قبته

Bir başka rivâyette ise “*Her kim cuma gecesi on kere: ‘Ey mahlukatı üzerinde lütufları daim olan! Ey ikramlarıyla rahmet ve nimet sıfatlarını neşreden! Ey en değerli bağışların sahibi! Ahlak ve tabiat bakımından mahlukatın en hayırlısı olan Muhammed’e salat eyle. Ey yücelik sahibi bu akşam vakti bizleri mağfiret eyle.’ derse, Allah ona 1 milyon hasene yazar, kendisinden 1 milyon günahı (olsa da) siler, kendisini bir milyon derece yükseltir. Kıyamet günü olduğu zaman İbrahim Halil (Aleyhisselam) ile (mahşerde kendisine tahsis edilen) kubbesinde komşu olur.*” dendiği ifade edilmektedir. Böylesine büyük mükâfatlar ile dolu olan bu rivâyet Sâfûrî ve Sehâvî kaynağıyla paylaşılmıştır.³²⁹ Verilen kaynaklarda rivâyetin mevcut olduğu tespit edilmiştir.³³⁰ Sehâvî *Kavlu'l Bedi'* adlı eserinde rivâyeti zikretmiş ve devamında ise

³²⁴ Peygamberimizin Sünnetleri, “Kişinin Namazını Bitirdiğinde...Giderir.”, Facebook (18 Ekim 2021, 23:19).

³²⁵ Ahmed b. Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Esbât ed-Dîneverî İbnü's-Sünnî, *Ameli'l-yevmi ve 'l-leyle*, thk. Kevser el-Bernî (Cidde: Dâru'l-kible, ts.), 1/101.

³²⁶ Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târik b. 'Ivedillah ve Abdulmuhsin b. İbrahim (Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1995), 3/66.

³²⁷ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi 'z-za'ife*, 3/171.

³²⁸ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi 'z-za'ife*, 3/171.

³²⁹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Cuma Gecesi Okunacak...Şerife”, Facebook (05 Ocak 2022, 23:41).

³³⁰ Sehâvî, *El-Kavlu'l-Bedi' Fi's-Salâti Ale'l-Habîbi 'ş-Şefî'*, 200; Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, 1/131.

senedin bâtil olduğunu, rivâyetin ise uydurma olduğunu beyan etmiştir.³³¹ Kaynak olarak gösterilen eserde dahi uydurma olduğu dile getirilen bir rivâyetin, sosyal medya mecralarında kolayca paylaşıldığı görülmektedir.

6. مَنْ صَلَّى عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ثَمَانِينَ مَرَّةً غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ ثَمَانِينَ عَامًا، فَقِيلَ لَهُ: كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: تَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ، وَتَعْقِدُ وَاحِدَةً

Cuma günü Hz. Peygamber’e (s.a.s.) salavat okumak hakkında paylaşılan bu rivâyet “Her kim bana cuma gününde seksen kere Salatü Selam okursa Allah-ü Teâla onun seksen senelik günahını bağışlar. O zaman ya Rasûlallah sana nasıl salât edeceğiz denince ‘Allâhümme salli alâ seyidina Muhammed’in abdike ve nebiyike ve resûliken nebiyyil ümmiyyi. Ey Allah nebiyyil Ümmi olan kulun peygamberin ve rasulün Muhammed’e salat et’ dersin ve bunu bir sayarsın.’ buyurdu.” şeklindedir. Rivâyet, Ali el-Müttâkî’nin (öl. 975/1567) Kenzu’l Ummal eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.³³²

Zikredilen rivâyeti iki kısımda değerlendirmek faydalı olacaktır. İlk olarak “Cuma günü 80 adet salavat getirmenin 80 yıllık günahın bağışlanmasına vesile olur.” kısmı gösterilen kaynakta mevcuttur.³³³ Bu kısım için Sehâvî senedinin, Elbânî de rivâyetin zayıf olduğunu söylemiştir.³³⁴ Paylaşılan rivâyetin tamamı hakkında ise; İbnü’l Cevzî uydurma,³³⁵ Elbânî ise ciddi manada zayıf demiştir.³³⁶

7. مَنْ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ سَبْعِينَ مَرَّةً غَفَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ ذُنُوبَهُ سَبْعِينَ سَنَةً

Bir başka rivâyet ise; “Her kim cuma günü ikindi namazından sonra 70 kez Allah’a istiğfar ederse Allah-u Teâla onun 70 yıllık günahının affeder.” şeklinde paylaşılmıştır. Rivâyet sadece Deylemî ismi verilerek sunulmuştur.³³⁷ Herhangi bir kaynak detayı verilmeyen rivâyet, Deylemî’nin Firdevsü’l-ahbâr eserinde görülmüştür.

³³¹ Sehâvî, *El-Kavlü'l-Bedî'Fi's-Salâti Ale'l-Habîbi's-Şefî*, 200.

³³² Peygamberimizin Sünnetleri, “Rasûlullha Efendimiz Buyurdular ki...sayarsın.”, *Facebook* (28 Ekim 2021, 22:49).

³³³ Alauddin Ali ibn Husameddin el-Müttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, thk. Bekrî Hayyanî, Saffet esSekâ (Beyrut: Müessesetür-Risale, 1981), 1/490.

³³⁴ Sehâvî, *El-Kavlü'l-Bedî'Fi's-Salâti Ale'l-Habîbi's-Şefî*, 198; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'îfe*, 8/274.

³³⁵ İbnü'l-Cevzî, *el-İlelu'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, 1/468.

³³⁶ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'îfe*, 1/382.

³³⁷ Peygamberimizin Sünnetleri, “Her Kim Cuma Günü...Affeder.”, *Facebook* (3 Şubat 2022, 20:32).

Sahih hadis kaynaklarında ya da mevzûat eserlerinin hiçbirinde ulaşılamayan bu rivâyet için verilmiş herhangi bir hükme rastlanılmamıştır.

8. اللَّهُمَّ احْفَظْ عَيْنِي وَنَوْرَهَا

“Ezan okunurken müezzin ‘Muhammedür Rasulullah’ dediği vakit, her iki elin baş parmağının tırnakları öpülerek gözlerine süren ve ‘Allahümmahfaz ayneyye ve nevvirhümâ’ (Allah’ım gözlerimi hastalıklardan koru ve nurlandır) duasını okuyup böyle yapan göz ağrısı çekmez.” şeklindeki rivâyet, “Şeyhzade” ismi kaynak verilerek paylaşılmıştır.³³⁸ Paylaşımında ayrıca bu şekilde yapmanın göz sağlığı açısından faydalı olacağı ve kişinin göz ağrısı çekmeyeceği ifade edilmektedir. Zikredilen rivâyete el-Mağribî’nin (öl. 954/1547) eserinde ulaşılmıştır.³³⁹ Söz konusu eserde ifadenin Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait bir söz olduğu zikredilmemektedir. Gerek hadis kaynaklarında gerekse mevzûat eserlerinde ise böyle bir rivâyete rastlanılmamıştır.

9. وقال قل يا محمد سبحان الله وبحمده والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم عدد ما علم الله تعالى وزنة ما علم الله تعالى وملء ما علم الله تعالى، فمن قالها مرة كتب الله له خمس خصال: كتب من الذاكرين لله كثيرا وكان أفضل من ذكره بالليل والنهار، وكان له غرسا في الجنة، وتحانت عنه ذنوبه كما يتحات ورق الشجر اليابس، ونظر الله إليه، ومن نظر الله إليه لم يعذبه

Bir başka paylaşımı yapılan rivâyette ise İsrâfil’in Hz. Peygamber’e gelerek okumasını istediği bir tesbihâtten bahsedilmiştir. Paylaşımındaki metin; “*Ya Muhammed Sallallâhü Aleyhi vesellem her kim ‘Subhanallâhi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber. Ve lâ havle ve lâ quvvete illâ billâhil aliyyil azîm. Adede mâ alim Allâhu teâlâ ve zinete mâ alimAllâhu teâlâ ve mil emâ alimAllâhu Teâlâ’* duasını bir kere söylerse Allah’ü Teâlâ ona beş haslet yazar. Bu kişi çok zikredenlerden yazılır. Bu tesbih ve zikirler kendisi için gece gündüz sürekli zikrinden efdâl olur. Ayrıca kendisi için Cennet’te büyük bir ağaç olur. Kuru ağacın yaprakları döküldüğü gibi günahları kendisinden dökülür. O kişiye Rahmetiyle tecelli eder. Allah’ü Teâlâ her kime nazar etmişse artık ona azap etmez.” şeklindedir. Rivâyet Semerkandî (öl. 373/983), Sâ’lebî

³³⁸ Peygamberimizin Sünnetleri, “Ezan Okunurken...çekmez.”, Facebook (18 Kasım 2021, 22:59).

³³⁹ İbrâhim el-Mağribî, *Kurretu’l Ayn bi Feteva Ulema-il Hareameyn* (Mısır: Mektebetü-l Ticaretü-l Kübra, 1937), 351.

(öl. 427/1035) ve Heysemî kaynağıyla paylaşılmıştır.³⁴⁰ Rivâyet zikredilen kaynaklardan Semerkandî ve Sâ'lebî'de tespit edilirken,³⁴¹ Heysemî'de bulunamamıştır. Sahih hadis kaynaklarında ise bu rivâyete dayanak olabilecek bir metin yer almamaktadır. Mevzû hadisleri ihtiva eden eserlerde de görülemeyen bu rivâyetin sıhhati hakkında verilmiş bir hükümde söz konusu değildir. Bu veriler ışığında rivâyetin uydurma olduğu açıkça görülmektedir.

10. مَنْ قَالَ بَعْدَ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ وَهُوَ قَاعِدٌ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِحَمْدِهِ، وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مِائَةَ أَلْفِ ذَنْبٍ وَلِوَالِدَيْهِ أَرْبَعَةً وَعِشْرِينَ أَلْفِ ذَنْبٍ

Bir diğer paylaşımda, “Her kim cuma namazından sonra 100 defa ‘Subhanallahil azîm ve bihamdih’ derse kendisinin 100 bin, ana-babasının ise 24 bin günahı bağışlanır.” ifadesi yer almaktadır. Paylaşımda cuma namazı kılmakla mükellef olmayan bayanların ise öğlen namazını kıldıktan sonra bu zikri okumaları tavsiye edilmektedir.³⁴² Rivâyet İbnü’s Sünnî’ye ait olan *Amelü’l Yevm ve’l Leyle* adlı eser kaynak gösterilerek paylaşılmıştır. Rivâyetin zikredilen eserde var olduğu görülmüştür.³⁴³ İbn Subkî, bu rivâyetin senedini bilmediğini söylemiştir.³⁴⁴ Sehâvî’nin aslının olmadığını belirttiği bu rivâyet için,³⁴⁵ Elbânî ise “münker” demiştir.³⁴⁶

11. مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَمَدَّهَا هَدَمَتْ لَهُ أَرْبَعَةَ أَلْفِ ذَنْبٍ مِنَ الْكَبَائِرِ

“Her kim *Lam Elif*’i çekerek; ‘*Lâ ilâhe illallâh*’ derse dört bin büyük günahı bir anda yıkılır.” Hadisi Şerif (Müslim) şeklindeki rivâyet, kaynak detayı verilmeden sadece “Müslim” adıyla paylaşılmıştır.³⁴⁷ Rivâyeti hem zikredilen kaynakta hem de diğer sahih hadis kitaplarında bulunamamıştır. Mevzûat eserlerinde de rastlanılmayan bu rivâyetin sıhhat değerlendirmesi için yapılan araştırmada, İbn Hâcer’in “bâtıl bir

³⁴⁰ Peygamberimizin Sünnetleri, “Çok Faziletli Bir Zikir”, Facebook (05 Ekim 2021, 22:22).

³⁴¹ Ebu Leys Semerkandî, *Tenbihü’l- Gafilin*, thk. Yusuf Ali Bidevî (Beyrut: Daru İbn Kesir, 2000), 406; Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm Sa’lebî, *el-Keşf ve’l-beyân an Tefsîri’l-Kur’an*, thk. Ebû Muhammed b. Aşûr (Beyrut: Dârü İhyâi’t-türâsi’l-Arabî, 2002), 8/46.

³⁴² Peygamberimizin Sünnetleri, “Her Kim Cuma Namazından...Bağışlanır”, Facebook (3 Şubat 2022, 20:32).

³⁴³ İbnü’s-Sünnî, *Amelü’l-yevmi ve’l-leyle*, 334.

³⁴⁴ Irâkî, *Tahrîcu ehâdisi’l-İhyâ (el-Muğni)*, 2/733.

³⁴⁵ Sehâvî, *el-Ecvibetü’l-merziyye fî mâ sü’ile (es-Sehâvî)* ‘anhü mine’l-ehâdisi’n-nebeviyye, 1/290.

³⁴⁶ Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’z-za’ife*, 13/1127.

³⁴⁷ Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi, “Laaaa İlahe İllallah...yıkılır”, Facebook (08 Ağustos 2016, 23:51).

rivâyettir” ve rivâyetin senedinde bulunan Naim b. Selem hakkında da “yalancı bir râvidir” dediği³⁴⁸ görülmüştür. Rivâyetin hiçbir kaynakta bulunamaması ve İbn Hacer’in de rivâyeti bâtil olarak nitelendirmesi, rivâyetin aslının olmadığı bir göstergesidir.

Bu noktada şuraya dikkat çekmekte yarar vardır. Hadis ilminde muteber kabul edilen Buhârî, Müslim, Tirmizî, vd. gibi müelliflerin eserlerinden hadis paylaşımı yapıldığı vakit, bâb, başlık, hadis numarası gibi bilgiler, kaynak verilirken zikredilmektedir. Fakat bu eserlerde yer almadığı halde, bu müelliflerin ismi kullanılarak yapılan hadis paylaşımlarında ise kaynak bilgisinde sadece müellif ismi yer almaktadır. Dolayısıyla okuyucuların, yukarıda zikredilen rivâyet gibi bir paylaşım gördüklerinde, rivâyetin sıhhati hakkında araştırma yapmaları önem arz etmektedir. Ayrıca mevzû hadis kitapları araştırıldığında, küçük ameller ile büyük mükâfat elde edilmesini vaad eden bu tür rivâyetlerin uydurma olma ihtimalinin kuvvetli olacağı³⁴⁹ belirtilmiş ve bu konuda okuyucular ikaz edilmiştir.³⁵⁰ Rivâyetin *Müslim* kaynağıyla paylaşılmış olmasının, okuyucuların bu ikazları görmezden gelmesini sağlamak ve rivâyete sahih imajı vermek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir.

12. مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنْسَأَ فِي عُمُرِهِ، وَيُنْصَرَ عَلَى عَدُوِّهِ، وَيُوسَعَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، وَيُوفَى مِثْلَهُ السُّوءِ؛ فَلْيَقُلْ حِينَ يُمَسَّى

وَحِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: سُبْحَانَ اللَّهِ مَلَأَ الْمِيزَانَ وَمُنْتَهَى الْعِلْمِ، وَمَبْلَغَ الرِّضَى، وَزِنَةَ الْعَرْشِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

كَذَلِكَ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ كَذَلِكَ

Paylaşılan bir diğer rivâyet ise “Her kim ömrünün uzatılmasını, düşmanına karşı yardım edilmesini, rızkının genişletilmesini ve kötü şekilde ölmekten korunmasını isterse, sabah ve akşam üç kere; ‘Mîzânı dolusunca, sonsuz ilmince, rızâsı miktarınca ve arşının ağırlığıınca Allah’ı tesbîh ederim, tevhîd ederim ve tekbîr ederim’ desin.” şeklinde ve *Kenzu’l Ummal* eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.³⁵¹ Rivâyet zikredilen kaynakta tespit edilmiştir.³⁵² Sahih kaynaklarda bulunamayan bu rivâyetin sıhhati

³⁴⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü’l-Mîzân*, 6/169.

³⁴⁹ Yaşar Kandemir, *Mevzu Hadisler* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997), 183.

³⁵⁰ Mustafa Öztoprak, “Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6 (2014), 133-159.”, 153.

³⁵¹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Hz. Ali’den Rivâyet Edildiğine Göre...Buyurmuştur.”, *Facebook* (27 Eylül 2021, 22:20).

³⁵² el-Müttekî el-Hindî, *Kenzu’l-Ummal*, 2/635.

hakkında Süyûtî ve Fettenî, râvilerden Amr b. Hüseyin öl. ?) için “yalancı” ifadesini kullanmıştır.³⁵³

13. قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَةً إِذَا وَقَعَتْ فِي وَرْطَةٍ قُلْتَهَا قُلْتُ: بَلَى جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ، قَرُبَ خَيْرٌ قَدْ عَلَّمْتَنِيهِ، قَالَ: "إِذَا وَقَعَتْ فِي وَرْطَةٍ فَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَصْرِفُ بِهَا مَا شَاءَ مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ

Bir başka rivâyet ise Hz. Peygamber’in Hz. Ali’ye ithafen söylediği “Ya Ali! her ne zaman bir darlığa ve sıkıntıya düşersen, bir bela ve musibete uğrarsan şöyle dua et.” ‘Bismillahirrahmanirrahim. Velâ havle velâ kuvvete İlla billahil aliyyil’Aziym.’ Yani ‘Ya Ali Böyle dua edersen sıkıntılı anlarında bu duayı okumaya devam edersen, Cenâb-ı Allah, bu duanın hürmetine düşmüş olduğun bela ve musibetlerin, bunalım ve streslerin her türlüünü üzerinden defeder, bunlardan seni kurtarır.’ ” şeklindeki rivâyet Deylemî ve İbnü’s Sünnî kaynağıyla paylaşılmıştır.³⁵⁴ Rivâyetin zikredilen kaynaklarda mevcut olduğu görülmüştür.³⁵⁵ Muteber hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyet hakkında İbn Hacer, râvilerden Amr b. Şimri için zayıf ifadesini kullanmıştır.³⁵⁶ Ayrıca mezkûr râvi için yalancı olduğu da ifade edilmektedir.³⁵⁷ Diğer yandan Elbânî rivâyetin uydurma olduğunu belirtmiştir.³⁵⁸

14. مَنْ قَالَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَلَا فَقَهَرَهُ، وَبَطَنَ فَخَبَّرَهُ، وَمَلَكَ فَقَدَّرَهُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، خَرَجَ مِنْ دُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

“Her kim yatağına sokulduğunda: ‘Bütün hamdler yüce ve kahreden, gizli olanı ve her şeyden haberdar olan, her şeye sahip ve kadir Allah'a mahsustur. Bütün hamdler, dirilten ve öldüren ve her şeye hakkıyla gücü yeten Allah'a mahsustur.’ derse;

³⁵³ Ebü'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *ez-Ziyâdât ale'l-Mevdûât ve yüsemâmâ zeylû el-Leâli'l-masnûa*, thk. Râmiz Hâlid Hacı Hasan (Riyad: Mekbetetü'l-Maârif, 2010), 2/611; Fettenî, *Tezkiratu'l-mevzû'ât*, 58.

³⁵⁴ Peygamberimizin Sünnetleri, “Peygamberimiz Hz. Ali Efendimize...buyurmuştur.”, Facebook (25 Kasım 2021, 14:11).

³⁵⁵ Deylemî, *Firdevsü'l Ahbâr*, 5/324; İbnü's-Sünnî, *Amelü'l-yevmi ve'l-leyle*, 298.

³⁵⁶ es-Siddîki İbn Allân, *Fütûhâtü'r-rabbâniyye 'ale'l-Ezkârî'n-Neveviyye* (Kahire: El-Ezher Yayıncılık, 1929), 4/15.

³⁵⁷ Ebü'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Câmi'u'l-ehâdis*, nşr. Hasan Abbas Zeki, ts., 23/320.

³⁵⁸ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife*, 6/247.

anasının kendisini doğurduğu gündeki gibi günahlardan kurtulur.” şeklinde paylaşılan rivâyet,³⁵⁹ Taberânî, Beyhâkî ve Münzirî kaynağıyla sunulmuştur. Rivâyet zikredilen kaynaklarda yer almaktadır.³⁶⁰ Sıhhati hakkında ise İbnü'l Cevzî, bu rivâyetin Hz. Peygamber (s.a.s.) adına uydurulmuş bir söz olduğunu ifade etmiştir.³⁶¹ Ayrıca ez-Zehebî ve Dârekutnî'nin (öl. 385/995), râvilerden Sehl b. Abbas için metrûkü'l hadis,³⁶² Heysemî'nin de râvilerden Ebu Cenab el-Kelbi için zayıftır³⁶³ dediği bu rivâyeti, Elbânî ise münker olarak nitelendirmiştir.³⁶⁴

15. اسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَاتُوبَالِيهِ رَبِّي إِغْفِرْ لِي

Sosyal medyada; “Bir kimse, ‘Estagfirullahelazim ellezi la ilahe illa hüverrahmanürrahim el-hayy-ül-kayyumüllezi la-yemutü ve etubü ileyh Rabbigfir li’ zikrini 25 kere okursa, odasında, ailesinde, evinde ve şehrinde hiç kaza, bela olmaz.” şeklinde sunulan rivâyet, *Meariculhidaye* kaynağıyla paylaşılmıştır.³⁶⁵ Zikredilen esere ulaşamamıştır. Rivâyet ise sahih kaynaklarda ve mevzûat eserlerinde yer almamaktadır. Farklı tesbihâtların bir araya getirilip yeni bir zikir oluşturularak Hz. Peygamber’e isnat edildiği açık olan bu rivâyetin, sosyal medya kullanıcıları tarafından hadis olarak algılandığı gerek beğeni gerekse yapılan paylaşım sayısından anlaşılmaktadır.

16. مَنْ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي تَوَاضَعَ كُلُّ شَيْءٍ لِعَظَمَتِهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَلَّ كُلُّ شَيْءٍ لِعِزَّتِهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

خَضَعَ كُلُّ شَيْءٍ لِمُلْكِهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَسْلَمَ كُلُّ شَيْءٍ لِقُدْرَتِهِ، فَقَالَهَا مَا يَطْلُبُ بِهَا مَا عِنْدَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ

بِهَا أَلْفَ حَسَنَةٍ وَرَفَعَ لَهُ بِهَا أَلْفَ دَرَجَةٍ، وَكُلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

³⁵⁹ Veda Hutbesi, “Yatmadan Önce Okunup...Dua”, Facebook (29 Ocak 2022, 23:43).

³⁶⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 8/38; Beyhâkî, *Şuabü'l-îmân*, 6/392; Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhib mine'l-hadîsi's-şerîf*, thk. İbrahim Şemsüddin (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417), 1/236.

³⁶¹ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 3/167.

³⁶² Ebû Abdillâh Şemsüddin Zehebî, *Telhisu Kitâbi'l-Mevzû'ât li-İbni'l-Cevzî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm b. Muhammed (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), 314; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-mevzû'ât*, 3/167.

³⁶³ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, 10/124.

³⁶⁴ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife*, 14/731.

³⁶⁵ Peygamberimizin Sünnetleri, “Kim 25 defa bu istiğfarı okursa...olmaz.”, Facebook (18 Ağustos 2021, 20:52).

“Her kim ‘Büyüklüğü karşısında her şeyin Alçaldığı Allah’a hamd ederim, izzeti karşısında her şeyin zelil olduğu Allah’a hamd ederim, mülkü ne her şeyin boyun eğdiği Allah’a hamd ederim, kudretine her şeyin teslim olduğu Allah’a hamd ederim’ der de bununla Allah’ın yanındaki sevabı isterse; Allah bu sebeple kendisine bin hasene yazar, kendisini bin derece yükseltir ve hamdleri sebebiyle kendisi için kıymete kadar istiğfar edecek yetmiş bin melek görevlendirir.” şeklindeki rivâyet, Taberânî’nin *Mu’cemu’l Kebîr* eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.³⁶⁶ Rivâyet zikredilen kaynakta mevcuttur.³⁶⁷ Rivâyetin sıhhati hakkında ise Heysemî, râviler içerisinde zayıf olanların varlığını belirtirken,³⁶⁸ Süyûtî ve Irâkî, râvilerden Eyyûb b. Nehîk’in münkerü’l hadis olduğunu söylemişlerdir.³⁶⁹ Ayrıca Elbânî rivâyetin münker olduğuna hükmetmiştir.³⁷⁰

17. جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَكَاَ إِلَيْهِ فَقَرَأَ أَوْ دَبَّرَ فِي حَاجَةٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَيْنَ أَنْتَ مِنْ صَلَاةِ الْمَلَائِكَةِ وَتَسْبِيحِ الْخَلَائِقِ وَبِمَا يُنْزِلُ اللَّهُ الرِّزْقَ مِنَ السَّمَاءِ قَالَ بَنُ عُمَرَ فَقُلْتُ وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَاسْتَوَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدًا وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ يَا بَنُ عُمَرَ تَقُولُ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَاسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ تَأْتِيكَ الدُّنْيَا رَاغِمَةً ذَاخِرَةً وَيَخْلُقُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ كُلِّ كَلِمَةٍ تَقُولُهَا مَلَكًا يُسَبِّحُ لَهُ لَكَ ثَوَابُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

Dünyanın kendisinden yüz çevirdiğini ve buna istinaden malının azaldığını dile getiren bir adama ithafen söylendiği belirtilen rivâyet "Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: 'Yâ Rasûlallah (s.a.s)! dünya benden yüz çevirdi ve elimdeki mal azaldı' diye şikâyetle bulundu. Efendimiz Hz. Peygamber: 'Sen meleklerin duâsı ve yaratılmışların tesbihinden neredesin? Bütün yaratıklar onunla rızıklanıyorlar, niçin bu tesbihi okumuyorsun' buyurdu. Adamcağız: 'Yâ Rasûlallah! O tesbih nedir?' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdular: "Fecrin doğuşundan sabah namazını kılıncaya kadar yüz kere: 'Sübhane'llahi ve bihamdihî, sübhane'llahil azîm estağfirullah.' 'Allah'ı tesbih ederim, O'na hamd ederim. Büyük olan Allah'ı tesbih ederim, Allah Teâlâ'dan mağfiret dilerim' de ki, dünya boyun eğerek, alçak bir şekilde sana gelsin. Ve böyle dersin, Allah söylediğin her kelimeye karşılık kıyamet gününe kadar, kendisini tesbih eden bir melek

³⁶⁶ Salavat-ı Şerife, “Kıyamete Kadar Yetmiş Bin Meleği...Dua”, Facebook (13 Ocak 2020, 01:10).

³⁶⁷ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 12/424.

³⁶⁸ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid ve menbeu’l-fevâid*, 10/96.

³⁶⁹ Süyûtî, *Câmi’u’l-ehâdîs*, 21/121; Irâkî, *Tahrîcu ehâdîsi’l-İhyâ (el-Muğnî)*, 2/794.

³⁷⁰ Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’z-za’ife*, 11/151.

yaratır ki, onun sevabı senin olur.’ dedi” şeklinde paylaşılmıştır. Bu rivâyet, Müstağfirî’nin (öl. 432/1041) *İthaf* adlı eseri kaynak verilerek paylaşılmıştır.³⁷¹ Kaynak olarak verilen esere ulaşamadı. İbn Hibbân (öl. 354/965), muteber hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyetin uydurma olduğunu söylemiştir.³⁷² Ayrıca İbnü’l Kayserânî mezkûr rivâyet için bâtil,³⁷³ İbn Cevzî mevzû,³⁷⁴ Süyûtî ise uydurma³⁷⁵ demiştir.

18. وَمَنْ قَرَأَهَا حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ أَمَّنَهُ اللَّهُ عَلَى دَارِهِ وَدَارِ جَارِهِ وَالْدُّوَيْرَاتِ حَوْلَهُ

Âyetü’l-Kürsî’yi yatmadan önce okumanın fazileti hakkında paylaşılan bir rivâyette ise “Kim Âyetü’l-Kürsî’yi yatacağı zaman okursa Allah o kimseyi, komşusunu ve mahallesindekileri korur.” buyurulduğu belirtilmektedir. Bu rivâyet, Beyhâkî’nin *Şuabu’l İman* eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.³⁷⁶ Rivâyetin zikredilen kaynaktan yer aldığı tespit edilmiştir.³⁷⁷ Rivâyet hakkında ise Beyhâkî, rivâyetin devamında senedin zayıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Süyûtî³⁷⁸ ve İbn Arrâk³⁷⁹, râviler içerisinde yalancı olduğunu beyan ederek rivâyet için mevzû ifadesini kullanırken, Elbânî de rivâyetin uydurma olduğuna hükmetmiştir.³⁸⁰

19. مَنْ قَالَ كُلَّ يَوْمٍ مَرَّةً: سُبْحَانَ الْقَائِمِ الدَّائِمِ، سُبْحَانَ الْحَيِّ الْقَيُّومِ، سُبْحَانَ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ، سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ، سُبْحَانَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى مَكَانَهُ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ يُرَى لَهُ

“Her kim günde bir kere; ‘Zatıyla duran ve sonu olmayan Zati tesbîh ederim. Hayy (diri) ve Kayyum olan (her şeyi idare eden) Zati tesbîh ederim. Hiç ölmeyecek diriye tespih ederim. Büyük olan Allah (c.c)’ı tespih eder ve O’na hamedederim. O, çok

³⁷¹ Peygamberimizin Sünnetleri, “Ya Rasulallah! Dünya benden...azaldı.”, Facebook (28 Ağustos 2021, 22:54).

³⁷² Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibbân, *Kitâbü’l-mecrûhîn mine’l-muhaddisîn*, thk. Hamdî b. Abdilmecid es-Selefi (Riyâd: Dârü’s-Sümei’i, 2000), 1/149.

³⁷³ İbnü’l-Kayserânî, *Zahîretü’l-huffâz*, 2/1200.

³⁷⁴ İbnü’l-Cevzî, *Kitâbü’l-mevzû’ât*, 3/164.

³⁷⁵ Süyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 2/287.

³⁷⁶ Mahmut Efendi (k.s) Sözleri, “Kim Ayetü’l Kürsî’yi yatacağı zaman...korur.”, Facebook (20 Kasım 2021, 19:59).

³⁷⁷ Beyhâkî, *Şuabü’l-îmân*, 4/56.

³⁷⁸ Süyûtî, *el-Le’âli’l-masnû’a fî ehâdisi’l-mevdû’a*, 1/210.

³⁷⁹ İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-şerî’ati’l-merfûa’ ’ani’l-ahbâri’s-şenîati’l-mevdû’a*, 288.

³⁸⁰ Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’z-za’ife*, 13/388.

münezzehdir, çok mukaddestir, meleklerin ve Cibril-i Emin'in Rabbidir. O, yüce, en yüce Zat'ı Tespîh ederim. O, münezzehdir ve yücedir.” derse, cennetteki yerini görmeden veya mekâmı ona gösterilmeden ölmez.” olarak paylaşılan³⁸¹ bu metinde ise *Kenzu'l Ummal* ve *Râmuz el-Ehâdis* eseri kaynak olarak verilmiştir. Rivâyetin verilen eserlerde mevcut olduğu görülmüştür.³⁸² Herhangi bir muteber hadis eserinde yer almayan bu rivâyetin sıhhati hakkında ise Elbânî'nin uydurma dediği tespit edilmiştir.³⁸³

20. “*Her kim Kadir Gecesi için, 2 rek'at Namaz kılar, her rek'atta 1 Fatîha, 7 İhlâs sûresi okur; namazdan sonra 70 kere 'Estağfirullah ve etûbü ileyh' derse Allah; kendini, anne ve babasını affetmedikçe yerinden kalkmaz. Allah-ü Teâlâ, Cennete melekler gönderir de onlar onun için ağaçlar dikerler, köşkler yaparlar ve ırmaklar akıttırlar. Kendisi de bunların tümünü görmedikçe dünyadan çıkmaz.*” şeklinde sunulan bu rivâyet günümüzde neşredilen bir eser³⁸⁴ kaynak gösterilerek paylaşılmıştır.³⁸⁵ Rivâyete temel hadis kaynaklarında ya da mevzuât eserlerinde rastlanılmamıştır. Sosyal medya mecralarında, halk arasında “Cübbeli Ahmet Hoca” diye bilinen Ahmet Mahmut Ünlü'nün, “*Resâil'i Ahmediyye*” isimli ve çok sayıda eser içeren kitap serilerinden sıklıkla alıntılar yapılarak, herhangi bir sıhhat araştırması ya da sorgulaması yapılmadan paylaşımların yapıldığı ve bu paylaşımların büyük kitlelerce beğeni aldığı görülmektedir. Bahse mevzu bu rivâyet de bu eserlerden alıntı yapılarak ve sıhhati hakkında herhangi bir araştırma yapılmaksızın paylaşılmıştır.

Yapılan bu çalışma esnasında zikredilen kitaplardan alıntılar yapılarak paylaşılan ve araştırma neticesinde uydurma olduğu anlaşılan birçok rivâyetin varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu eserlerde sahih hadislerin yanında zayıf ve uydurma olan birçok rivâyetin varlığı ortaya çıkmaktadır. O yüzden hadis olarak paylaşımı yapılacak bir metnin, günümüzdeki herhangi bir yazarın eserinden alınmış olması, o hadisi sahih olarak kabul etmemize yeterli bir sebep olmamalıdır. Ayrıca bu tür kitapların hadislerle kaynak olarak gösterilmesi ve bu şekilde paylaşım yapılması da hadis ilmi açısından doğru değildir.

³⁸¹ Salavat-ı Şerife, “Sübhânel kîmid dâim...yücedir.”, Facebook (16 Aralık 2016, 07:50).

³⁸² el-Müttekî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, 2/230; Gümüshanevî, *Râmûz El-Ehâdis*, 436.

³⁸³ Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife*, 13/639.

³⁸⁴ Ahmet Mahmut Ünlü, *Ramazan-ı Şerif Risâlesi* (İstanbul: Arifan Yayınları, 2011), 304-305.

³⁸⁵ Salatü Selâm-571, “Her Gece Kadir Gecesi niyetine bu Namazı kılmaya gayret edelim inşaAllah”, Facebook (07 Mayıs 2021, 01:12).

21. Paylaşılan bir başka rivâyette ise “Her kim sabahladığında 10 kere بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ derse: Anasının kendisini doğurduğu gündeki gibi günahlarından çıkar, bu kelimeler ondan 72 türlü belayı defeder ki onların en aşağısı cüzzam ve alaca hastalığıdır. Allah o kişiye, kendisi için geceye kadar istiğfar edecek 1000 melek görevlendirir. Bu zikir 70 hac ve farz hacdan sonra 70 makbul umre yapanın ecrinden daha büyük olur.” şeklindedir.³⁸⁶ Büyük müjdeler içeren bu rivâyet, Hubeyşi’nin (öl. 782/1380) el- Bereke adlı eseri kaynak gösterilerek paylaşılmıştır. Rivâyet zikredilen kaynakta mevcuttur.³⁸⁷ Muteber kaynakların ve mevzûat eserlerinin hiçbirinde yer almayan bu rivâyetin, vadettiği mükâfatlar ve kaynaklarda yer almayışı dikkate alındığında Hz. Peygamber’e izafe edilen uydurma bir söz olduğu anlaşılabacaktır.

22. Bir başka paylaşımda ise جَزَى اللَّهُ مُحَمَّدًا عَنَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ zikrini okumanın faziletini belirtmek amacıyla paylaşılan rivâyet şu şekildedir. “Bu salavatı okuyan kimse, yazıcı meleklerden 70 melek, bin sabah ve bin akşam sevap yazmayı yetiştirmek için zorluk çekerek yorulur ve ancak yazabilir.” Rivâyet herhangi bir kaynak zikredilmeden paylaşılmıştır.³⁸⁸ Hadis kaynaklarında paylaşımda ifade edilen manada herhangi bir rivâyete ulaşamadı. Fakat جَزَى اللَّهُ مُحَمَّدًا عَنَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ أَنْعَبَ سَبْعِينَ كَاتِبًا أَلْفَ صَبَاحٍ şeklinde ki 70 meleğin bin sabah sevap yazacağını bildiren rivâyet kaynaklarda geçmektedir³⁸⁹ ve bazı âlimlerce münker³⁹⁰ bazılarınca da zayıf olarak nitelendirilmiştir.³⁹¹ Paylaşımı yapılan rivâyetin de bu metinden esinlenerek yapıldığı düşünülmektedir.

Değerlendirme

Sosyal medya platformlarındaki hadis paylaşımlarında, dua ve zikir içerikli rivâyetlerin hemen her uygulamada ve sıklıkla paylaşıldığı görülmektedir. Fakat kullanıcı kitlesinin diğerlerinden fazla olması sebebiyle³⁹² Facebook’ta bu tür

³⁸⁶ Evliliği Pekmez Sandık, “Her kim sabahladığında on kere...devadır.”, Facebook (23 Şubat 2022, 12:44).

³⁸⁷ Ebû Abdullah Hubeyşi, *elBereke fî fazli’s-sa’yi ve’l-hareke* (Beyrut: Alamü’l-Kütüb, 1986), 594.

³⁸⁸ Salâtü Selam-571, “70 Bin Melek Bin Sabah Sevap Yazar”, Facebook (23 Eylül 2021, 00:07).

³⁸⁹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 11/206; Ahmed b. Alî Ebû Bekr Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 2002), 9/295.

³⁹⁰ Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’z-za’ife*, 11/188.

³⁹¹ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid ve menbeu’l-fevâid*, 10/163.

³⁹² Gül, “Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri”, 461.

paylaşımlara daha çok rastlanılmaktadır. Ayrıca dua ve zikir içerikli hadis paylaşımları, kullanıcılar tarafından etkileşimin de en yoğun olduğu alanlardan biridir. Paylaşılan metnin ifadesi doğrultusunda yapılması istenen zikirlerin, kullanıcılar tarafından yapıldığını ya da yapılacağını, paylaşıma yapılan yorumlar neticesinde görülmektedir. Aynı şekilde paylaşılan bir dua metninin de etkileşim oranı yüksek olmakta, bireyler tarafından duaya icâbet edildiği görülmektedir. Konu başlığı altındaki rivâyetlerin paylaşım sıklığı, dinî hassasiyetlerin daha yoğun olduğu bazı zaman dilimlerinde daha da artmaktadır. Dolayısıyla bu konudaki uydurma rivâyetlerin de yine bu zaman dilimlerinde sıkça paylaşıldığı görülmektedir.³⁹³

Dua ve zikir içerikli paylaşımı yapılan rivâyetleri incelediğimizde, hadis paylaşım kuralları olarak belirtilen kriterlere yine uyulmadığı gözlemlenmiştir. Çalışmaya aldığımız rivâyetler incelendiğinde, hadis paylaşımı adına en büyük sorunun yine kaynak bilgisi verme ve uydurma rivâyet paylaşımı olduğunu gördük. Ayrıca bu tür paylaşımlarda dikkat çeken bir husus da yapılması istenen zikirler karşılığında vadedilen ölçüsüz mükâfatlardır. Böylesi durumların mevzû rivâyetlerin bir özelliği olduğu bilinmesine rağmen sosyal medya kullanıcıları tarafından bu tür paylaşımlar kabul görmekte, sahih olarak algılanabilmektedir. Yine sahih ya da mevzûat eserlerin hiçbirinde rastlamadığımız bazı paylaşımları incelendiğinde, farklı hadislerden alıntılar yapılarak yeni bir dua veya zikrin oluşturulduğu, bunun da müstakil bir hadismişi gibi yeniden paylaşıldığı tespit edilmiştir.

Sahih kaynakların tamamına yakınında dua ve zikir başlığı altında bölümler açılmış ve bu konuda oldukça fazla sayıda sahih hadisler varken, bu denli uydurma rivâyet paylaşımını anlamak mümkün olmamaktadır. Üstelik kampanya yapar gibi aynı rivâyetin farklı hesaplarda daha fazla mükâfat vadedilerek paylaşılması da görülen bir başka durumdur.

³⁹³ Gül, “Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri”, 461.

SONUÇ

Sosyal medya, son dönemlerde insan hayatına girmesine rağmen yayılım hızı oldukça geniş olmuş ve modern dünyada sosyal medya kullanmayan hemen hiçbir kesim kalmamıştır. Mesafe mefhumunu ortadan kaldıran, bireylere özgürce paylaşım ve etkileşim imkânı sunan bu mecra, kısa zamanda dünya çapında milyarlar ile ifade edilen kullanıcı sayısına ulaşmıştır. İnternetin ulaştığı her noktadan bilgi ya da belge paylaşımı yapmak ve bunu da hızlı bir şekilde devasa büyüklükteki kitlelere ulaştırmak artık çok kolay hale gelmiştir.

Dünya genelinde, internet erişiminin ulaştığı her noktada varlığı görülen sosyal medyanın, ülkemizde de rağbet gördüğü, yapılan istatistiksel çalışmalar neticesinde ortaya konmuş ve ülkemiz nüfusunun %80'inin sosyal medya kullanıcısı olduğu tespit edilmiştir. Yine Türkiye'de sosyal medya kullanıcısı olabileceğini düşünmediğimiz 0-6 yaş ve 90+ yaş gruplarının değerlendirme dışında tutulduğu kabul edilirse, ülkemizde her 10 kişiden 9'unun sosyal medya kullanıcısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan bu mecraya, her 4 saniyede yeni bir kullanıcının eklendiği düşünüldüğünde, sosyal medyanın, ilerleyen zamanlarda ülke nüfusunun tamamı tarafından kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkması uzak bir ihtimal değildir.

Dünyada ve ülkemizde en yaygın iletişim aracı olarak kullanılan sosyal medyanın, dini mesajları muhatap kitleye ulaştırmak adına da kullanılması son derece doğaldır. Bu nedenle din, böylesi bir teknolojik gelişiminin gerisinde kalmamış ve sosyal medya uygulamalarında varlığını göstermiştir. Sunmuş olduğu imkânlar neticesinde gerek resmî kurumlar gerekse topluluk ya da bireyler, din adına yapmış oldukları faaliyetleri bu mecralara taşımışlardır.

Sosyal medya platformunda, genelde İslâm dini özelde ise hadis alanında birçok paylaşım hesapları açılmış ve açılan bu hesapların sayısında da sürekli artış olmuştur. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ait sözlerin paylaşıldığı hesapların, kullanıcılar tarafından rağbet gören ve etkileşimde bulunulan bir alan olması nedeniyle, sosyal medya uygulamalarında "Hadis" ana başlığı altında açılan hesap sayısının, dinin diğer alanlarına nazaran çok fazla olduğu görülmektedir. Diğer taraftan hadis paylaşımına, sosyal ağların din adına açılmış tüm platformlarında rastlamak mümkündür. Özellikle

büyük taraftar kitlesine sahip topluluklara/cemaatlere ait sosyal medya hesaplarında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ait sözler sıklıkla paylaşılmaktadır. Hz. Peygamber'e olan bağlılığın, sevgisinin dile getirilmesi ve O'na ait sözlerin başkalarına ulaştırılması adına bu mecraların kullanılmasını tabii karşılamakla beraber, sosyal medyanın olumsuz taraflarının unutulmaması gereklidir.

Sosyal medya hesabı açmak ya da bir internet sayfası yöneticisi olmak için herhangi bir kriter bulunmamaktadır. Dolayısıyla dileyen herkes görüşü, inancı ya da ilmî birikim düzeyi nasıl olursa olsun bu mecralarda söz sahibi olma, din adına konuşma ve paylaşım yapma hakkına sahiptir. Ayrıca yayımlanan dinî bir içerik hakkında, bilgi sahibi olunsun ya da olunmasın bütün herkesçe yorum yapılabilir. Dolayısıyla böylesi bir ortamda doğru bilgilerin yanında yalan/yanlış haberlerin varlığından kaynaklanan bilgi kirliliğinin oluşması kaçınılmaz olacaktır. Özellikle yapışan bu çalışma esnasında -paylaşılan içeriklerin yorum kısmında- tanık olunduğu üzere sorulan bir dinî soruya “bence” veya “bana göre” ile başlayan cevaplar verilebilmektedir. Bu da sosyal medyada var olan bilgi kirliliğini en üst seviyeye çıkartmakta, kullanıcıların doğru bilgiye erişimini zorlaştırmaktadır. Burada belki de en büyük problem, kural tanımaz ve denetimden uzak bir yapıya sahip olan sosyal medyanın, din alanında fetva makamı görevini üstlenmesine ve her kullanıcının da kendisini âlim görmesine engel teşkil edecek bir kısıtlamanın getiril(e)memiş olmasıdır. Bu gibi olumsuz durumların yanı sıra çalışma esnasında sosyal medyada yapılan hadis paylaşımlarına dair bazı tespitlere ulaşılmıştır.

Sosyal medyada hadis paylaşırken, sahih kaynaklarda yer alan bir hadis paylaşıldığında kaynak bilgisi olarak, eser ve müellif ismi, bâb, başlık ve hadis numarası gibi gerekli tüm bilgiler verilmektedir. Fakat sahih olmayan bir rivâyet paylaşıldığında bu kurala uyulmamakta, çoğu kez eser ve müellif ismi zikredilerek paylaşım yapılmaktadır. Uydurma olduğu bilinen bir rivâyetin ise, çoğunlukla ifadenin başına ya da sonuna *Hadis*, *Hadis-i Şerif* veya *Hz. Muhammed* eklentisi yapılarak paylaşıldığı görülmektedir.

Yine sosyal medyada kaynağı doğru olarak verilen paylaşımların yanında, kaynağı eksik ya da yanlış verilen, kaynak niteliği taşımayan eserlerin kaynak olarak verildiği, kaynak olarak verilen eserde bulunmadığı tespit edilen paylaşımlar yapıldığı

tespit edilmiştir. Ayrıca gerek sahih gerekse mevzû hadislerin toplandığı eserlerin hiçbirinde bulunmayan metinlerin de bu mecralarda sunulduğu müşahede edilmektedir. Dahası herhangi bir kaynakta yer almadığı tespit edilen rivâyetlerin, *Kütüb-i Sitte* veya müelliflerinin ismi kullanılarak paylaşım yapıldığı da görülmüştür.

Uydurma hadislerin toplandığı eserlerin bazı paylaşımlara kaynak olarak verilmesi de karşılaşılan bir başka husus olarak göze çarpmaktadır. Aslında bu durum, hadis paylaşımı yapanların, hadis alanına dair bilgi seviyeleri hakkında bize gerekli bilgiyi vermekte ve bu işin her zaman ehil kişilerce yapılmadığının da açıkça göstergesi olmaktadır. Bunların yanında sahih olmadığı ya da uydurma bir söz olduğu bilindiği halde, insanları ibadete teşvik etme amacıyla da bazı rivâyetlerin bilerek paylaşıldığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada tespit edilen diğer nokta ise; sosyal medya kullanıcılarının paylaşımı yapılan hadislerde en fazla dikkat ettikleri hususun, hadislerin sonunda herhangi bir kaynak eser ismi verilip verilmediğidir. Paylaşım, herhangi bir eser kaynak olarak verilmiş ise rivâyetin sahih olarak algılanma oranı yükselmektedir. Verilen kaynağın muteber olup olmadığı ya da hadis alanında kaynak değeri taşıyıp taşımadığı ilk etapta sorgulanmamaktadır. Sosyal medyada paylaşılan ve yorum kısmında sıhhat tartışması yapılan bazı rivâyetlere bakıldığında, sahih olduğunu iddia edenler bu iddialarına dayanak olarak, rivâyetin sonunda -değer taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın- bir eser isminin kaynak gösterilmiş olmasını sunmaktadır. Bu düşünceleri/inançları o kadar üst seviyededir ki, yorum kısmında verilen kaynağın hadis adına delil teşkil etmeyeceği ve her yazılan kaynağa itimat edilmemesi gerektiği belirtildiğinde, cahillik, hadis inkârcılığı, din ya da evliyâ/velî düşmanlığı gibi ithamlara maruz kalınmaktadır. Bilhassa büyük taraftar kitlesine sahip cemaat liderlerine ait hesaplarda böylesi durumlara sıkça rastlanılmaktadır. Bu da kişilerin, taraftarı olduğu cemaatin ve bilhassa o cemaatte lider konumundaki bireylerin yaptığı paylaşımları sorgulamadan kabul ettiklerinin bir göstergesi olmaktadır. Okuyucularda var olan bu kaynak verilme hassasiyetinin bilindiğinden olsa gerek, bu tür yoğun etkileşimlerin olduğu sosyal medya sayfalarında herhangi bir kaynak zikredilmeden paylaşılan rivâyet sayısı oldukça azdır. Aynı şekilde kaynak değeri taşımayan kitapların ya da mevzûat

eserlerinin paylaşımlara kaynak olarak gösterilmesi de yine rivâyetin kaynaksız sunulmasının önüne geçmek için yapılan bir eylem olarak görülmektedir.

Uydurma ya da uydurma sıfatı bile olmayan metinleri hadis olarak paylaşan ya da bu tür haberleri hadis olarak algılayıp kabul eden kişilerle kurulan ikili iletişimde bir başka husus tespit edilmiştir. Özellikle takipçi sayısı çok yüksek olan dinî cemaatlerin sayfalarına üye olan kullanıcılar tarafından, bu sayfalarda yapılan ve uydurma olduğu tespit edilmiş paylaşımlara verilen uyarı niteliğindeki mesajlara şiddetle karşı çıkıldığı gözlemlenmiştir. Kullanıcılar, paylaşılan içeriğin İslâm ruhuna uygun olması, dinen yanlış bir ifade içermemesi, kısaca mana olarak doğru/sahih olmasını, aslı uydurma olan metinlerin hadismişi gibi paylaşılmasına yeterli bir sebep olarak görmektedir. Bu kişilerce, özü ibadet ya da iyilik, sözü de doğru olan her metnin hadis olarak paylaşılması olmasında bir sakınca görülmemektedir. Fakat, Hz. Peygamber dışındaki insanlar tarafından da doğru sözler söylenebileceği bilinmelidir. Yine her hadisin doğru bir söz olduğu ama her doğru sözün ise hadis olmayacağı unutulmamalıdır. Dolayısıyla manası doğru da olsa her sözün sahibine izafe edilmesi gerekmektedir.

Çalışma için veri toplama aşamasında tespit edilen diğer bir husus ise; sosyal medyada azımsanmayacak sayıda kullanıcının, hadislerin sıhhat dereceleri hakkında doğru ve sağlam bilgi sahibi olmadıklarıdır. Özellikle “zayıf” ile “mevzû” kavramları karıştırılmakta, mevzû rivâyetler zayıf hadis olarak algılanmaktadır. Öyle ki, sosyal ağlarda hadis diye sunulan ve uydurma olduğu tespit edilen bazı paylaşımlara verilen ve rivâyetin mevzû olduğunu beyân eden ifadelere karşılık, “zayıf hadislerle bazı konularda amel edilir” görüşünün benimsendiği ve bu ifadenin delil olarak sunuldu görülmektedir. Halbuki paylaşımı yapılan rivâyetin mevzû yani uydurma olduğu dile getirilmiş fakat kullanıcılar tarafından bu ifade zayıf hadis olarak algılanmıştır.

Sosyal medya kullanıcılarının büyük çoğunluğu, paylaşılan hadislerin sıhhat değerlendirmesini yap(a)mamaktadır. Yapılan paylaşımlar, olduğu gibi kabul edilmekte ve bireyler tarafından söz konusu paylaşımındaki metnin ifade ettiği anlam doğrultusunda amel edilebilmektedir. Nitekim paylaşılan ve uydurma olduğu tespit edilmiş rivâyetlerin kullanıcılar tarafından yüksek oranda beğeni almış ve paylaşımı yapılmış olması bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Dolayısıyla sosyal medyada hadis paylaşmayı alelâde bir durum olarak görmemek gerekmektedir. Hadislerin, İslâm dininde ikincil kaynak

statüsünde olduğu bilinmeli, zayıf ya da uydurma rivâyetleri sahih hadis gibi paylaşmaktan kaçınılmalıdır. Aksi takdirde, sıhhati araştırılmadan yapılan bir paylaşımın gerçekte uydurma rivâyet olduğu düşünüldüğünde, kişilerin dinî yaşantısında olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracağı bir gerçektir.

Sosyal medyada var olan bilgi kirliliği ve ehil olmayan kişilerce paylaşım yapılabildiği gerekçesiyle “sosyal medyadaki hadislerle itibar edilmez” ya da “sosyal medyada paylaşılan tüm rivâyetler uydurmadır” şeklinde bir yaklaşım, ilmî bir yaklaşım olmaktan uzaktır. Dikkat edilmesi gereken husus; her kesimden herkesin paylaşım yapabildiği ve kontrol mekanizmasının olmadığı bu sanal ortamda özellikle de hadis başlığı altında bir paylaşımın denk gelindiğinde, rivâyetin sıhhatini araştırmadan baştan kabul edici bir şekilde rivâyete yaklaşmamak, bunun yanında sosyal medyada paylaşıldığı için de toptan reddedici olmamak gerektiğidir.

Böylesine büyük bir kitleye sahip, etkisi ve gücü tartışılmaz olan sosyal medyadan, bu tür bilgi kirliliğini toptan kaldırmak ve sosyal medyayı tamamen güvenilir hale getirmek -şu an için- mümkün görünmemektedir. Ancak, sosyal medyadaki hadis paylaşımlarının kesin olarak doğru ve güvenilir olmadığı, araştırılması ve sıhhat değerlendirilmesinin yapılması gerektiği şeklinde insanlarda güçlü bir bilincin oluşturulması bir nebze de olsa var olan bilgi kirliliğini azaltacağı düşünülmektedir. Sosyal medyanın verimli kullanılması, olası zararlarının en aza indirilmesi adına “sosyal medya okuryazarlığı”, “sosyal medya ahlâkı” gibi derslerin lise ve üniversitelerde eğitim müfredatına eklenmesi faydalı olacaktır.

Başta resmî bir kurum olması hasebiyle Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere bütün dinî kurum ve kuruluşların sosyal medyada daha fazla yer almaları, kullanıcıların hadis paylaşımına dair kaynak bilincini oluşturacak şekilde eğitilmesi adına faaliyetlerde bulunması yararlı olacaktır. Yine böylesi kurum ve kuruluşlar aracılığı ile, vatandaşlar tarafından hadislerin sıhhatinin sorgulanabileceği internet sitelerinin ya da telefon hattının kurulması ve hizmete açılması gerekli görülmektedir.

İlahiyat fakültelerinde, genel anlamda sosyal medya ve dinin ele alındığı özelde ise bu mecralarda hadis kullanımı ile ilgili bilgileri ihtiva eden müstakil derslerin okutulması ve toplumu bu konuda bilinçlendirici çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Çünkü ilahiyatçılar tarafından, medya ve sosyal medyanın din açısından ele alınmasını kıymetli buluyor ve bunun da ilahiyatçılar adına önemli bir görev olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca ilahiyat alanında araştırma yapmak isteyenlerin de sosyal medya ve hadis alanına yönlendirilmesi, bu mecraların tamamında olmasa bile öne çıkan uygulamalarında hadis paylaşımının incelendiği çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Son olarak belirtmek isteriz ki; bu çalışmada, sosyal medyada paylaşımı yapılan ve sıhhat değerlendirmesine tâbi tutulan 87 rivâyet incelenmiştir. Bu rivâyetlerden 8 tanesi sahih, 1 tanesi hasen, 6 tanesi zayıf, 3 tanesi şiddetli zayıf, 69 tanesinin ise mevzû/uydurma olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya başlamadan önce sosyal medyada hadis paylaşımının tüm yönleriyle sağlıklı bir şekilde yapıldığını ve karşılık bulduğunu elbette ki düşünmüyorduk. Fakat çalışma esnasında bu mecralardaki hadis alanına dair problemlerin ve kullanıcılar tarafından da bu problemlerin görül(e)meyişinin bu denli yüksek bir seviyede olmasını da beklemiyorduk. Kısaca sosyal medyada paylaşılan mevzû/uydurma rivâyetler ve bu rivâyetlerin sahih olarak algılanma, daha da ötesi bu rivâyetleri sahiplenme ve müdafaa oranı, beklentimizin bir hayli yukarısında çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed el-. *Keşfü'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs*. thk. Abdulhamid b. Ahmed. Beyrut: Mektebetü'l-'Asriyye, 2000.
- Ağırman, Cemal. "Hadis Kaynaklarını Okuma Yöntemi ve Musanniflerin Dili". Sivas *Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2006), 55-106.
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned* (thk. Şuayb el-ve Âdil Mürşid). 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1995.
- Akçakaya, Esmâ. *Sosyal Medya Vaizleri (Twitter Örneği)*. Yalova: Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Aktulun, Özgür Uyanık - Elmas, Rıdvan. "21. Yüzyıl Okul Öncesi Öğretmenleri için Sosyal Medya Araçları: Muhtemel Faydalar". *Temel Eğitim Dergisi* 1/4 (2019), 6-20.
- Aliyyül-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûruddîn. *el-Esrâru'l-merfû'a fî'l-ahbârî'l-mevdû'a*. thk. Muhammed es-Sebbâğ. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1971.
- Aras, Sümeyye. *Diyanet İşleri Başkanlığının Sosyal Medya Kullanımı -Twitter Örneği-*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Arslan, Ali. "Medyanın Gücünün Sosyolojik Temelleri". *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 6/2 (2004), 214.
- Arslan, Mustafa. "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine". *Birey ve Toplum* 6/11 (2016), 5-25.
- Ayaz, Orhan. *Sosyal Medyanın Ergenlerin Dinî Sosyalleşmesine Etkileri (Sakarya/Akyazı Örneği)*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1987.
- Aynî, Ebu Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn el-. *Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, ts.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî. *Şuabü'l-îmân*. thk. Abdülali Abdülhamid Hamid. I-XIV Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1. Basım, 2003.
- Feza'ilü'l Evkât*. thk. Adnan Abdurrahman Mecîd el-Kaysî. Mekke: Mektebetü'l-Menâr, 1990.

- Bildik, Elif. *Dini Bilgi Edinme Sürecinde Sosyal Medya*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bilgen, Mustafa. *Abdurrahmân es-Safûrî'nin (V. 894/1488) Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâis isimli eserindeki hadislerin tahrîc ve değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u 'ş-şahîh*. Beyrut: Mustafa Dîb el-Buğâ, 1993.
- Bulunmaz, Barış. "Postmodern Dünyanın Gerçeküstü Mekanları: Sosyal Paylaşım Siteleri, Sosyal Medya ve Ağ Toplumu-1: Kitle İletişiminde Yaşanan Değişimler". ed. Can Bilgili - Gülüm Şener. *Reklam Yaratıcıları Derneği Yayınları*, 13-37.
- Cengil, Muammer - Tekin, Dilâ Baran. "Kutsal Zaman, Algılanış Biçimi Ve İbadet Hayatına Etkisi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 33-63.
- Çağatay, Neşet. "Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (1978), 105-138.
- Çamdereli, Mete vd. *Medya ve Din*. İstanbul: Köprü Yayınları, 2014.
- Çılbıykoğlu, Najda. "Popüler Kültür ve Medya İlişkisi". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 19 (2012), 401-410.
- Demir, İsmail. *Dini Bilgi Edinme Kaynağı Olarak Sosyal Medya (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- Dereli, Mustafa Derviş. *Dini Kimliklerin Sosyal Medyada Akışkanlaşması: Siber-Etnografik Bir Araştırma*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018.
- Deylemî, Şirûye b. Şehredâr. *Firdevsü'l Ahbâr*. thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Dihlevî, Şah Veliyyullâh ed-. *Hüccetüllâhi'l Bâliğa*. çev. Mehmet Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Doğan, Abdullah. *Abdülkâdir Geylânî'nin Hadis Anlayışı (el-Ğunye Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünen*. thk. Yâsir Hasen vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

- Elbânî, Muhammed Nâsırüddin. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l-ümme*. I-XIV Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1992.
- Zaifu't-Terğib ve't-Terhib*. Riyad: Mektebetü'l-Meârif li'n-neşri ve't-tevzî', 2000.
- Zaifu'l-Camî's-Sağîr ve Ziyâdetihi*. Beyrut: Mektebetü'l İslâmiyye, 1979.
- Za'ifu Süneni İbn Mâce*. Beyrut: Mektebetü'l İslamiyye, 1988.
- Fettenî, Muhammed b. Tâhir es-Sıddîkî el-Hindî. *Tezkiratu'l-mevzû'ât*. Kahire: İdâretu't-Tıbbâ'ati'l-Münîriyye, 1924.
- Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed el-. *İhyâu ulûmi'd-dîn*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Geylânî, Abdülkâdir-i. *el-Ğunye li-tâlibî*. thk. Ebu Abdurrahman Salah. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- Gezginci, Gamze - Işıklı, Şevki. “Dindar Facebook Etkisi: Türk Kullanıcılar Üzerine Bir Analiz”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 111-133.
- Gül, Recep Emin. “Dini Bilgiyi Gençliğe Ulaştırmada Sosyal Medyanın Önemi”. *Asead V. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*. 1097-1103. Ankara: Astana Yayınları, 2019.
- “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı -Facebook ve Twitter Özelinde-”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2016), 163-182.
- “Sosyal Medyada Paylaşılan Dua ve Zikir İçerikli Hadislerin Kaynak Değeri”. 4. *Oturum*. 445-464. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.
- “Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Dinî Yaşantıya Etkisi: Balıkesir Üniversitesi Öğrencileri Örneği”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2021), 301-315.
- “Sosyal Medyada Paylaşılan Hadislerin Dinî Yaşantıya Etkisi (Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir Örneği”, *GİİAS Uluslararası Günümüzde İslami İlimler Algısı Sempozyumu I: Sünnet Algısı*, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bildiriler Kitabı, (2021), 228-241
- Güler, İlhami. “Sosyal Medyada Din”. *Kamu'da Sosyal Politika* 8/27 (2014), 86-88.
- Güler, Zekeriya. “Vesîle ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* IV/10 (2003), 45-98.

- Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaeddin. *Râmûz El-Ehâdîs*. thk. Abdülaziz Bekkine. İstanbul: Milsan Basım Sanayi, 1997.
- Güneş, Abdurrahman. “Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 203-216. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.387896>
- Güzel, Cansel. “Sosyal Medyanın Neliği, Gelişimi Ve Kullanım Alanları Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”. *Sosyolojik Düşün* 5/2 (2020), 93-112.
- Haberli, Mehmet. “Dini Tecrübe Aracı Olarak Sanal Ritüeller”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 57 (2013), 17-36.
- Tarihsel, Kuramsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din*. İstanbul: Açılım Kitap, 2014.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2002.
- Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûruddîn Ali b. Ebi Bekr el-. *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*. thk. Hüsâmuddîn el-Kudsî. Kâhire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- Hindî, Alaaddin Ali ibn Husameddin el-Müttekî el-. *Kenzu'l-Ummal*. thk. Bekrî Hayyanî, Saffet esSekâ. Beyrut: Müessesetür-Risale, 1981.
- Hubeyşî, Ebû Abdullah. *elBereke fî fazli's-sa'yi ve'l-hareke*. Beyrut: Alamü'l-Kütüb, 1986.
- Irâkî, Ebû'l-Fadl Zeynüddin Abdurrahim. *Tahrîcu ehâdisi'l-İhyâ (el-Muğnî)*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005.
- İbn 'Adiy, Ebû Ahmed Abdullah. *el-Kâmil fî du'efâi'r-ricâl*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavved. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Allân, es-Sıddîki. *Fütûhâtü'r-rabbâniyye 'ale'l-Ezkâri'n-Neveviyye*. Kahire: El-Ezher Yayıncılık, 1929.
- İbn Arrâk, Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman. *Tenzîhu's-şerî'ati'l-merfûa' 'ani'l-ahbâri's-şenîati'l-mevdû'a*. thk. Abdulvahhâb Abdullatîf - Abdullah Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1399.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen. *Fadlu Receb*. thk. Cemal Azzun. Beyrut: Müessesetü'r-Rayyân, 2000.

- Târîhu medîneti Dimaşk.* thk. Amr b. Ğarâme el-Ömerî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Bâz, Abdülazîz b. Abdillâh b. Abdirrahmân. *Mecmû'u fetâvâ ve maḳalâtın mütenevvi'a.* thk. Muhammed b. Sa'd eş-Şüvey'ir. Riyad: Riâsetu İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, 1990.
- İbn Hacer el-Askalânî. *Tebyînü'l-'aceb fîmâ (bimâ) verede fî fazli (şavmi) receb (Fezâ'ilü receb).* thk. İbrâhim b. İsmâil. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.
- Lisânü'l-Mîzân.* thk. Abdülfettah Ebû Gudde. 1-10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2002.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed. *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn.* thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefi. Riyâd: Dâru's-Sümei'î, 2000.
- el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn.* thk. Mahmûd İbrâhim Zayed. I-III Cilt. Haleb: Dâru'l-Va'y, 1. Basım, 1976.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebi Bekr Şemsuddîn. *el-Menâru'l-munîf fî's-Sahîhi ve'd-Daîf.* thk. Abdülfettah Ebu Ğudde. Haleb: Mektebetü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, 1970.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmamüddîn İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye.* thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki. I-XXI Cilt. yy: Daru Hicr, 1. Basım, 1997.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd. *Sünen.* thk. Imâdu't-Tayyâr vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2010.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed elMeâfirî. *Ahkâmü'l-Kur'ân.* thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *el-İlelu'l-mütenâhiye fî'l-ehâdisi'l-vâhiye.* thk. İrşâdulhak el-Eserî. Faysalâbâd: İdâretü'l-'Ulûmi'l-Eseriyye, 1981.
- Kitâbü'l-mevzû'ât.* thk. Abdurrahman Muhammed Osman. I-III Cilt. Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1. Basım, 1968.
- İbnü'l-Kayserânî, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Tahir. *Zahîretü'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-elfâz.* thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Ferîvâî. I-V Cilt. Riyad: Dâru's-Selef, 1. Basım, 1996.
- İbnü's-Sünnî, Ahmed b. Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Esbât ed-Dîneverî. *Ameli'l-yevmi ve'l-leyle.* thk. Kevser el-Bernî. Cidde: Dâru'l-kible, ts.

- İbrâhim el-Mağribî. *Kurretü'l Ayn bi Feteva Ulema-il Harameyn*. Mısır: Mektebetü'l Ticaretü'l Kübra, 1937.
- İsfehani, İsmail b. Muhammed b. el-Fazıl. *et-Terğib ve 't-Terhib*. thk. Eymen b. Salih b. Şaban. Kahire: Darü'l-Hadis, 1993.
- Karabacak, Mustafa. "Arefe Gününün Faziletiyle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirmesi". *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 175-192.
- "Receb Ayının Faziletine Dair Rivâyetlerin Değeri". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2011), 257-276.
- Korkmaz, Sezai. "İslam ve Yorum V Sempozyumu". *Dindarlığın Dijital Görünümü: Sosyal Medya Paylaşımları Üzerine Bir İnceleme*. 3/640. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Korukcu, Adem vd. "Geçmişten Geleceğe Ahlak Sosyal Medya Ve Din: Facebook Örneğinde Dini Çerikli Paylaşımlar Üzerine Bir Değerlendirme". *Bartın Üniversitesi Yayınları* 23 (2015), 509-531.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım., 2009.
- Kurthan Demir. *Siyasal İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: İstanbul, Ankara Ve İzmir Belediye Başkanlarının Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir İncelenme*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Küçükali, Adnan - Serçemeli, Ceyhun. "Akademisyenlerin Sosyal Medya Kullanımı: Atatürk Üniversitesi Örneği". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6/10 (2019), 202-219.
- Leknevî, Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdulhay el-Hindî. *el-Âşârü'l-merfû'a fî'l-aḥbâri'l-mevzû'a*. thk. Muhammed Saîd Besyûnî Zeğlûl. Bağdat: Mektebetü's-Şarkî'l-Cedîd, ts.
- Mâlik, Ebu Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik. *Muvattâ*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabî, 1985.
- Mizzî, Yûsuf b. Abdirrahmân Ebu'l-Haccâc el-. *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1980.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin el-. *Feyzu'l-Kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*. Mısır: Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356.

- Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim. *et-Tergîb ve't-terhîb mine'l-hadîsi's-şerîf*. thk. İbrahim Şemsüddin. I-IV Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. I-V Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ty.
- Nâim, Ahmed - Mirâs, Kâmil. *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1975.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünen*. Mektebetü'l-matbuâtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Nihat Oyman. "Sosyal Medya Dindarlığı". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2016), 125-167.
- Öztoprak, Mustafa. "Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6 (2014), ss. 133-159.", 27.
- Safûrî, Abdurrahman b. Abdisselam. *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâis*. Mısır: Matbaatü'l-Kasteliyye, 1866.
- Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân an Tefsîri'l-Kur'an*. thk. Ebû Muhammed b. 'Aşûr. Beyrut: Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 2002.
- Sancaklı, Saffet. "Günümüzde Zayıf Ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi". *Diyanet İlmi Dergi* 37/1 (2001), 39-60.
- "Hadisler Kapsamında 'Mübârek Zaman' Kavramının Analizi". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2017), 35-72.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed. *el-Ecvibetü'l-merziyye fî mâ sü'ile (es-Sehâvî) 'anhü mine'l-ehâdisi'n-nebeviyye*. thk. Mukammed İshak. Riyad: Dârü'r-Râye, 1997.
- El-Kavlü'l-Bedî'Fi's-Salâti Ale'l-Habîbi's-Şefî'*. Dâru er-Reyyân li't-Türâs, ts.
- Semerkandî, Ebu Leys. *Tenbihü'l-Gafilin*. thk. Yusuf Ali Bidevî. Beyrut: Daru İbn Kesir, 2000.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-. *el-Camiu's-sağir min-ehadisi'l-beşirin'-nezir*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- Câmi'u'l-ehâdis*. nşr. Hasan Abbas Zeki. 13 Cilt, ts.

- el-Le'âli'l-masnû'a fî ehâdîsi'l-mevdû'a*. thk. Salâh b. Muhammed b. Avîde. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- ez-Ziyâdât ale'l-Mevdûât ve yüsemâ zeylû el-Le'âli'l-masnû'a*'. thk. Râmiz Hâlid Hacı Hasan. Riyad: Mekbetetü'l-Maârif, 2010.
- Fethü'l-kebîr*. Beyrut: Dârü'l-fikr, 2003.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali. *el-Fethu'r-rabbânî min fetâva'l-İmâm eş-Şevkânî*. thk. Ebû Mus'ab Muhammed Subhi b. Hasan Hallak. I-XII Cilt. San'a: Mektebetü'l-Cili'l-Cedid, 2002.
- el-Fevâ'idü'l-mecmû'a fî'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemani. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecid Selefî. I-XXV Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 3. Basım, 1994.
- el-Mu'cemu'l-evsat*. thk. Târık b. 'Ivedillâh ve Abdulmuhsin b. İbrahim. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ (öl. 279/892) et-. *Sünen*. thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid vd. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Tiyek, Fatih. "Sosyal Medyadaki Ayet Paylaşımlarında Dikkat edilmesi Gereken Hususlar". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2017), 353-378.
- Tozlu, İbrahim. "Facebook Râvîlerinde Hadîs Problemlerine Dair Bazı Tespitler ve Çözüm Önerileri". *Route Education and Social Science Journal* 4/5 (2017), 235-250.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- "Vaaz, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (1986), 291-326.
- Uzun, Muhammed Enes. *Din Görevlilerinin Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma: İzmir İli Örneği*. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ünal, Aylin Tutkun. *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.

- Ünlü, Ahmet Mahmut. *El-Kadr Suresinin Faziletleri*. İstanbul: CAH Yayınları, 2021.
- Ramazan-ı Şerif Risâlesi*. İstanbul: Arifan Yayınları, 2011.
- Receb-i Şerif Risalesi*. İstanbul: Arifan Yayınları, 2011.
- Resâil-i Ahmediyye*. Arifan Yayınları, ts.
- Şâ'ban-ı Şerif Risâlesi*. İstanbul: Arifan Yayınları, 2011.
- Yamaç, Muhammed. "Sosyal Medyada Dini Topluluklar". *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2020), 101-122.
- Yaşar Kandemir. *Mevzu Hadisler*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997.
- Yavuz, Sefer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Dini Paylaşım Tutumları". *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/57 (2020), 37-64.
- Yıldırım, Enbiya. "İbnu'l-Cevzî'nin Hadisçiliğine Genel Bir Bakış". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2006), 73-125.
- Yılmaz, Nurseda. "Sosyal Medyada Canlı Yayın Anlayışı". *Yeni Medya Elektronik Dergi* 1/1 (2017), 127-136.
- Yiğit, Gözde. *Facebook'ta Sanal Cemaatlerin Oluşumu Ve Sürdürülmesi: İzmir Merkezli Facebook Grupları Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Yaşar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yusuf Özkır. "‘Medyanın Din Bilgisi’", *Medya ve Din*. ed. Mete Çamdereli. İstanbul: Köprü Kitapları, 2014.
- Zafer, Cem- Vardarlier, Pelin. "Toplumsal Gürültüden Toplumsal Hareketlere Sosyal Medyanın Rolü: Arap Baharı ve Gezi Parkı Olayları Örneği". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2019), 379-390.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn. *Telhîsu Kitâbi'l-Mevzû'ât li-İbni'l-Cevzî*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm b. Muhammed. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998.
- Mizânu'l-'itidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963.

İNTERNET SİTELERİ

Adamor, Toplu Araştırmaları Merkezi. “Türkiye Endeksi”. Erişim 14 Mart 2022.

<https://adamor.com.tr/>

ASBU, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi. *Uluslararası Din Ve Medya Sempozyumu*.

Erişim 13 Mart 2022. <https://dinvemedya.asbu.edu.tr/tr/sempozyum-hakkinda>

Datareportal. *Dijital 2022: Türkiye*. Erişim 20 Mart 2022.

<https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey>

DHV, Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun No.7194). *Resmî Gazete* 30971 (05 Aralık 2019), Erişim 05 Nisan 2022.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-1.htm>

“Facebook İstatistikleri”. Erişim 07 Mart 2022.

<https://www.websiterating.com/tr/research/facebook-statistics/#chapter-1>

Recro Digital Marketing. *We Are Social Turkey 2022: Dünyada ve Türkiye’de İnternet-Sosyal Medya Kullanımı*. Erişim 20 Mart 2022.

<https://recrodigital.com/dunyada-ve-turkiyede-internet-sosyal-medya-kullanimi-2022/>

Sonpeygamber, Sonpeygamber.info. “Çağımızın Fasığı Sosyal Medyada Hadis

Paylaşmak”. Erişim 23 Mart 2022. <https://www.sonpeygamber.info/cagimizin-fasigi-sosyal-medyada-hadis-paylasmak>

(YÖK), YüksekÖğretim Kurulu Başkanlığı. “Tez Merkezi”. Erişim 08 Mart 2022.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

SOSYAL MEDYA HESAPLARI

- Ahmet Bulut. “Rabbim bütün geçmişlerimize rahmet eylesin”. *Facebook*. 08 Haziran 2021, 16:37. Erişim 06 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/photo?fbid=341918727300708&set=p.341918727300708>
- Bir Avuç Dua. “Arefe günü tutulacak orucun... ediyorum.” *Facebook*. 09 Ağustos 2019, 21:16. Erişim 18 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/photo?fbid=411117999747777&set=gm.2331289073574614>
- Bir Yeni Hadis-i Şerifiniz Var. “Resulullah Efendimiz Recep ayında... derdik.” *Facebook*. 20 Nisan 2015, 08:38. Erişim 21 Nisan 2022.
<https://www.facebook.com/Hadislerimizz/posts/856874331040137>
- Cübbeli Ahmet Hoca. “Arefe günü Zilhiccenin ...ışittim.” *Facebook*. 01 Ekim 2014, 08:37. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/CubbeliHocaSevenler/photos/arefe-günü-orucu3-ekim-cumaarefe-günü-zilhiccenin-dokuzuncu-günüdür-bu-günde-oru/779647008766561/>
- Cübbeli Ahmet Hoca. “Her Kim Şabanın İlk Gecesi...Yazılmaz.” *Facebook*. 20 Haziran 2012, 18:25. Erişim 28 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/cubbeliahmethoca/photos/a.468719379822200.122626.153536378007170/468719449822193/>
- Cübbeli Ahmet Hoca. “Hicri senemizin 3. ayı...aydır.” *Facebook*. 18 Ekim 2020, 17:09. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/CubbeliHocaSevenler/photos/a.221772037887397/3555414614523106>
- Cübbeli Ahmet Hoca. “Mutlaka Paylaşıp...Olalım.” *Facebook*. 01 Ekim 2014, 10:47. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/cubbeliahmethoca/photos/mutlaka-paylaşıphayra-vesile-olalimterviye-günü-orucu2-ekim-perşembeibni-abbâs-r/940694492624684/>
- Cübbeli Ahmet Hoca Efendi. “Selmanı Farisi (R.A.) dan rivâyet edilen...buyurmuştur.” *Facebook*. 02 Haziran 2013, 15:32. Erişim 23 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/CubbeliHocaSevenler/photos/a.221772037887397/526535594077705/>

- Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi. “19 Mart Pazartesi... Günüdür.” *Facebook*. 16 Mart 2018, 07:30. Erişim 26 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/farkintekadres/photos/a.183399108526763/865845803615420/>
- Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi. “Her kim recebin başında... çıkar.” *Facebook*. 07 Nisan 2015, 22:41. Erişim 27 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/183397448526929/photos/her-kim-recebin-basinda-ortasinda-ve-sonunda-yikanirsaanasinin-kendisini-dogurdu/374981849368487/>
- Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi. “Her kim Şa’bân’ın başında...ölür.” *Facebook*. 01 Mart 2022, 14:57. Erişim 01 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/farkintekadres/photos/a.188449631355044/1948532342013422/>
- Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi. “Laaaa İlahe İllallah...yıkılıverir”. *Facebook*. 08 Ağustos 2016, 23:51. Erişim 15 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/farkintekadres/photos/a.183399108526763/577471309119539/>
- Cübbeli Ahmet Hoca Farkın Tek Adresi. “Receb-i Şerif’in Fazileti”. *Facebook*. 05 Nisan 2016, 10:30. Erişim 27 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/farkintekadres/photos/a.183399108526763/525648770968460/>
- Diyanet TV. “Peygamber Efendimiz, ‘Âşûrâ günü tutulan... buyurmuştur.” *Facebook*. 28 Ağustos 2020, 15:58. Erişim 20 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/diyanetttv/photos/a.184003305069902/2057888937681320>
- Evliliği Pekmez Sandık. “Her kim sabahladığında on kere...devadır.” *Facebook*. 13 Şubat 2022, 12:44. Erişim 06 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/evliligipekmezsandim/photos/a.816265615080506/7290257404347929/>
- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Allah Aşıkları”. *Facebook*. 13 Aralık 2015, 11:19. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/a.10150169285856189/10153874812086189/>
- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Aşure günü sıkıntı fakirlik...Amin.” *Facebook*. 29 Eylül 2017, 16:30. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/asura-gunü-sıkıntı/10155880263621189/>

- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Berat Gecesi”. *Facebook*. 06 Mayıs 2017, 17:30. Erişim 16 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/a.10150169285856189/10155374019261189/>
- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Bu on günün hayrından...olsun.” *Facebook*. 23 Eylül 2014, 21:51. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/bu-on-günün-hayrından-mahrum-olana-yazıklar-olsunhadis-i-şerifçarşambayı-perşemb/10152778911181189/>
- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Resulullah’ın (s.a.s.)...edilmiştir.” *Facebook*. 21 Mayıs 2012, 13:50. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/a.10150169285856189/10150969931001189>
- Gönül Sofrası (Rahmet Pınarı). “Yeni Hicri Yılınız Hayırlı Olsun”. *Facebook*. 01 Ekim 2016, 12:30. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/GonulSofram/photos/a.10150169285856189/10154664539531189/>
- Hadis. “Kim Ramazan Orucunu Tutar... Olur.” *Facebook*. 04 Mayıs 2022, 06:45. Erişim 10 Haziran 2022.
<https://www.facebook.com/173319592737219/photos/a.684629094939597/4934613693274428/>
- Hadis Deryası. “Pazartesi ve perşembe günleri... isterim”. *Facebook*. 19 Haziran 2019, 16:08. Erişim 23 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/HadisDeryasi571/posts/1150536185119045>
- İsmailağa Camii. “Terviye Gecesi...gecesidir.” *Facebook*. 28 Temmuz 2020, 06:00. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/ismailaga.cami/photos/a.1556735177845088/1562390820612857>
- İsmailağa Camii. “Zilhicce ayının fazileti”. *Facebook*. 22 Temmuz 2020, 20:00. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/ismailaga.cami/photos/a.1556735177845088/1557899937728612/>
- İsmailağa Camii. “Zilhicce ayının sekizinci günü...etmektedir.” *Facebook*. 27 Temmuz 2020, 21:01. Erişim 02 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/ismailaga.cami/photos/a.1556735177845088/1562107113974561>

- Mahmud Efendiyi Sevenler. “Recep Ayının İlk Perşembe Günü Oruç”. *Facebook*. 31 Ocak 2022, 03:40. Erişim 23 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/efendihazretlerimi/photos/a.10151332871827759/10158755039752759/>
- Mahmut Efendi (k.s) Sözleri. “Af İsteyen Yok mu...eder.” *Facebook*. 05 Temmuz 2012, 00:50. Erişim 28 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/efendihz/photos/a.10151016139049216/10151016139444216/>
- Mahmut Efendi (k.s) Sözleri. “Kim Ayetü’l Kürsî’yi yatacağı zaman...korur.” *Facebook*. 20 Kasım 2021, 19:59. Erişim 07 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/efendihz/photos/a.10157059542174216/10159848830974216>
- Mahmut Efendi (k.s) Sözleri. “Recebin 13. gününün...gibidir.” *Facebook*. 13 Şubat 2022, 17:47. Erişim 27 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/efendihz/photos/a.10157059542174216/10160009040714216/>
- Mucizevi Dualar. “Bugün 10 Kere Salâvat-I Şerife Getirmeyi Unutmayalım”. *Facebook*. 05 Haziran 2022, 03:16. Erişim 09 Haziran 2022.
<https://www.facebook.com/groups/372949653188023/posts/1430535270762784/>
- Muhammed Emin Yıldırım. “Muhakkak ki, Allah Teâlâ...eder.” *Facebook*. 24 Mart 2021, 17:00. Erişim 28 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/169685139724604/photos/a.184530011573450/4427499023943173/>
- Namaz Dinin Direğidir. “Ömer Kul”. *Facebook*. 12 Şubat 2021, 16:49. Erişim 13 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=739648020258883&set=gm.1747724018950729>
- O Bir Sofi. “10 Salavat Getiren”. *Facebook*. 21 Mart 2017, 18:55. Erişim 20 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/OBirSofi/posts/1020770664721803/>
- O Bir Sofi. “Şu beş şeyi yapmadan yatma!!!” *Facebook*. 06 Temmuz 2014, 00:46. Erişim 06 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/OBirSofi/posts/497603733705168/>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Aşure Gecesi Namazı”. *Facebook*. 13 Ağustos 2021, 23:36. Erişim 13 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1949378265219503>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Cuma Gecesi Namazı”. *Facebook*. 04 Kasım 2021, 00:04. Erişim 05 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2012572288900100>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Cuma Gecesi Okunacak...Şerife”. *Facebook*. 05 Ocak 2022, 23:41. Erişim 14 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2061581893999139>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Çok Faziletli Bir Zikir”. *Facebook*. 05 Ekim 2021, 22:22. Erişim 15 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1989437941213535>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Ezan Okunurken...çekmez.” *Facebook*. 18 Kasım 2021, 22:59. Erişim 15 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2024457714378224>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Her Kim Cuma Günü...Affeder.” *Facebook*. 3 Şubat 2022, 20:32. Erişim 14 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2083110281846300>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Her Kim Cuma Namazından...Bağışlanır”. *Facebook*. 3 Şubat 2022, 20:32. Erişim 16 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2083110501846278>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Hz. Ali’den Rivâyet Edildiğine Göre...Buyurmuştur.” *Facebook*. 27 Eylül 2021, 22:20. Erişim 16 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1983542505136412>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Kim 25 defa bu istiğfarı okursa...olmaz.” *Facebook*. 18 Ağustos 2021, 20:52. Erişim 13 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1952997448190918>

- Peygamberimizin Sünnetleri. “Kim Şabandan bir gün oruç tutarsa...verir.” *Facebook*. 27 Nisan 2017, 22:03. Erişim 13 Şubat 2021.
<https://www.facebook.com/392148384275840/photos/a.392154334275245/776777232479618/>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Kişinin Namazını Bitirdiğinde...Giderir.” *Facebook*. 18 Ekim 2021, 23:19. Erişim 14 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1999801346843861>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Pazar Günü Kim Bu Namazı...Alır.” *Facebook*. 12 Kasım 2021, 23:49. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2019712224852773>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Pazartesi-Perşembe Günü Oruçlarının Fazileti”. *Facebook*. 19 Aralık 2017, 18:04. Erişim 25 Mart 2022.
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=897256250431715&id=392148384275840
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Peygamberimiz Hz. Ali Efendimize...buyurmuştur.” *Facebook*. 25 Kasım 2021, 14:11. Erişim 16 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2029588907198438>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Rasulullah Efendimiz Şöyle Buyurmuştur”. *Facebook*. 25 Ağustos 2021, 23:37. Erişim 13 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1958438067646856>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Rasûlullha Efendimiz Buyurdular ki...sayarsın.” *Facebook*. 28 Ekim 2021, 22:49. Erişim 14 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2007835102707152>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Receb-i Şerif Namazları”. *Facebook*. 30 Ocak 2022, 22:30. Erişim 22 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2080189265471735>
- Peygamberimizin Sünnetleri. “Recebin ilk gününün orucu...bağlamadır.” *Facebook*. 26 Ocak 2022, 22:25. Erişim 26 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2077118062445522>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Recep’in Başında, Ortasında...Gibidir.” *Facebook*. 28 Ocak 2022, 23:54. Erişim 27 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2078760385614623>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Regaib Gecesi Namazı”. *Facebook*. 2 Şubat 2022, 12:23. Erişim 26 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/2082074288616566>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Regaib Kandili”. *Facebook*. 2 Şubat 2022, 12:22. Erişim 17 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/392148384275840/photos/a.1154368178053853/2082073875283274/>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Resulullah Efendimiz Şöyle Buyuruyor...Kaydederler.” *Facebook*. 16 Eylül 2021, 15:46. Erişim 03 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1974941055996557>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Şaban’ın İlk ve Son Perşembesini...olur.” *Facebook*. 24 Mart 2020, 22:40. Erişim 13 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/392148384275840/photos/a.392154334275245/1517307168426617/>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Ümmetimin bayramları içinde...efdaldır.” *Facebook*. 13 Ağustos 2021, 08:31. Erişim 13 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1948887378601925>

Peygamberimizin Sünnetleri. “Ya Rasulallah! Dünya benden...azaldı.” *Facebook*. 28 Ağustos 2021, 22:54. Erişim 13 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/Peygamberimizin-Sünnetleri-392148384275840/photos/1960814427409220>

Sadatı Nakşibendi Aşıklar Diyarı Menzil. “Osman İbni Affân’dan (ra) rivayet edildiğine göre... vermez.” *Facebook*. 23 Ocak 2015, 08:12. Erişim 04 Nisan 2022.

<https://www.facebook.com/SaDaTiNaKSİBeNDİ/photos/a.10151655468888887/10153026275253887>

Salatü Selam-571. “15 Receb-i Şerif”. *Facebook*. 08 Mart 2020, 21:44. Erişim 22 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/15-receb-i-şerifrecep-ayında-eyyam-i-biyz-orucu10-mart-salı-receb-i-şerifin-15-g/2806275606134835/>

Salatü Selam-571. “25 Mart 2020 Çarşamba Şaban...Günüdür.” *Facebook*. 24 Mart 2020, 23:02. Erişim 24 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2839930299436032>

Salatü Selam-571. “70 Bin Melek Bin Sabah Sevap Yazar”. *Facebook*. 23 Eylül 2021, 00:07. Erişim 24 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/4407908072638239>

Salatü Selam-571. “900 sene ibadet...ister misiniz?” *Facebook*. 19 Nisan 2016, 23:11. Erişim 02 Mart 2022. <https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/900-sene-ibadet-sevabi-kazanmak-ister-misiniz-paylaşalımşuan-mübarek-3-ayların-i/1009180382511042/>

Salatü Selam-571. “Berat Gecesi Kılınacak...Çıkmaz.” *Facebook*. 04 Nisan 2020, 22:58. Erişim 28 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2863479940414401>

Salatü Selam-571. “Her Gece Kadir Gecesi niyetine bu Namazı Kılmaya gayret edelim inşaAllah”. *Facebook*. 07 Mayıs 2021, 01:12. Erişim 05 Nisan 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/4002832803145770>

Salatü Selam-571. “Her gün 50 Fatıha...yazılmaz.” *Facebook*. 30 Mayıs 2020, 18:29. Erişim 03 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2996716390424088>

Salatü Selam-571. “Her Kim Ramazan ve Kurban Bayramlarında...Kılar.” *Facebook*. 23 Mayıs 2020, 00:43. Erişim 24 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2978270022268725>

Salatü Selam-571. “Her kim receb ayında...içirilir.” *Facebook*. 26 Şubat 2020, 23:14. Erişim 26 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2784020751693654>

Salatü Selam-571. “Her kim Recep ayında...bağışlar.” *Facebook*. 24 Şubat 2020, 15:15. Erişim 26 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2778382938924102>

Salatü Selam-571. “Kim fakirlikten, göz ağrısından...kessin.” *Facebook*. 09 Nisan 2020, 16:16. Erişim 03 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2873733922722336>

- Salatü Selam-571. “Okunacakları Bilmeyenler...Okuyabilir.” *Facebook*. 12 Mart 2021, 23:56. Erişim 28 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/3842058652556520>
- Salatü Selam-571. “Paylaşmayı Unutmayın...” *Facebook*. 14 Nisan 2018, 21:16. Erişim 27 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/1690264527735954>
- Salatü Selam-571. “Paylaşmayı Unutmayın...!!!” *Facebook*. 08 Mart 2020, 22:46. Erişim 27 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2806364062792656>
- Salatü Selam-571. “Ramazan ayının ilk gecesinde...vardır.” *Facebook*. 13 Nisan 2021, 01:39. Erişim 05 Nisan 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/3933621296733588>
- Salatü Selam-571. “Receb-i Şerif ayının ilk gecesi...kılınacak.” *Facebook*. 05 Mart 2019, 22:48. Erişim 22 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2126052274157175>
- Salatü Selam-571. “Receb-i Şerifin Orucundan...Yapacağı”. *Facebook*. 25 Şubat 2020, 15:10. Erişim 23 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2781277895301273>
- Salatü Selam-571. “Recep Ayında Sadaka Vermenin Fazileti”. *Facebook*. 24 Şubat 2020, 11:15. Erişim 26 Şubat 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2778369245592138>
- Salatü Selam-571. “Resulullah (sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki...verilir.” *Facebook*. 07 Eylül 2019, 13:02. Erişim 03 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/SalatuSelam571/photos/2429643493798050>
- Salavat-ı Şerife. “Kıyamete Kadar Yetmiş Bin Meleği...Dua”. *Facebook*. 13 Ocak 2020, 01:10. Erişim 07 Mart 2022.
<https://www.facebook.com/salevatiserifler/photos/a.1595734744007991/2502503926664397/>
- Salavat-ı Şerife. “Sübhânel kîmid dâim...yücedir.” *Facebook*. 16 Aralık 2016, 07:50. Erişim 04 Nisan 2022.
<https://www.facebook.com/salevatiserifler/photos/a.1595734744007991/1819789081602555/>

Ümmet Meclisi. “Resulullah Şöyle Buyurdu... seviyorum.” *Facebook*. 11 Mart 2022, 06:12. Erişim 21 Nisan 2022.

<https://www.facebook.com/ummetmeclisi1453/posts/1614119495635088>

Veda Hutbesi. “Arefe Gecesi Duası”. *Facebook*. 09 Ağustos 2019, 11:33.

Erişim 10 Nisan 2022.

<https://www.facebook.com/VedaHutbessi/posts/2934707686546261/>

Veda Hutbesi. “Receb-i Şerif’in İlk Gece Namazı”. *Facebook*. 1 Şubat 2022, 19:33.

Erişim 23 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/VedaHutbessi/photos/5568658939817776>

Veda Hutbesi. “Recep Ayında Kur’an Hatmi”. *Facebook*. 1 Şubat 2022, 15:45.

Erişim 23 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/VedaHutbessi/photos/5567931473223856>

Veda Hutbesi. “Yatmadan Önce Okunup...Dua”. *Facebook*. 29 Ocak 2022, 23:43.

Erişim 16 Şubat 2022.

<https://www.facebook.com/VedaHutbessi/photos/5559638250719845>

Ya...Dualar Olmasaydı. “Huzurlu, Mutlu Geceler”. *Facebook*. 25 Mart 2021, 20:20.

Erişim 05 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/Yadualarolmasaydi/photos/a.474083249428131/1755578727945237/>

Ya...Dualar Olmasaydı. “Seyyidül İstiğfar Duâ’sı”. *Facebook*. 09 Ekim 2017, 16:00.

Erişim 30 Mart 2022.

<https://www.facebook.com/Yadualarolmasaydi/posts/817087888460997>